

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

ક્રિમિનલ અપીલ ૧૩૧૧ સન ૨૦૦૬ [૨૦૧૫] ૩ એસ.સી.આર. ૪૫૦

નગરાજ – વિ. તમિલનાડુ રાજ્યનું પ્રતિનિધિત્વ,

સેલમ ટાઉનના પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર દ્વારા

(ફોજદારી અપીલ નં. ૧૩૧૧ સન ૨૦૦૬) માર્ચ ૧૦, ૨૦૧૫

[સુધાન્સુ જ્યોતિ મુખોપાધ્યાય અને વિક્રમજિત સેન, ન્યાયાધીશો]

દંડ સંહિતા ૧૮૬૦ – કલમ ૩૦૨ – હત્યા – ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો કે અપીલકર્તા અને મૃતક એક ધંધામાં સાથે કામ કરતા હતા – તે સંદર્ભમાં, તેઓ એક હોટેલમાં ઉતર્યા હતા – તે જ દિવસે અપીલકર્તાએ હોટેલનો ઓરડો તાળાબંધ કરીને ઓરડાની ચાવી સાથે એકલો જ ચાલ્યો ગયો અને પરત આવ્યો નહીં – બે દિવસ પછી, ઓરડા-છોકરાએ ઉક્ત ઓરડામાંથી દુર્ગંધ આવતી હોવાનું નોંધ્યું – તેમ છતાં, ઓરડો બીજા દિવસે મેનેજરે આપેલી માસ્ટર ચાવીથી ખોલવામાં આવ્યો – ઓરડામાં મૃતકનો સડી ગયેલો મૃતદેહ મળ્યો – અઢાર મહિના પછી અપીલકર્તાએ ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ આત્મસમર્પણ કર્યું – અપીલકર્તાએ કથિત રીતે સ્વેચ્છાએ કબૂલાત કરી કે તેણે મૃતકની હત્યા કરી – જોકે, દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળના પોતાના નિવેદનમાં અપીલકર્તાએ ગુનામાં પોતાની સંડોવણી નકારી – પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવાના આધારે, નીચલી અદાલતોએ અપીલકર્તાને કલમ ૩૦૨ હેઠળ દોષિત ઠરાવી સજા ફટકારી – અપીલમાં, ઠરાવાયું: વડી અદાલતે આરોપી વિરુદ્ધ પ્રતિકૂળ અનુમાન દોરી કાઢવામાં યોગ્યતા બતાવી નહોતી, કારણ કે તેણે દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળની પૂછપરછમાં શું જણાવ્યું હતું અથવા શું જણાવ્યું નહોતું – વડી અદાલત માટે કથિત કબૂલાતનો વિગતવાર વિચાર કરવો આવશ્યક હતો – ચુકાદાનું વાચન કરતાં તરત જ આ સ્પષ્ટ થતું નથી કે નીચલી અદાલતો દ્વારા આરોપીની દોષિત ઠરાવટ તેની કથિત કબૂલાત પર આધારિત હતી કે નહીં – પોલીસ દ્વારા કરવામાં આવેલી તપાસ સંતોષકારક નહોતી – ફરિયાદ પક્ષ

અને વડી અદાલત બંનેએ ઓરડા-છોકરાના જુબાની પુરાવાને વિશ્વસનીય માન્યો, જ્યારે આ હકીકત અવગણાઈ કે મૃતદેહ મળ્યા પહેલાં ત્રણ દિવસ સુધી ઓરડા-છોકરો તેમજ મેનેજર બંનેને હોટેલના ઓરડામાં પ્રવેશ હતો – આરોપીને દૂરના અનુમાનથી જેવો હેતુ અને તક આક્ષેપિત કરવામાં આવ્યા હતા, એટલો જ હેતુ અને તક તેમને પણ ગુનો કરવા માટે ઉપલબ્ધ હતા – તેથી, ઉક્ત સાક્ષીઓના નિવેદન પર આધાર રાખી શકાય નહીં – ફરિયાદ પક્ષ કેસને વાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયેલ હોવાથી, આરોપીને શંકાનો લાભ આપવો.

અપીલ મંજૂર કરતાં, અદાલતે

નિર્ણિત: ૧.૧ આરોપીએ દોઢ વર્ષ પછી ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ આત્મસમર્પણ કર્યું તે માટે તેના પર કોઈ શંકાસ્પદ અથવા ગુપ્ત હેતુપ્રેરિત વલણ આક્ષેપિત કરી શકાય નહીં, ખાસ કરીને એ બાબતને ધ્યાનમાં લેતા કે તેની ધરપકડ માટે કે તપાસમાં ભાગ લેવા માટે પણ તેની વિરુદ્ધ કોઈ બાકી વોરંટ જારી નહોતું. આરોપીનું આ નિવેદન કે તેણે આવું એ કારણે કર્યું કે પોલીસ તેના પર આત્મસમર્પણ કરવા માટે હેરાનગતિ કરતી હતી, તે અમને અત્યંત વિશ્વસનીય જણાય છે. તેવી સ્થિતિમાં, પોલીસ તેના ઘરે આવજાવ કરતી હોવા છતાં તેની ધરપકડ કેમ ન કરી તે અંગે કોઈ સ્પષ્ટીકરણ નથી, અને ફરિયાદ પક્ષનું વર્ણન કથિત કબૂલાત સિવાય તેની પૂછપરછ પર આધારિત નથી. [ફકરો ૧૧] [૪૬૧-જી-એચ; ૪૬૨-એ-બી]

૧.૨ કોઈ ઓળખ પેરેડ યોજાઈ નહોતી. આ પાસાની નિઃસંદેહ આક્ષેપિત ચુકાદામાં ચર્ચા કરવામાં આવી છે; પરંતુ એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે આરોપીની સંડોવણી અંગે કોઈ શંકા નહોતી, જેને કથિત રીતે અનેક સાક્ષીઓએ જોયો હતો અને જિરહ દરમિયાન તેઓને એવો કોઈ સૂચન કરવામાં આવ્યો નહોતો કે આરોપી ત્યાં સર્વથા હાજર જ નહોતો. ઓછામાં ઓછું મરણદંડપાત્ર ગુનાઓના વિચારણામાં, આરોપીને પૂરતી કાનૂની સહાય ઉપલબ્ધ થાય તેની ખાતરી કરવાનું કર્તવ્ય અદાલત પર નિક્ષિપ્ત છે. સ્પષ્ટ છે કે આ મામલામાં આ બાબત અતિશય રીતે ગેરહાજર છે.

સાક્ષીએ કથિત રીતે આરોપીને છેલ્લે જોયા બાદ દોઢ વર્ષ પછી ઓળખ કરવામાં આવી હતી, તે પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખતાં, ઓળખ પરેડ યોગ્ય રીતે યોજવી જોઈતી હતી. વધુમાં, મેનેજર દ્વારા ઓળખ શક્ય નહોતી, કારણ કે વિચારણા શરૂ થાય તે પહેલાં તેનું અવસાન થયું હતું. પીડબ્લ્યુ3 અને પીડબ્લ્યુજ દ્વારા ઓળખ બનાવ પછી અઢી વર્ષ બાદ થઈ હતી, તે પણ ફરી ઓળખ પરેડ વિના, અને અંતે અદાલતી કાર્યવાહી દરમિયાન. વધુમાં, પીડબ્લ્યુ3 એ સ્વીકાર્યું હતું કે તે આરોપીને માત્ર એક જ વખત મળ્યો હતો, અને તે રૂ.૭.૨૦૦૦ ના રોજ. ફરિયાદ પક્ષ તરફથી સ્પષ્ટપણે ગંભીર બેદરકારી રહી છે, અને તેના માટે કોઈ સંભવિત તથા સ્વીકાર્ય સ્પષ્ટીકરણ રજૂ થયું નથી. [પરિણેદ ૧૨] [જફર-સી-એફ]

૧.૩ દોષારોપણ માત્ર પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત છે. ઘટનાસ્થળેથી આંગળીઓના નિશાન લેવામાં આવ્યા નથી, હત્યામાં વપરાયેલ હથિયાર મળી આવ્યું નથી, અને કોઈ વિશ્વસનીય હેતુ પણ ગેરહાજર છે. એવું તો દલીલ પણ કરી શકાય તેમ નથી કે આરોપી મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ સાથે છેલ્લે જોયેલ વ્યક્તિ હતો, કારણ કે મેનેજર, પી.ડબ્લ્યુ.૧, તેમજ બાજુના ઓરડાઓમાં રહેલા મહેમાનો સહિત અનેક વ્યક્તિઓને તે ઓરડામાં પ્રવેશ મળી શક્યો હોત જ્યાં અંતે મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ મળી આવી હતી. પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા દોષારોપણ નોંધાવવા માટે પૂરતા થઈ શકે છે, પરંતુ તે ત્યારે જ સંભવ છે જ્યારે તેમાં આરોપીને ઘટનાથી જોડતી તમામ કડીઓ સમાવિષ્ટ હોય અને અસંગતતાઓ સ્વભાવમાં અત્યંત તુરછ હોય. વધુમાં, જ્યાં દોષારોપણ માત્ર પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે ત્યાં હેતુને વિશેષ મહત્વ પ્રાપ્ત થાય છે, અને તેની ગેરહાજરી, જ્યારે બધી કડીઓ નિર્વિવાદ રીતે હાજર ન હોય, ત્યારે તુલા આરોપીના પક્ષમાં ઝૂકી શકે છે. મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિની હત્યામાં આરોપીની સંડોવણી વાજબી શંકાથી પર સાબિત થઈ ગઈ હતી એવો નિષ્કર્ષ કાઢવામાં વડી અદાલતે ભૂલ કરી હતી. [ફકરો ૧૩] [જફર-જી-એચ]; [જફર-એ-સી]

૧.૪ પડકારાયેલ ચુકાદામાં દં.પ્ર.સં.ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપીએ આપેલા જવાબોને ટાળટૂળભર્યા અને અવિશ્વસનીય ગણાવી, અને તેને તેની દોષિતતા

દર્શાવતો વધુ એક પરિબળ માનવામાં આવ્યો હતો. કલમ ૩૧૩ આપણા ફોજદારી કાયદાકીય અધિકારક્ષેત્રમાં મૂળભૂત મહત્વ ધરાવે છે. [ફકરો ૧૪] [૪૬૩-ડી-ઈ] ૧.૫ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા તેના વિરુદ્ધ રજૂ કરવામાં આવેલ કોઈપણ પુરાવા અંગે અદાલતે આરોપીને પૂછેલા કોઈ પ્રશ્નનો જવાબ આપવા ઇનકાર કરવો, અથવા આરોપીએ ટાળટૂળભર્યો કે અસંતોષકારક જવાબ આપવો, માત્ર આ કારણસર અદાલતને દોષિત હોવાનો નિષ્કર્ષ નોંધવા માટે યોગ્ય ઠરાવતું નથી. ભલે એવું માન્ય ધરી લેવામાં આવે કે તેના નિવેદનો સ્વીકાર્યતા પ્રેરિત કરતા નથી, તો પણ એ વાત નજરચૂકી જવી જોઈએ નહીં કે પોતાનો કેસ વાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવાનો ભાર ફરિયાદ પક્ષ પર છે. એકવાર આ ભાર પૂર્ણ થાય પછી, કલમ ૩૧૩ હેઠળના નિવેદનોને એટલી હદ સુધી મહત્વ પ્રાપ્ત થાય છે કે આરોપી ફરિયાદ પક્ષના વર્ણન વિશે કંઈક અવિશ્વસનીયતા ઊભી કરી શકે. સ્થિતિ તેનો વિપરીત નથી; કાનૂની વ્યવસ્થામાં આરોપીને પોતાની નિર્દોષતા સ્થાપિત કરવાની આવશ્યકતા નથી. આ વાત એટલા માટે કહેવામાં આવે છે કે વડી અદાલતનો એવો નિષ્કર્ષ કે કલમ ૩૧૩ હેઠળ તેની પૂછપરછનો સાર તેના દોષનો સંકેતક હતો, સ્વીકાર્ય થઈ શકતો નથી. જો કોઈ સમજૂતી સામે આવતી ન હોય, અથવા ગુણવત્તાના દૃષ્ટિકોણે અસંતોષકારક હોય, તો તેનો પ્રભાવ એવો થશે કે જે નિષ્કર્ષ વાજબી રીતે પ્રાપ્ત થઈ શકે તે ડગમગી નહીં જાય, અને તેથી, બચાવ પક્ષના પુરાવાની ગુણવત્તાને આધિન રહી, તે તેના દોષને અંતિમ મુદ્રાંકિત કરશે. બંધારણનો અનુચ્છેદ ૨૦(૩) જાહેર કરે છે કે કોઈપણ ગુનામાં આરોપિત કોઈ વ્યક્તિને પોતાના વિરુદ્ધ સાક્ષી બનવા માટે બલાત્કારિત કરવામાં આવશે નહીં. હાલના કેસમાં, કલમ ૩૧૩ દંડ પ્રક્રિયા સંહિતા હેઠળ તેની પૂછપરછમાં તેણે શું કહ્યું અથવા શું કહેવામાં નિષ્ફળ ગયો તેના આધારે આરોપી વિરુદ્ધ પ્રતિકૂળ અનુમાન દોરવામાં વડી અદાલત યોગ્ય નહોતી. [ફકરો ૧૫] [૪૬૫-ડી; ૪૬૬-એ]

૧.૬ કથિત કબૂલાત અંગે વડી અદાલત માટે વિગતવાર વિચારણા કરવી ફરજિયાત હતી. આરોપી પાસેથી તેની પોતાની શારીરિક સુરક્ષાને સહિતની અસંખ્ય ધમકીઓ હેઠળ કબૂલાતો પડાવવામાં આવે છે, એવી બાબત અપરિચિત નથી. સ્પષ્ટ કરવામાં

આવે છે કે ચુકાદાનું વાચન કરતાં તરત જ એ પ્રકાશમાં આવતું નથી કે નીચલી અદાલતો દ્વારા આરોપીની દોષિત ઠરાવણી તેની કથિત કબૂલાત પર આધારિત હતી કે કેમ. [પરા ૧૬] [૪૬૬-બી-સી]

૧.૭ તેથી આ અત્યંત સ્પષ્ટ થાય છે કે પોલીસ દ્વારા હાથ ધરાયેલી તપાસ સંતોષકારક કરતાં ઘણી ઓછી હતી; વધુમાં કહીએ તો, તે અસ્તિત્વમાં જ નહોતી. જઘન્ય સ્વરૂપના કેસોની તપાસ કરવા માટે પોલીસમાં એક વિશિષ્ટ શાખા હોવી આવશ્યક છે. ફરિયાદ પક્ષ તેમજ વડી અદાલતે પી.ડબ્લ્યુ.૧ ની જુબાનીને નિર્દોષપણે સત્ય માન્ય રાખી, આ હકીકતને અવગણી દીધી કે મૃતકનો મૃતદેહ મળ્યો તે પહેલાંના ત્રણ દિવસ સુધી તેને તેમજ મેનેજરને હોટેલના રૂમમાં પ્રવેશ હતો, અને તે સમયગાળા દરમિયાન તેમણે એવા નિર્ણયો લીધા હતા જે કોઈપણ વિવેકી વ્યક્તિના મનમાં શંકા ઊભી કર્યા વગર રહી શકતા નથી. તેમણે જ આ ગુનો કર્યો હોય તેવી તક અને એવો હેતુ એટલો જ હતો જેટલો કે આરોપી વિરુદ્ધ નબળા આધાર પર આક્ષેપરૂપે મુકવામાં આવ્યો છે. આવા સાક્ષીઓના નિવેદન પર મૂળત્વે આધાર રાખવો, ઓછામાં ઓછું કહીએ તો, ન્યાયવૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિએ અસુરક્ષિત છે. ફરિયાદ પક્ષ પોતાનો કેસ વાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયેલ હોવાથી, શંકાનો લાભ આરોપીને આપવો ફરજિયાત બનશે. [ફરો ૧૭] [૪૬૬-ડી-જી]

પરસુરામ પાંડે વિ. બિહાર રાજ્ય ૨૦૦૪ (૫) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૪૭૫ : (૨૦૦૪) ૧૩ એસ.સી.સી. ૧૮૯; અરસફ અલી વિ. આસામ રાજ્ય ૨૦૦૮ (૧૦) એસ.સી.આર. ૧૧૧૫ : (૨૦૦૮) ૧૬ એસ.સી.સી. ૩૨૮; શેર સિંહ વિ. હરિયાણા રાજ્ય (૨૦૧૫) ૧ એસ.સી.આર. ૨૯ – સંદર્ભિત.

કાયદેસર નિર્ણયોનો સંદર્ભ

૨૦૦૪ (૫) સપ્લ. એસ.સી.આર. ૪૭૫	નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.
અનુચ્છેદ ૧૫	
૨૦૦૮ (૧૦) એસ.સી.આર. ૧૧૧૫	નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.
૧૫	પરા

=====

ફોજદારી અપીલીય અધિકારક્ષેત્ર : ફોજદારી અપીલ ક્રમાંક ૧૩૧૧ ઓફ ૨૦૦૬
મદ્રાસ સ્થિત ન્યાયિક વડી અદાલતના તારીખ ૦૫.૧૦.૨૦૦૫ ના ફોજદારી અપીલ
ક્રમાંક ૪૨૬ ના ૨૦૦૩ માં આપેલ ચુકાદો અને આદેશમાંથી
અપીલકર્તા તરફથી ઋતુ રસ્તોગી (એ. સી.).

પ્રતિવાદી તરફથી એમ. યોગેશ કન્ના, સન્તા કુમારન, જે. જનની.

અદાલતનો ચુકાદો નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યો હતો

વિક્રમાજિત સેન, ન્યાયાધીશ.દ્વારા

૧. વિશેષ અનુમતિ દ્વારા કરવામાં આવેલી આ અપીલ મદ્રાસ વડી અદાલતના તા.
૫.૧૦.૨૦૦૫ના ચૂકાદા વિરુદ્ધ નિર્દેશિત છે, જેના દ્વારા આરોપી/અપીલકર્તા
નાગરાજની ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ થયેલી દોષિત ઠરાવટની
પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી. આરોપીને આજીવન કારાવાસની સજા ફટકારવામાં આવી
હતી અને વધુમાં રૂપિયા ૧૦૦૦/-નો દંડ ભરવા માટે નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો,
અને તે ભરવામાં ચૂક થાય તો તેને ત્રણ મહિના માટે કઠોર કારાવાસ ભોગવવાનો
રહેશે.

૨. ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલ મુજબ, આ દુર્ભાગ્યપૂર્ણ ઘટનાને અંજામ આપનાર
ઘટનાઓનો ક્રમ નીચે મુજબ છે. મારી ચેટ્ટી પી.ડબલ્યુ.૩ ના જણાવ્યા મુજબ,
આરોપી અને મૃતક ૨૪.૭.૨૦૦૦ના રોજ સવારે ૯.૩૦ વાગ્યે બારગુર સ્થિત તેમના
ઘરે તેમની ટેક્સટાઈલ વ્યવસાયના હેતુસર તેમની પાસેથી રૂપિયા ઉધાર લેવા
આવ્યા હતા. પી.ડબલ્યુ.૩ એ આરોપીને પ્રથમવાર ત્યારે જ મળ્યા હતા; અને મૃતકે
તેમને જાણ કરી હતી કે આરોપી કમિશનના આધારે તેમના વ્યવસાયમાં જોડાયો

હતો. તેણે અને આરોપીએ પી.ડબલ્યુ.૩ ને એ પણ જણાવ્યું હતું કે તેઓ પોતાના વ્યવસાય માટે બેંગલોર અને ત્યારબાદ સેલમ જવાના હતા. ત્યારબાદ, મૃતકની માતા રાજમ્મલ પી.ડબલ્યુ.૪ ના જણાવ્યા મુજબ, આરોપી અને મૃતક બંને ૨.૦૦ વાગ્યે શ્રીનિવાસપુરમથી સેલમ માટે નીકળ્યા હતા; તેમણે આ વાતનું પણ સમર્થન કર્યું છે કે આરોપી મૃતક સાથે ટેક્સટાઈલના વ્યવસાયમાં કામ કરતો હતો. તેણીએ આપેલી પ્રવાસ યોજના સંબંધિત વિગતો વિરોધાભાસી છે, કારણ કે જિરહ દરમિયાન તેણીએ જણાવ્યું હતું કે સેલમ જવા પહેલાં તેઓ બેંગલોર જવાના હતા. તેણીએ વધુમાં એમ પણ જણાવ્યું હતું કે નીકળતી વખતે મૃતકે તેને જાણ કરી હતી; એવું નહીં કે આરોપી અને મૃતક તેમના પ્રસ્થાન પહેલાં તેની મુલાકાતે આવ્યા હતા. ૨૫.૭.૨૦૦૦ના રોજ સવારે ૮.૦૦ વાગ્યે આરોપી અને મૃતક વીરાવેલની દુકાને આવ્યા, જ્યાં સેન્ટિલ પી.ડબલ્યુ.૨ નોકરી કરતો હતો. મૃતક પી.ડબલ્યુ.૨ નો કાકા હતો. વીરાવેલ સાથેની વાતચીત દરમિયાન મૃતકે તેને જણાવ્યું હતું કે આરોપીનું નામ નાગરાજ છે, તે બારગુરનો રહેવાસી છે અને તે કમિશનના ધોરણે વ્યવસાયમાં આરોપી સાથે જોડાયો હતો. સવારે ૮.૩૦ વાગ્યે આરોપી અને મૃતક સંપથ કુમાર લોજ ખાતે પહોંચ્યા. રૂમ બોય કંદસામી પી.ડબલ્યુ.૧ એ જણાવ્યું છે કે આરોપી અન્ય એક વ્યક્તિ સાથે લોજમાં પ્રવેશ્યો અને રૂમ માંગ્યો. પી.ડબલ્યુ.૧ એ શરૂઆતમાં જણાવ્યું હતું કે તેઓ એક ટેક્સટાઈલની થેલી/ગાંઠ સાથે આવ્યા હતા, પરંતુ જિરહ દરમિયાન તેણે એમ કહ્યું છે કે આરોપી અને મૃતક પાસે એક-એક થેલી હતી. રૂમ નં. ૧૧૫ ફાળવાયા પછી આરોપીએ લોજ/હોટેલના રજીસ્ટર પર હસ્તાક્ષર

કર્યા અને રૂપિયા ૧૦૦/- એડવાન્સ તરીકે ચૂકવ્યા. સવારે ૧૦.૦૦ વાગ્યે આરોપી અને મૃતક ફરી થોડીવાર માટે વીરાવેલની દુકાને ગયા. પી.ડબલ્યુ.૨ એ તેમને એમ કહેતાં સાંભળ્યા કે તેમણે સંપથ કુમાર લોજમાં રૂમ નં. ૧૧૫ બુક કર્યો હતો. પી.ડબલ્યુ.૧ ના જણાવ્યા મુજબ, તેઓ આશરે દસ મિનિટમાં હોટેલ પર પાછા ફર્યા અને સવારે ૧૧.૦૦ વાગ્યે તેણે આરોપીને હોટેલના રૂમમાંથી નીકળતા જોયો. આરોપીએ બે ટેક્સટાઇલની થેલીઓ નીચે મૂકી અને દરવાજો તાળાબંધ કર્યો, અને ત્યારબાદ પી.ડબલ્યુ.૧ ને કહ્યું કે તે ટેક્સટાઇલનો માલ વેચવા જઈ રહ્યો છે. તેણે રૂમની ચાવી પરત આપી નહોતી અને રાત્રે પણ પરત આવ્યો નહોતો. ૨૭.૭.૨૦૦૦ના રોજ બપોરે અંદાજે ૧.૦૦ વાગ્યે પી.ડબલ્યુ.૧ એ રૂમ નં. ૧૧૫ માંથી ખરાબ દુર્ગંધ આવતી નોંધેલી. તેણે દરવાજો ખોલવા માટે ચાવી શોધી, પરંતુ તેને કોઈ ચાવી મળી નહોતી. મેનેજરને જાણ કરાતા તેણે કહ્યું કે ચાવી ન હોવાને કારણે તેઓ કંઈ કરી શકતા નથી. ૨૮.૭.૨૦૦૦ના રોજ સવારે અંદાજે ૧૦.૦૦ વાગ્યે પી.ડબલ્યુ.૧ એ નોંધ્યું કે દુર્ગંધ વધુ વકરી ગઈ હતી. તેણે મેનેજરને જાણ કરી, જેણે આ વખતે તેને માસ્ટર કી આપી. તે રૂમમાં પ્રવેશ્યો, જ્યાં તેને અન્ય કંઈ મળ્યું નહીં, પરંતુ તેને બાથરૂમમાં મૃતકનો મૃતદેહ મળ્યો. મૃતદેહ સડી રહ્યો હતો અને માથાના ડાબા ભાગે ઈજાઓ હતી. પી.ડબલ્યુ.૧ એ આ બાબતની જાણ મેનેજરને કરી, જેણે સેલમ ટાઉન પોલીસ સ્ટેશનને જાણ કરી. બપોરે પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નોંધવામાં આવ્યો. પ્રથમ માહિતી અહેવાલ મુજબ, પી.ડબલ્યુ.૧ દ્વારા સ્થિતિની જાણ થતાં મેનેજર રૂમમાં ગયો હતો અને તેણે પણ મૃતકનો મૃતદેહ જોયો

હતો. પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં એ પણ જણાવાયું હતું કે આરોપી અને મૃતક એક ટેક્સટાઈલની ગાંઠ સાથે હોટેલે આવ્યા હતા, અને આરોપી જતા સમયે એક ગાંઠ સાથે લઈ ગયો હતો. પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં ખાસ કરીને જણાવાયું હતું કે મેનેજર રૂમમાં પ્રવેશ્યો ત્યારે રૂમમાં કોઈ થેલી/ગાંઠ નહોતી. પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં એ પણ જણાવાયું હતું કે રજીસ્ટર પર હસ્તાક્ષર કરતી વખતે મૃતકે મેનેજરને જણાવ્યું હતું કે તેઓ માત્ર એક દિવસ માટે જ રોકાવાના હતા. બપોરે ૧૨.૩૦ વાગ્યે પોલીસ હોટેલે પહોંચી અને રૂમની તપાસ કરી. પી.ડબલ્યુ.૧ ની જિરહ મુજબ, રૂમમાંથી એક થેલી મળી હતી અને પોલીસ દ્વારા તે કબજે લેવામાં આવી હતી, પરંતુ આ બાબતનો ઉદ્દેખ ઓબ્ઝર્વેશન મહાજરામાં કે ઓબ્ઝર્વેશન મહાજરો તૈયાર કરનાર પી.ડબલ્યુ.૧૦ ની સાક્ષીમાં કરવામાં આવ્યો નહોતો. બપોરે ૧.૧૫ વાગ્યે પી.ડબલ્યુ.૧૦ એ પોતાની પૂછપરછ હાથ ધરી, જે દરમિયાન તેણે લોહી લાગેલા સિમેન્ટ અને સિમેન્ટ મિશ્રણના નમૂનાઓ એકત્ર કર્યા અને કેટલાક સાક્ષીઓની પૂછપરછ કરી. તેમ છતાં, મહત્વપૂર્ણ રીતે, લોજ રજીસ્ટર અને રસીદ બુક કબજામાં લેવામાં આવ્યા ન હતા.

૩. તારીખ ૨૯.૭.૨૦૦૦ના પોસ્ટમોર્ટમ અહેવાલ અનુસાર, મૃતકનું મૃત્યુ ત્રણથી પાંચ દિવસ અગાઉ થયેલું હતું. પોસ્ટમોર્ટમ કરનાર પી ડબ્લ્યુ ૭એ પોતાની સાક્ષીમાં જણાવ્યું છે કે મૃતકનું મૃત્યુ માથાના ઇજાઓના કારણે થયેલું જણાય છે. નીચે મુજબની ઇજાઓ જોવા મળી હતી:—

(૧) ડાબી પેરાઈટલ જગ્યાના ઉપર ચીરાચેલી ઇજા;

(૨) ડાબા ટેમ્પોરલ પ્રદેશ ઉપર ચીરાયેલી ઈજા;

(૩) ઓક્સિપિટલ પ્રદેશ ઉપર સૂઝનો ઘા;

(૪) ડાબી પરિયેટલ હાડકી ઉપર ફ્રાટ સાથેનું ભંગ, જે ડાબી ટેમ્પોરલ હાડકી સુધી વિસ્તરેલું છે.

૪. આરોપીએ ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ ૨૮.૧૧.૨૦૦૧ના રોજ, એટલે કે અઢાર મહિના પછી ૪, આત્મસમર્પણ કર્યું હતું. આ લાંબા ગાળામાં પોલીસે તેની પૂછપરછ અથવા તેની ધરપકડ માટે કોઈ પગલાં લીધા નહોતા, તે બાબત વિવાદાસ્પદ નથી. એવું જણાય છે કે આરોપીએ પોતે આત્મસમર્પણ કર્યું ત્યારે ૪ પોલીસ સક્રિય થઈ હતી. અદાલતની પરવાનગી મળ્યા પછી પી.ડબલ્યુ.૧૧એ ૧૧.૧૨.૨૦૦૧ના રોજ આરોપીને પોલીસ કસ્ટડીમાં લીધો અને તેને પોલીસ સ્ટેશનમાં લાવવામાં આવ્યો, જ્યાં તેની પૂછપરછ કરવામાં આવી. પી.ડબલ્યુ.૧૧ અને પી.ડબલ્યુ.૬ના મુજબ, આરોપીએ કથિત રીતે સ્વૈચ્છિક રીતે એવો કબૂલાતનામો આપ્યો હતો કે તેણે લોખંડની સળીયા વડે મૃતકની હત્યા કરી હતી, અને ત્યારબાદ તેણે કથિત રીતે તે સળીયો ગંદા પાણીની નાળીમાં ફેંકી દીધો હતો. ત્યારબાદ આરોપીએ પી.ડબલ્યુ.૧૧ અને સાક્ષીઓને તે સ્થળે લઈ ગયો જ્યાં તેણે કથિત રીતે સળીયો ફેંક્યો હતો, પરંતુ તે મળી આવ્યો નહોતો. ત્યાર પછી આરોપીને સંપથ કુમાર લોજમાં લઈ જવામાં આવ્યો અને પી.ડબલ્યુ.૧ને બતાવવામાં આવ્યો, જેણે તેને ત્યાં ઓળખી કાઢ્યો. બીજા દિવસે આરોપીને ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલવામાં આવ્યો. ૨૮.૧૧.૨૦૦૨ની તારીખના આરોપપત્રમાં ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ

૩૦૨ હેઠળ મૃતકની હત્યા કરવાના ગુનાનો આરોપ આરોપી સામે મૂકવામાં આવ્યો હતો. હત્યા માટે જે હેતુ દર્શાવવામાં આવ્યો હતો તે એવો હતો કે બાકી ચૂકવવાના બાકી રહેલા દેવાના ભરણા ન થતાં મૃતક સાથે તેની અગાઉથી દુશ્મની હતી, પરંતુ આ નિષ્કર્ષે પહોંચવા માટે કોઈ પુરાવાત્મક આધાર નથી. આરોપીએ પોતાને દોષિત માનવાનો ઇનકાર કર્યો.

૫. જ્યારે આરોપીની દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ પૂછપરછ કરવામાં આવી, ત્યારે તેણે ગુનામાં પોતાની સંડોવણીનો સ્પષ્ટ અને દઢ ઇનકાર કર્યો અને જણાવ્યું કે તેનો મૃતક સાથે કોઈ સંબંધ નહોતો તથા તે ક્યારેય સંપથ કુમાર લોજ ખાતે ગયો નહોતો. તેની કલમ ૩૧૩ હેઠળની હકીકત અને તેના લેખિત નિવેદન મુજબ, તે બર્ગુર ખાતે પોતાના ઘરે હતો, અને પોલીસ તેના ઘરે આવવા લાગી તથા તેને પરેશાન કરવા લાગી; તેણે એક વકીલ રાખ્યો અને અદાલત સમક્ષ આત્મસમર્પણ કર્યું; તેને પી.ડબલ્યુ.૧૧ દ્વારા કસ્ટડીમાં લેવામાં આવ્યો, અને ૧૧.૧૨.૨૦૧૧ના રોજ તેના પર દબાણ કરવામાં આવ્યું હતું તથા ૧૨.૧૨.૨૦૧૧ના રોજ તેને એક કાગળ પર સહી કરાવવામાં આવી હતી; તેણે આ વાતનો ઇનકાર કર્યો છે કે તેણે સ્વૈચ્છિક રીતે ગુનાની કબૂલાત કરી હતી અથવા તે કોઈ પણ સ્થળે પોલીસ સાથે ગયો હતો.

૬. ફરિયાદ પક્ષના કેસમાં અનેક અસંગતતાઓ નોંધપાત્ર છે. ન તો રજીસ્ટર અને ન તો રસીદપુસ્તક ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા પુરાવા તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. આ ગંભીર ચૂક છે, કારણ કે આ દસ્તાવેજો એ દર્શાવવા માટે શ્રેષ્ઠ પુરાવો બન્યા હોત કે

આરોપી અને મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ સંપત્તિ કુમાર લોજ ખાતે સાથે હતા. વધુમાં, તેઓ રજૂ ન કરવામાં આવ્યા તેના માટે કોઈ સમજૂતી આપવામાં આવી નથી. વડી અદાલતે એવું ઠરાવ્યું છે કે તેઓ રજૂ કરવામાં નિષ્ફળતા ફરિયાદ પક્ષના કેસને નુકસાન કરતી નથી, કારણ કે પી.ડબલ્યુ.૧ ના નિવેદન અંગે શંકા કરવાનો કોઈ કારણ નથી, જેના અનુસાર આરોપી અને મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ લોજમાં આવ્યા હતા અને તે નિશ્ચિત ઓરડામાં રોકાયા હતા. તેમ છતાં, તેઓ રજૂ કરવામાં થયેલી નિષ્ફળતાના પરિણામે ફરિયાદ પક્ષે પ્રત્યક્ષ પુરાવાના સ્થાને પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર નિર્ભર રહેવું પડ્યું છે, અને તેથી તેનો કેસ નબળો બન્યો છે.

૭. આરોપી અને મૃતક પાસે રહેલી થેલીઓની સંખ્યાના સંબંધમાં વિવિધ સાક્ષીઓએ પરસ્પર વિરોધાભાસી નિવેદનો આપ્યાં છે. તેઓ સંપત્તિ કુમાર લોજમાં પોતાની સાથે એક કાપડની થેલી લાવ્યા હતા કે બે, તે સ્પષ્ટ થતું નથી. જ્યારે પી.ડબલ્યુ.૧ એ પોતાની સાક્ષીમાં જણાવ્યું હતું કે આરોપી બે કાપડની થેલીઓ લઈને ગયો હતો, ત્યારે મેનેજરે પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં માત્ર એકનો જ ઉલ્લેખ કર્યો છે. વધુમાં, પી.ડબલ્યુ.૧ એ પોતાની જિરહમાં જણાવ્યું હતું કે પોલીસ તપાસ કરવા આવી ત્યારે ઓરડામાં એક થેલી મળી આવી હતી, પરંતુ તે અંગે આગળ કંઈપણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી. અમે પહેલેથી જ નોંધ્યું છે કે પી.ડબલ્યુ.૧ એ વિવિધ સમયે એવું જણાવ્યું છે કે આરોપી પાસે એક થેલી હતી, પછી બે થેલીઓ હતી, અને તે એક થેલી લઈને ગયો હતો અને પછી બે થેલીઓ લઈને ગયો હતો. પરંતુ જો પોલીસને ઓરડામાં એક થેલી/ગાંઠ મળી આવી હોય, તો કુલ ત્રણ

થેલીઓ/ગાંઠો થવી જોઈએ. પી.ડબ્લ્યુ.૧ ની જિરહમાં તેની ફરજના સમયને લઈને અસંગતતાઓ છે. ચદ્ધપિ તેણે શરૂઆતમાં જણાવ્યું હતું કે ઓરડા છોકરાઓની ફરજના સમય એકાંતર દિવસોમાં બદલાતા હતા, ત્યારબાદ તેણે દાવો કર્યો હતો કે તે માત્ર દિવસ દરમિયાન જ ફરજ પર હતો અને રાત્રિ ફરજ અન્ય એક ઓરડા છોકરાને સોંપવામાં આવી હતી.

૮. ઓરડો ક્રમાંક ૧૧૫ ત્રણ દિવસ સુધી ખોલવામાં આવ્યો નહોતો તે બાબતે કોઈ કારણ આપવામાં આવ્યું નથી, જે ખાસ કરીને આશ્ચર્યજનક છે કારણ કે મેનેજરે પોતાની ફરિયાદ/પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં જણાવ્યું હતું કે મૃતકે કહ્યું હતું કે તેઓ એક જ દિવસ માટે રોકાવાના હતા અને માત્ર રૂપિયા ૧૦૦ ની નગણ્ય જામીનરકમ મળ્યાનો આક્ષેપ હતો. પીડબ્લ્યુ.૧ એ આરોપી અને મૃતકને તારીખ ૨૫.૭.૨૦૦૦ ની સવારે અનેક વખત હોટેલમાંથી બહાર જતા અને અંદર આવતા જોયા હતા, પરંતુ ત્યારબાદ ઓરડામાંથી કોઈ હલચલ ન થવી અથવા આરોપી ચાવી લઈને નીકળી ગયો અને પાછો ન ફર્યો તે બાબત અંગે તેણે કંઈ ધ્યાન આપ્યું નહોતું. તેમણે પીડબ્લ્યુ.૧ પાસે ફરી પીવાનું પાણી માગ્યું નહોતું. પ્રથમ દિવસે તેમને આ માટે તેને પૂછ્યું પડ્યું હતું તે હકીકતને જોતા, તેમણે તે ફરી ભરાવવા માંગવું પડે એવો સ્વાભાવિક અનુમાન થતો. ઉપરાંત, દાખલાતી વખતે તેમણે પીડબ્લ્યુ.૧ પાસે પથારીની ચાદર માંગી હતી, ત્યારે તેણે કહ્યું હતું કે તે ઘોવાઈ રહી છે અને તે સાંજે આપશે. પીડબ્લ્યુ.૧ ને આ બંનેમાંથી કોઈ બાબતની માંગ ન થવા અંગે શંકા થવી જોઈએ હતી, ખાસ કરીને જો તે એમ માનતો હોય કે મૃતક હજી પણ ઓરડામાં હતો.

ત્રણ દિવસ સુધી ઓરડાની સફાઈના હેતુસર તેને ખોલવાનો કોઈ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો નહોતો તે બાબત અંગે પણ કોઈ સ્પષ્ટીકરણ નથી. જ્યારે પીડબ્લ્યુ.૧ એ પ્રથમ વખત દુર્ગંધ નોંધેલી, ત્યારે મેનેજરે તેને જણાવ્યું હતું કે ચાવી ઉપલબ્ધ ન હોવાથી તેઓ આ અંગે કંઈ કરી શકતા નથી. પરંતુ બીજા દિવસે બનેલી ઘટનાઓ દર્શાવે છે કે દરવાજો માસ્ટર કીથી ખોલી શકાય તેમ હતો. પીડબ્લ્યુ.૧ નું એવું સ્પષ્ટીકરણ કે તેને લાગ્યું હતું કે વાસ કોઈ મરેલા ઉંદરનો છે, સંતોષકારક નથી. સ્વાભાવિક પ્રતિક્રિયા તો તેને સાફ કરવાની થવી જોઈએ, તેને વધુ સડવા દેવાની નહીં. નીચલી અદાલતમાં સુનાવણીના સમયે મેનેજર જીવિત નહોતો અને તેથી તેના નિવેદનને જિરહની કસોટી પર ચકાસવામાં આવ્યું નહોતું; તેના નિવેદન પર ભરોસો રાખી શકાય નહીં.

૯. અંતે ઓરડો પી.ડબ્લ્યુ.૧ દ્વારા ખોલવામાં આવ્યો હતો, અને પોલીસને અંતે બોલાવવામાં આવે તે પહેલાં, આ બાબત અંગેના વર્ણનો પરસ્પર વિરુદ્ધ હોવા છતાં, સંભવતઃ મેનેજર દ્વારા તેની તપાસ કરવામાં આવી હતી. તેથી, પોલીસ પહોંચી તે પહેલાં ગુનાસ્થળ સાથે છેડછાડ કરવામાં આવી હોવાની પૂરતી શક્યતા હતી. પી.ડબ્લ્યુ.૧ અને/અથવા મેનેજર સહિત અન્ય વ્યક્તિઓએ હત્યા કરી હોવાની પણ શક્યતા હતી. પી.ડબ્લ્યુ.૧ ની જિરહ અનુસાર, ઓરડો ક્રમાંક ૧૧૫ ની બાજુનો ઓરડો પણ કબજામાં હતો, પરંતુ પોલીસ તપાસમાં આ હકીકતનો વિચાર કરવામાં આવ્યો નહોતો, અને બાજુના ઓરડામાં રહેનારાઓની પૂછપરછ પણ કરવામાં આવી નહોતી, જોકે તેમનું પુરાવું મહત્વપૂર્ણ સાબિત થઈ શક્યું હોત.

૧૦. તપાસ શરૂ થયા પછી પણ આરોપીની ધરપકડ કરવામાં આવી ન હતી, જ્યારે દેખીતી રીતે ફરિયાદ પક્ષને એવું લાગતું હતું કે શંકાનો આંગડો તેના તરફ અને માત્ર તેના તરફ જ ઉઠે છે, તે હકીકત માટે કોઈ સ્પષ્ટીકરણ આપવામાં આવ્યું નથી. તપાસમાં ભાગ લેવા તેની ફરજ પાડતી નોટિસોની ગેરહાજરી સ્પષ્ટ દેખાય છે, અને તે પણ અઢાર મહિનાની લાંબી અવધિ સુધી. હકીકતમાં, તેણે સ્વૈચ્છિક રીતે આત્મસમર્પણ કર્યા પછી જ તેને કસ્ટડીમાં લેવામાં આવ્યો હતો. વડી અદાલતે એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો છે કે તે ફરાર હતો, પરંતુ તે બાબત નોંધપોથીમાંથી સાબિત થતી નથી, કારણ કે સ્વીકાર્ય રીતે તેની ધરપકડ માટે કોઈ વોરંટ નોંધપોથી પર ઉપલબ્ધ ન હતું.

૧૧. દોઢ વર્ષ પછી ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ આત્મસમર્પણ કરવા બદલ આરોપી અંગે કોઈ શંકાસ્પદ અથવા ગૂઢ હેતુવાળો ઝુકાવ આક્ષેપિત કરી શકાય નહીં, ખાસ કરીને જ્યારે તેની ધરપકડ માટે કે તપાસમાં ભાગ લેવા માટે પણ કોઈ બાકી વોરંટો જારી નહોતા. આરોપીનું આ નિવેદન કે તેણે એવું તેથી કર્યું કારણ કે પોલીસ તેને આત્મસમર્પણ કરવા માટે હેરાન કરતી હતી, અમને અત્યંત વિશ્વસનીય જણાય છે. તેવી સ્થિતિમાં, પોલીસ તેના ઘરે વારંવાર આવતી હોવા છતાં તેની ધરપકડ કેમ કરી નહોતી તે અંગે કોઈ સ્પષ્ટીકરણ નથી, અને ફરિયાદ પક્ષનું વર્ણન, કથિત કબૂલાત સિવાય, તેની પૂછપરછ પર આધારિત નથી.

૧૨. કોઈ ઓળખ પરેડ હાથ ધરવામાં આવી નથી. આ પાસાની નિઃસંદેહ આક્ષેપિત યુકાદામાં ચર્ચા કરવામાં આવી છે; પરંતુ એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે આરોપીની

સંડોવણી બાબતે કોઈ શંકા નહોતી, કારણ કે ઘણા સાક્ષીઓએ આરોપીને જોયો હોવાનું કહેવાય છે અને જિરહ દરમ્યાન તેમને એવો કોઈ સૂચન કરવામાં આવ્યો નહોતો કે આરોપી સર્વથા હાજર જ ન હતો. ઓછામાં ઓછું મૃત્યુદંડપાત્ર ગુનાઓના વિચારણામાં, અમારી દ્રષ્ટિએ અદાલત ઉપર આ ફરજ આવશ્યકપણે નિષ્ઠાપૂર્વક નિભાવવાની છે કે આરોપીને પૂરતી કાનૂની સહાય ઉપલબ્ધ થાય તેની ખાતરી કરે. સ્પષ્ટ છે કે વર્તમાન કેસમાં આ બાબત નોંધપાત્ર રીતે ગેરહાજર છે. સાક્ષીએ આરોપીને છેલ્લે જોયો હોવાનું કહેવાતું હોય તે પછી દોઢ વર્ષ બાદ ઓળખ કરવામાં આવી હતી, તે પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખતાં, યોગ્ય રીતે ઓળખ પેરેડ યોજવામાં આવવી જોઈતી હતી. વધુમાં, મેનેજર દ્વારા ઓળખ શક્ય નહોતી, કારણ કે વિચારણા શરૂ થાય તે પહેલાં તેનું અવસાન થઈ ગયું હતું. પી.ડબ્લ્યુ.૩ અને પી.ડબ્લ્યુ.૪ દ્વારા ઓળખ ઘટના પછી અઢી વર્ષ બાદ થઈ હતી, તે પણ ફરી કોઈ ઓળખ પેરેડ વગર, અને અંતે અદાલતી કાર્યવાહી દરમ્યાન. વધુમાં, પી.ડબ્લ્યુ.૩ એ સ્વીકાર્યું છે કે તેણે આરોપીને માત્ર એક જ વાર મળ્યો હતો, જે ૨૪.૭.૨૦૦૦ના રોજ હતું. ફરિયાદ પક્ષ તરફથી આ સ્પષ્ટપણે અત્યંત ગંભીર બેદરકારી છે, અને તેના માટે કોઈ સંભવિત તથા સ્વીકાર્ય સમજૂતી આગળ મૂકવામાં આવી નથી.

૧૩. દોષિત ઠેરવવાનો નિષ્કર્ષ માત્ર પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત છે. ઘટનાસ્થળ પરથી આંગળીઓના નિશાન લેવામાં આવ્યા નથી, હત્યાનું હથિયાર મળી આવ્યું નથી, અને કોઈ વિશ્વસનીય હેતુ પણ હાજર નથી. એવું દલીલરૂપે પણ કહી શકાય તેમ નથી કે આરોપી મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ સાથે છેલ્લે જોવામાં આવેલ

વ્યક્તિ હતો, કારણ કે મેનેજર, પી.ડબલ્યુ.૧, તેમજ બાજુના ઓરડાઓમાં રહેલા મહેમાનો સહિત અનેક વ્યક્તિઓને તે ઓરડામાં પ્રવેશ મળ્યો હોઈ શક્યો હોત જ્યાં અંતે મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ મળી આવી હતી. યથાર્થ છે કે પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા દોષસિદ્ધિનો નિષ્કર્ષ નોંધાવવા માટે પૂરતા હોઈ શકે, પરંતુ તે ત્યારે જ શક્ય બને જ્યારે તેમાં આરોપીને ઘટનાથી જોડતી બધી કડીઓ સમાવિષ્ટ હોય અને અસંગતતાઓ સ્વરૂપે અતિ નગણ્ય હોય. વધુમાં, જ્યાં દોષસિદ્ધિ માત્ર પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત રાખવાની માંગ કરવામાં આવે છે ત્યાં હેતુને વિશેષ મહત્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે, અને જ્યારે બધી કડીઓ સ્પષ્ટપણે હાજર ન હોય ત્યારે તેના અભાવથી તુલા આરોપીના પક્ષે ઝૂકી શકે છે. અમને લાગે છે કે મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિની હત્યામાં આરોપીની સંડોવણી વાજબી શંકાથી પરે સાબિત થઈ ગઈ હતી એવો નિષ્કર્ષ કાઢવામાં વડી અદાલતથી ભૂલ થઈ હતી.

૧૪. વાંધાજનક ચુકાદામાં ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલા જવાબોને ટાળટૂકભર્યા અને અવિશ્વસનીય ગણાવવામાં આવ્યા છે, અને તેને તેની દોષિતતા દર્શાવતું વધુ એક પરિબળ માનવામાં આવ્યું છે. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ આપણી ફોજદારી કાનૂની અધિકારક્ષેત્રમાં મૂળભૂત મહત્ત્વ ધરાવે છે અને તેથી આ અદાલત દ્વારા તેના પુનરુચ્ચાર અને સ્પષ્ટીકરણને ચુકિતસંગત બનાવે છે. અમે, ઉપયોગીતા સાથે, જૂની ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૩૪૨ના સંદર્ભમાં બનાવવામાં આવેલા કાનૂન આયોગના ૪૧મા અહેવાલમાંથી અવતરણો પુનઃઉત્પાદિત કરીને શરૂઆત

કરીશું, જે આ કલમને અનુરૂપ છે, જેમાં આયોગે આંતર અલિયા, આ મુજબ નોંધ્યું હતું:

"૨૪.૪૦. કલમ ૩૪૨ સંહિતાની અત્યંત મહત્વપૂર્ણ કલમોમાંની એક છે. તે મુજબ અદાલતે ફરિયાદ પક્ષના પુરાવા પૂર્ણ થયા બાદ, આરોપી સામે પુરાવામાં દેખાતી કોઈપણ પરિસ્થિતિ અંગે તેને સમજૂતી આપવાનો અવસર મળે તે હેતુસર, આરોપીની પૂછપરછ કરવી આવશ્યક છે." આ કલમ થોડા ક્ષણ માટે બધા વકીલો, બધા સરકારી વકીલો, બધા સાક્ષીઓ અને બધા તૃતીય વ્યક્તિઓને એક તરફ મૂકી દે છે. તે આરોપીને પોતાની સમજૂતી રજૂ કરવાની સગવડ થાય તે હેતુથી અદાલત અને આરોપી વચ્ચે સીધો સંવાદ સ્થાપિત કરવા માગે છે. થોડો સમય આ કલમનો ગેરસમજથી એવો અર્થ કરવામાં આવ્યો હતો કે તે આરોપીની તપાસપ્રધાન પૂછપરછ કરવાની સત્તા આપે છે, જ્યારે તેનો એવો હેતુ કદી નથી. આ કલમની કુંજ તેના પ્રથમ સોળ શબ્દોમાં સમાયેલ છે. પુરાવામાં દેખાતી પરિસ્થિતિઓ અંગે આરોપીને સમજૂતી આપવાનો અવસર આપવો એ જ આ પૂછપરછનો એકમાત્ર હેતુ છે. જો તે પસંદ કરે, તો મૌન રહી શકે છે અથવા સંપૂર્ણ સમજૂતી આપી શકે છે, અથવા જો તેને એવી સલાહ આપવામાં આવી હોય, તો તે પોતાના વિરુદ્ધના કેસના માત્ર એક ભાગ અંગે જ સમજૂતી આપી શકે છે.

૨૪.૪૫ ઉપર સંક્ષિપ્તરૂપે દર્શાવેલ મુજબ, મામલાના વિવિધ પાસાઓનો વિચાર કર્યા પછી, અમે આ નિષ્કર્ષે પહોંચ્યા છીએ કે કલમ ૩૪૨ ૨૬ કરવામાં આવવી

જોઈએ નહીં. અમારા મત મુજબ, તેને અધિનિયમપુસ્તકમાંથી દૂર કરવાની અવસ્થા હજી આવી નથી. સાક્ષરતામાં વધુ વધારો થાય અને કાનૂની સહાય માટે વધુ સારી સુવિધાઓ ઉપલબ્ધ થાય, તો ભવિષ્યમાં તે પગલું લેવું શક્ય બની શકે." (૨) 'કલમ ૩૨૦ – કલમ ૩૪૨(૨) માં રહેલી હાલની જોગવાઈ, જેના દ્વારા અદાલત આરોપીની પૂછપરછ દરમિયાન તેને પૂછવામાં આવેલા પ્રશ્નના જવાબમાંથી અથવા જવાબ આપવાનો ઇનકાર કરવાથી, તે પ્રતિકૂળ હોય કે ન હોય, અનુમાન કાઢી શકે છે, તેને દૂર કરવામાં આવી રહી છે, કારણ કે તે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૦(૩) ને ભંગ કરતી હોઈ શકે છે" – એસ.ઓ.આર."

૧૫. કાયદાના આ પાસાના સંદર્ભમાં આ અદાલતે પરશુરામ પાંડે વિ. સ્ટેટ ઓફ બિહાર (૨૦૦૪) ૧૩ એસ.સી.સી. ૧૮૯ માં એવો નિર્ધાર કર્યો છે કે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૩૧૩ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા સાબિત કરવામાં આવેલા કોઈપણ દોષારોપક પરિસ્થિતિઓ અંગે આરોપીને સ્પષ્ટીકરણ આપવાની સગવડ આપવા માટે અનિવાર્ય છે. તેનો હેતુ આરોપીને લાભ પહોંચાડવાનો છે, અને તેના અનુસંગરૂપે અદાલતને અંતિમ નિષ્કર્ષે પહોંચવામાં પણ મદદરૂપ થવાનો છે; તેનો આશય આરોપીને ફસાવવાનો નથી, પરંતુ કુદરતી ન્યાયના અત્યંત હિતાવહ અને મૂળભૂત સિદ્ધાંત, અર્થાત્ ઓડી અલ્ટરમ પાર્ટમ,નું પાલન કરવાનો છે, જેમ કે અરસફ અલી વિ. સ્ટેટ ઓફ આસામ (૨૦૦૮) ૧૬ એસ.સી.સી. ૩૨૮ માં સમજાવવામાં આવ્યું છે. શેર સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા (૨૦૧૫) ૧ એસ.સી.આર. ૨૯ માં આ અદાલતે તાજેતરમાં સ્પષ્ટ કર્યું છે કે ભારતીય દંડ

સંહિતાની કલમ ૩૦૪બી, જે દહેજમૃત્યુને સંબંધિત છે, તેમાં ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલી ભાષાને કારણે નિર્દોષિત્વ સાબિત કરવાનો ભાર આરોપી પર ખસે છે, જે વ્યક્તિને પોતાનાં વિરુદ્ધ પોતે જ દોષારોપક સાક્ષી બનવા માટે બાધ્ય ન થવાના અધિકારથી તીવ્ર વિરુદ્ધ અને અસંગત છે. ફક્ત કલમ ૩૦૪બીની પૃષ્ઠભૂમિમાં જ આરોપીએ પોતાના નિર્દોષિત્વનો સંકેત આપતું વિશ્વસનીય પુરાવું રજૂ કરવું પડે છે, ભલે તે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ હોય કે સાક્ષીપેટીમાં પોતે તપાસાઈને હોય કે બચાવ પક્ષના સાક્ષીઓ દ્વારા હોય, જેમ તેને શ્રેષ્ઠ કાનૂની સલાહ મળી હોય તેમ. આ સ્પષ્ટીકરણ આપ્યા પછી, ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા તેના વિરોધમાં રજૂ કરાયેલ કોઈપણ પુરાવા સંબંધે અદાલતે આરોપીને પૂછેલા કોઈ પ્રશ્નનો જવાબ આપવાનો ઈનકાર, અથવા આરોપી દ્વારા ટાળતો કે અસંતોષકારક જવાબ આપવામાં આવ્યો હોય, તે માત્ર આ આધારે અદાલતને દોષિત હોવાનો નિષ્કર્ષ નોંધવા ન્યાયસંગત બનાવતું નથી. ભલે એવું માનવામાં આવે કે તેના નિવેદનો સ્વીકાર પ્રેરતા નથી, તો પણ એ ધ્યાનમાંથી ચૂકવું ન જોઈએ કે પોતાની બાબત વાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવાનો ભાર ફરિયાદ પક્ષ પર જ છે. એકવાર આ ભાર પૂર્ણ થાય, ત્યારે કલમ ૩૧૩ હેઠળના નિવેદનોને એટલું મહત્વ પ્રાપ્ત થાય છે કે આરોપી ફરિયાદ પક્ષના વર્ણન પર કંઈક અવિશ્વસનીયતાનો પડછાયો પાડી શકે. સ્થિતિ તેનો વિપરીત નથી; આપણી કાનૂની વ્યવસ્થામાં આરોપીને પોતાનું નિર્દોષિત્વ સ્થાપિત કરવું આવશ્યક નથી. અમે આવું એટલા માટે કહીએ છીએ કે વડી અદાલતનો એ નિષ્કર્ષ કે કલમ ૩૧૩ હેઠળ તેની તપાસનો સાર તેના દોષિત

હોવાનો સંકેતક હતો, તેને અમે સ્વીકારી શકતા નથી. જો કોઈ સ્પષ્ટીકરણ પ્રાપ્ત ન થાય, અથવા ગુણવત્તાની દૃષ્ટિએ અસંતોષકારક હોય, તો તેનું પરિણામ એટલું જ થશે કે જે નિષ્કર્ષ વાજબી રીતે કાઢી શકાય એવો હોય તે ખંડિત નહીં થાય, અને તેથી, બચાવ પક્ષના પુરાવાની ગુણવત્તાને આધિન રહીને, તે તેની દોષિતતા નિશ્ચિત કરી દેશે. બંધારણનો અનુચ્છેદ ૨૦(૩) ઘોષણા કરે છે કે કોઈપણ ગુનાના આરોપ હેઠળના વ્યક્તિને પોતાના વિરુદ્ધ પોતે જ સાક્ષી બનવા માટે બાધ્ય કરવામાં આવશે નહીં. હાલના પ્રકરણમાં, કલમ ૩૧૩ ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા હેઠળની તેની તપાસમાં તેણે શું જણાવ્યું હતું અથવા શું જણાવવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો તે આધારે આરોપી વિરુદ્ધ પ્રતિકૂળ અનુમાન દોરવામાં વડી અદાલત યોગ્ય નહોતી.

૧૬. અમને એવું પણ લાગે છે કે વડી અદાલતે કહેવાતા કબૂલાતનામા અંગે વિગતવાર વિચારણા કરવી આવશ્યક હતી. આ અજાણ્યું નથી કે આરોપી પાસેથી તેની પોતાની શારીરિક સુરક્ષા સહિતની અસંખ્ય ધમકીઓ હેઠળ કબૂલાતો મેળવવામાં આવે છે. અમે તાત્કાલિક સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે ચુકાદાનું વાંચન કરતાં તરત જ એ સ્પષ્ટ થતું નથી કે નીચલી અદાલતો દ્વારા આરોપીની દોષસિદ્ધિ તેની કથિત કબૂલાત પર આધારિત હતી કે નહીં.

૧૭. તેથી, એ સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ થાય છે કે પોલીસ દ્વારા કરવામાં આવેલી તપાસ સંતોષકારક સ્તરથી ઓછી હતી; વધુમાં કહીએ તો, તે અસ્તિત્વમાં જ નહોતી. અમને ફરી એકવાર પુનરોચ્ચાર કરવાની મજબૂરી અનુભવે છે કે જઘન્ય સ્વરૂપના ગુનાઓના કેસોની તપાસ માટે પોલીસમાં વિશેષીકૃત શાખા હોવી આવશ્યક છે.

ફરિયાદ પક્ષ તથા વડી અદાલત બન્નેએ પી.ડબલ્યુ.૧ ની જબાનીને નિખાલસ અને અખંડિત સત્ય માની લીધી, અને આ હકીકતની અવગણના કરી કે મૃતકનો મૃતદેહ મળી આવે તે પહેલાં ત્રણ દિવસ સુધી તેને તેમજ મેનેજરને રૂમ નં.૧૧૫ સુધી પ્રવેશ હતો, અને તે દરમિયાન તેમણે એવા નિર્ણયો લીધા હતા કે જે કોઈ પણ ચુક્તિપૂર્ણ વ્યક્તિના મનમાં શંકા ઊભી કરે જ. તેમની પાસે ગુનો કર્યો હોય તે માટે એટલી જ તક અને એટલો જ હેતુ હતો જેટલો કે આરોપી સામે નબળા આધાર પર આરોપરૂપે મૂકવામાં આવ્યો છે. આવા સાક્ષીઓના નિવેદન પર મુખ્યત્વે આધાર રાખવો, ઓછામાં ઓછું કહીએ તો, ન્યાય વૈજ્ઞાનિક દષ્ટિએ સુરક્ષિત નથી. ફરિયાદ પક્ષ યોગ્ય અને વાજબી શંકાથી પર કેસ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું હોઈ, શંકાનો લાભ આરોપીને આપવો જ પડશે.

૧૮. વિવાદિત ચુકાદો રદ કરવામાં આવે છે. અપીલકર્તાની દોષિત ઠરાવણી રદ કરવામાં આવે છે.

*This judgment has been translated using AI Tool
– M/s. Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

=====

[૨૦૧૫] ૩ એસ.સી.આર. ૪૬૭

કલ્યાણી મથીવાનન વિરુદ્ધ કે. વી. જયરાજ અને અન્ય

દીવાની અપીલ નં. ૫૯૪૬-૫૯૪૭/૨૦૧૪ માર્ચ ૧૧, ૨૦૧૫

[સુધાંશુ જ્યોતિ મુખોપાધ્યાય અને એન. વી. રમના, ન્યાયમૂર્તિઓ]

સેવા કાયદો - નિમણૂક - યુનિવર્સિટીના કુલપતિનું પદ - સદર પદ પર અપીલકર્તાની નિમણૂકને એવા આધારે પડકારવામાં આવી કે યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન (યુજીસી) વિનિયમો, ૨૦૧૦ મુજબ, અપીલકર્તા યોગ્યતાના માપદંડો પૂર્ણ કરતા નહોતા - અપીલકર્તા યુનિવર્સિટી પ્રણાલીમાં પ્રાધ્યાપક (પ્રોફેસર) તરીકે ઓછામાં ઓછો ૧૦ વર્ષનો અનુભવ ધરાવતા પ્રતિષ્ઠિત શિક્ષણવિદ્ નહોતા કે ન તો કોઈ પ્રતિષ્ઠિત સંશોધન/શૈક્ષણિક સંસ્થામાં સમકક્ષ પદ પર ૧૦ વર્ષનો અનુભવ ધરાવતા હતા - અપીલકર્તાનો પક્ષ હતો કે તેઓ ૧૯૬૫ના અધિનિયમ મુજબ સદર પદ માટે લાયકાત ધરાવતા હતા; અને યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ નિર્દેશાત્મક હતા અને તે ૧૯૬૫ના અધિનિયમની જોગવાઈઓને રદબાતલ ન કરી શકે - વડી અદાલત દ્વારા નિમણૂક રદ કરવામાં આવી - અપીલ પર, ઠરાવવામાં આવ્યું: ૧૯૬૫ના અધિનિયમ હેઠળ કુલપતિનું પદ એક અધિકારીનું પદ છે - કુલપતિ અંગેની જોગવાઈઓ યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ હેઠળ પ્રથમ વખત કરવામાં આવી હતી - યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ તમામ કેન્દ્રીય યુનિવર્સિટીઓ અને તેના હેઠળની કોલેજોમાં શિક્ષકો અને અન્ય શૈક્ષણિક સ્ટાફ માટે ફરજિયાત છે, અને રાજ્ય વિધાન હેઠળની યુનિવર્સિટીઓ, કોલેજો અને અન્ય ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ માટે નિર્દેશાત્મક છે કારણ કે આ યોજનાનો સ્વીકાર કરવો અને તેનો અમલ કરવાની બાબત રાજ્ય સરકાર પર છોડવામાં આવી છે - આમ, યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ અંશતઃ ફરજિયાત છે અને અંશતઃ નિર્દેશાત્મક છે - યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦

રાજ્ય દ્વારા સ્વીકારવામાં ન આવ્યા હોવાથી, રાજ્ય વિધાન અને કેન્દ્રીય વિધાન હેઠળ ઘડાયેલા વિનિયમો વચ્ચેના વિરોધાભાસનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી – એકવાર રાજ્ય સરકાર દ્વારા તેનો સ્વીકાર કરવામાં આવે, એટલે રાજ્ય વિધાનમાં યોગ્ય સુધારો કરવાનો રહે છે અને રાજ્ય વિધાન તથા કેન્દ્રીય વિધાન વચ્ચે કોઈ વિરોધાભાસ રહેશે નહીં – આમ, મદુરાઈ કામરાજ યુનિવર્સિટીના કુલપતિ તરીકે અપીલકર્તાની નિમણૂક માન્ય રાખવામાં આવી – યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોમાં શિક્ષકો અને અન્ય શૈક્ષણિક સ્ટાફની નિમણૂક માટેની લઘુત્તમ લાયકાતો અને ઉચ્ચ શિક્ષણમાં ધોરણો જાળવવા માટેના પગલાં અંગેના યુજીસી વિનિયમો ૨૦૧૦ – વિનિયમો ૭.૦.૦., ૭.૩.૦., ૭.૪.૦ – યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ – કલમો ૧૨, ૧૪, ૨૬, ૨૮ – મદુરાઈ કામરાજ યુનિવર્સિટી અધિનિયમ, ૧૯૬૫ – કલમો ૨(એમ), (એન), (ટી), ૮, ૯, ૧૦, ૧૨, ૨૩, ૨૪, ૩૨ – ભારતનું સંવિધાન, ૧૯૫૦ – અનુચ્છેદ ૨૪૬, સાતમી અનુસૂચિ યાદી ૧ પ્રવિષ્ટિ ૬૬, યાદી ૩ પ્રવિષ્ટિ ૨૫, અનુચ્છેદ ૨૫૪.

અપીલો મંજૂર કરતાં, અદાલતે

ઠરાવ્યું: ૧.૧ તમિલનાડુ સરકારના ઉચ્ચ શિક્ષણ (એચર) વિભાગના તારીખ ૯ એપ્રિલ, ૨૦૧૨ના જી.ઓ. (૧ડી) નં. ૮૦ દ્વારા મદુરાઈ કામરાજ યુનિવર્સિટીના કુલપતિ તરીકે કરાયેલી અપીલકર્તાની નિમણૂકને માન્ય રાખવામાં આવે છે અને વડી અદાલતની ખંડપીઠ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ ચુકાદો અને આદેશ રદ કરવામાં આવે છે. [પેરા ૪૫] [પરપ-એ-બી]

૧.૨ યુનિવર્સિટી અધિનિયમ, ૧૯૬૫ હેઠળ કુલપતિનું પદ એક અધિકારીનું પદ છે. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ ૧૯૫૬ તેમજ યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન વિનિયમો, ૨૦૦૦ કુલપતિના પદ સંદર્ભે મૌન છે. કુલપતિ અંગેની જોગવાઈઓ યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ હેઠળ પ્રથમ વખત કરવામાં આવી છે. જ્યાં

સુધી રાજ્ય સરકાર તેમાં દર્શાવેલી શરતો અને નિયમોને આધીન રહીને આ યોજનાનો સ્વીકાર કરવા અને તેનો અમલ કરવા ન ઈચ્છે ત્યાં સુધી, રાજ્ય વિધાનમંડળના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ આવતી યુનિવર્સિટીઓ, કોલેજો અને અન્ય ઉચ્ચ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ લાગુ પડતા નથી. યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ અનુસાર યુનિવર્સિટી અધિનિયમમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો નથી કે ન તો યુજીસી અધિનિયમ, ૧૯૫૬ની કલમ ૧૪ હેઠળ કમિશનની ભલામણોનું પાલન કરવામાં યુનિવર્સિટીની નિષ્ફળતાના પરિણામ સ્વરૂપે યુજીસી અધિનિયમ, ૧૯૫૬ની કલમ ૧૪ હેઠળ યુજીસી દ્વારા કોઈ પગલાં લેવામાં આવ્યા હતા. [પેરા ૩૯, ૪૦] [પર૦-એફ-એચ; પર૧-એ-બી, સી-ડી]

૧.૩ સમવર્તી યાદીની પ્રવિષ્ટિ રૂપ હેઠળ કેન્દ્રીય વિધાન દ્વારા બનાવવામાં આવેલ ગૌણ વિધાન સહિતનું કેન્દ્રીય વિધાન જે હદ સુધી રાજ્ય વિધાન સાથે વિરોધાભાસમાં હોય, તે હદ સુધી તે કેન્દ્રીય વિધાનથી વિસંગત ગણાશે અને બિનઅમલી બનશે. યુજીસી વિનિયમો સંસદના બંને ગૃહો દ્વારા પસાર કરવામાં આવ્યા હોવાથી, ગૌણ વિધાન હોવા છતાં તે જે યુનિવર્સિટીઓને લાગુ પડે છે તેના પર બંધનકર્તા અસર ધરાવે છે. તમામ કેન્દ્રીય યુનિવર્સિટીઓ અને તેના હેઠળની કોલેજો તથા જે સંસ્થાઓ ડીમ્ડ યુનિવર્સિટીઓ હોય અને જેમના નિભાવનો ખર્ચ યુજીસી દ્વારા પૂરો પાડવામાં આવતો હોય તે સંસ્થાઓના શિક્ષકો અને અન્ય શૈક્ષણિક સ્ટાફ માટે યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ ફરજિયાત છે. રાજ્ય વિધાનના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળની યુનિવર્સિટીઓ, કોલેજો અને અન્ય ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ માટે યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ નિર્દેશાત્મક છે કારણ કે આ યોજનાનો સ્વીકાર કરવો અને તેનો અમલ કરવાની બાબત રાજ્ય સરકાર પર છોડવામાં આવી છે. આમ, યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ અંશતઃ ફરજિયાત છે અને અંશતઃ નિર્દેશાત્મક છે. તમિલનાડુ રાજ્ય દ્વારા યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦નો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો ન હોવાથી, રાજ્ય વિધાન અને કેન્દ્રીય વિધાન હેઠળ ઘડાયેલા કાનૂન વચ્ચે વિરોધાભાસનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી. એકવાર રાજ્ય સરકાર દ્વારા તેનો સ્વીકાર

કરવામાં આવે, એટલે રાજ્ય વિધાનમાં યોગ્ય સુધારો કરવાનો રહેશે. આવા સંજોગોમાં પણ રાજ્ય વિધાન અને કેન્દ્રીય વિધાન વચ્ચે કોઈ વિરોધાભાસ રહેશે નહીં. [પેરા ૪૪] [પરજ-બી-એચ]

૧.૪ સુરેશ પાટીલખેડે કેસમાં મુંબઈ વડી અદાલતનો એ નિષ્કર્ષ સ્વીકારી શકાય નહીં કે યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ના વિનિયમ ૭.૩.૦ ને યુજીસી અધિનિયમ, ૧૯૫૬ની કલમ ૨૬(૧) ની કલમ (ઈ) કે (જી) સાથે જોડી શકાય નહીં. સંસદના અધિનિયમ હેઠળનું ગૌણ વિધાન હોવાને કારણે યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ નો વિનિયમ ૭.૩.૦ રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા મૂળભૂત વિધાનને રદબાતલ ન કરી શકે તે પણ સ્વીકારી શકાય નહીં. જોકે, મુંબઈ વડી અદાલતનો એ નિષ્કર્ષ માન્ય રાખવામાં આવે છે કે જ્યાં સુધી રાજ્ય વિધાન હેઠળની યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી વિનિયમ ૭.૩.૦ ને ભલામણરૂપ ગણવો પડશે. [પેરા ૪૩] [પર૩-એફ-એચ; પર૪-એ]

અન્નામલાઈ યુનિવર્સિટી વિરુદ્ધ શાસન સચિવ, માહિતી અને પ્રવાસન વિભાગ અને અન્ય ૨૦૦૯ (૩) એસસીઆર ૩૫૫: (૨૦૦૯) ૪ એસસીસી ૫૯૦ – આધાર રાખવામાં આવ્યો.

થાણેના સુરેશ પાટીલખેડે વિરુદ્ધ કુલપતિ, મહારાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી ૨૦૧૨ (૬) ઓલ એમઆર ૩૩૬; તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ અધિયામાન એજ્યુકેશન એન્ડ રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ અને અન્ય ૧૯૯૫ (૨) એસસીઆર ૧૦૭૫: (૧૯૯૫) ૪ એસસીસી ૧૦૪; ડૉ. પ્રીતિ શ્રીવાસ્તવ અને અન્ય વિરુદ્ધ એમ.પી. રાજ્ય અને અન્ય ૧૯૯૯ (૧) પૂરક એસસીઆર ૨૪૯: (૧૯૯૯) ૭ એસસીસી ૧૨૦ – સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

ચુકાદા સંદર્ભ | ૨૦૧૨ (૬) ઓલ એમઆર ૩૩૬ | સંદર્ભ લેવાયો. | પેરા ૯ |

૧૯૯૫ (૨) એસસીઆર ૧૦૭૫ | સંદર્ભ લેવાયો. | પેરા ૩૪ | ૧૯૯૯ (૧) પૂરક
એસસીઆર ૨૪૯ | સંદર્ભ લેવાયો. | પેરા ૩૫ | ૨૦૦૯ (૩) એસસીઆર ૩૫૫ |
આધાર રખાયો. | પેરા ૩૬

=====

દીવાની અપીલ અધિકારક્ષેત્ર: દીવાની અપીલ નં. ૫૯૪૬-૫૯૪૭/૨૦૧૪.

મદ્રાસ વડી અદાલતની મદુરાઈ ખંડપીઠ દ્વારા રિટ પિટિશન (એમડી) નં.

૧૧૩૫૦/૨૦૧૨ અને ૩૩૧૮/૨૦૧૩ માં તારીખ ૨૬.૦૬.૨૦૧૪ ના રોજ

પસાર કરવામાં આવેલ ચુકાદા અને આદેશ સામે સાથે

દીવાની અપીલ નં. ૮૬૦૨-૮૬૦૩ અને ૬૪૫૫-૬૪૫૬/૨૦૧૪

ઉપસ્થિત પક્ષકારો વતી કે. કે. વેણુગોપાલ, રાકેશ દ્વિવેદી, ગુરુ કૃષ્ણ કુમાર, આર.
વેંકટરમણી, સુબ્રમોણ્યમ પ્રસાદ, અધિક એડવોકેટ જનરલ, ગોપાલ
શંકરનારાયણન, પ્રેરણા પ્રિયદર્શિની, પૂજા ધર, વિક્રમાદિત્ય, મેઘા અગ્રવાલ, એસ.
જનાની, એમ. યોગેશ કન્ના, વી. શ્યામમોહન, સી. વાય. ધીનોજા, અભિષેક કુમાર,
જી. બાલાજી, અથીરા નાયર, મહાલક્ષ્મી પવાની, મહાલક્ષ્મી બાલાજી એન્ડ કંપની,
સત્ય મિત્ર ગર્ગ, મંજુ અગ્રવાલ, નીલમ સિંહ, ગીતા કોવિલન.

અદાલતનો ચુકાદો સુધાંશુ જ્યોતિ મુખોપાધ્યાય, ન્યાયમૂર્તિ દ્વારા આપવામાં
આવ્યો.

૧. આ અપીલો મદ્રાસ વડી અદાલતની મદુરાઈ ખંડપીઠ દ્વારા રિટ પિટિશન
(એમડી) નં. ૧૧૩૫૦/૨૦૧૨ અને રિટ પિટિશન (એમડી) નં. ૩૩૧૮/૨૦૧૩
માં તારીખ ૨૬ જૂન, ૨૦૧૪ ના રોજ પસાર કરાયેલા સંયુક્ત ચુકાદા અને આદેશ
વિરુદ્ધ અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે.

ઉપરોક્ત રિટ પિટિશનો કે.વી. જયરાજ અને આઈ. ઈસ્માઈલ સામાવાળા/રિટ

અરજદારો દ્વારા અપીલકર્તા-ડૉ. કલ્યાણી મથીવાનનને તેઓ કયા અધિકાર હેઠળ મદુરાઈ કામરાજ યુનિવર્સિટીના કુલપતિનું પદ ધરાવી રહ્યા છે તે કારણ દર્શાવવા નિર્દેશ આપતી અધિકાર પૃચ્છા રિટ (કવો વોરંટો) જારી કરવાની પ્રાર્થના સાથે દાખલ કરવામાં આવી હતી.

૨. આક્ષેપિત ચુકાદા દ્વારા વડી અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે અપીલકર્તા-ડૉ. કલ્યાણી મથીવાનન કુલપતિ તરીકેની નિમણૂક માટે યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોમાં શિક્ષકો અને અન્ય શૈક્ષણિક સ્ટાફની નિમણૂક માટેની લઘુત્તમ લાયકાતો અને ઉચ્ચ શિક્ષણમાં ધોરણો જાળવવા માટેના પગલાં અંગેના યુજીસી વિનિયમો ૨૦૧૦ (ત્યારબાદ 'યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦' તરીકે સંદર્ભિત) દ્વારા નિર્ધારિત યોગ્યતાના માપદંડો પૂર્ણ કરતા નહોતા અને યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન વિનિયમો, ૨૦૧૦ ફરજિયાત નથી તેવી ઉપરછાદી દલીલના આધારે આવા યોગ્યતાના માપદંડોની અપૂર્ણતાને સંપૂર્ણપણે ઢાંકી શકાય નહીં. વડી અદાલતે અપીલકર્તા-ડૉ. કલ્યાણી મથીવાનનની નિમણૂકનો આદેશ રદ કર્યો અને રિટ પિટિશનો મંજૂર કરી.

૩. કેસની વાસ્તવિક વિગતો નીચે મુજબ છે: મદુરાઈ કામરાજ યુનિવર્સિટી (ત્યારબાદ 'યુનિવર્સિટી' તરીકે સંદર્ભિત) માં કુલપતિનું પદ વર્ષ ૨૦૧૧-૨૦૧૨ માં ખાલી પડ્યું હતું અને સરકારે યોગ્ય ઉમેદવારની નિમણૂક કરવા માટે શોધ સમિતિ (સર્ચ કમિટી) ની રચના કરી હતી. શોધ સમિતિ દ્વારા કુલ ૧૦૪

વ્યક્તિઓના નામો પર વિચારણા કરવામાં આવી હતી અને છેવટે ત્રણ વ્યક્તિઓ જેમાં (૧) ડૉ. આર. જયરામન, મેનેજમેન્ટ સ્ટડીઝના પ્રાધ્યાપક (નિવૃત્ત), સભ્ય સચિવ, સેન્ટર ફોર એન્ટરપ્રિન્યોરશિપ ડેવલપમેન્ટ, મદુરાઈ, (૨) ડૉ. કલ્યાણી મથીવાનન, અંગ્રેજી વિભાગના વડા, એથિરાજ મહિલા કોલેજ, ચેન્નાઈ અને (૩) ડૉ. ટી. રામાસામી, ઇતિહાસના પ્રાધ્યાપક (પૂર્વાધિકાર પર) રજિસ્ટ્રાર, ભારતીયાસન યુનિવર્સિટી, તિરુચિરાપલ્લીની આખરી યાદી તૈયાર કરવામાં આવી હતી. શોધ સમિતિની ભલામણના આધારે, અપીલકર્તા-ડૉ. કલ્યાણી મથીવાનનની પસંદગી કરવામાં આવી હતી અને તમિલનાડુ સરકારના ઉચ્ચ શિક્ષણ (એચર) વિભાગના તારીખ ૯ એપ્રિલ, ૨૦૧૨ ના જી.ઓ. (૧ડી) નં. ૮૦ દ્વારા પદભાર સંભાળ્યાની તારીખથી ત્રણ વર્ષના સમયગાળા માટે કુલપતિ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી હતી.

જ. અપીલકર્તા-ડૉ. કલ્યાણી મથીવાનનની પસંદગીને પડકારતાં, સદર પદના ઉમેદવારો એવા ડૉ. કે.વી. જયરાજ અને ડૉ. આઈ. ઈસ્માઈલ – અહીં ઉપસ્થિત સામાવાળાઓ દ્વારા બે અલગ-અલગ રિટ અરજીઓ દાખલ કરવામાં આવી હતી. સદર પડકાર મુખ્યત્વે એવા આધારે હતો કે યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ મુજબ, કુલપતિ તરીકે નિમણૂક પામનાર વ્યક્તિ યુનિવર્સિટી પ્રણાલીમાં પ્રાધ્યાપક તરીકે ઓછામાં ઓછો ૧૦ વર્ષનો અનુભવ ધરાવતા પ્રતિષ્ઠિત શિક્ષણવિદ્ અથવા પ્રતિષ્ઠિત સંશોધન/શૈક્ષણિક સંસ્થામાં સમકક્ષ પદ પર ૧૦ વર્ષનો અનુભવ ધરાવતા હોવા જોઈએ અને ડૉ. કલ્યાણી મથીવાનન આ માપદંડ પૂર્ણ કરતા નથી.

વડી અદાલતે નિકાલ માટે બંને રિટ પિટિશનો સાથે લીધી અને ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા રિટ પિટિશનો મંજૂર કરી તથા કુલપતિ તરીકે અપીલકર્તા-ડૉ. કલ્યાણી મથીવાનનનો નિમણૂક આદેશ રદ કર્યો.

૫. અપીલકર્તા-ડૉ. કલ્યાણી મથીવાનન નોટિસ મળતાં વડી અદાલત સમક્ષ હાજર થયા અને અદાલતના ધ્યાને નીચે મુજબના તથ્યો લાવ્યા: તેમની નિમણૂક ૧૬ જાન્યુઆરી, ૧૯૮૧ના રોજ એથિરાજ કોલેજમાં સહાયક પ્રાધ્યાપક (આસિસ્ટન્ટ પ્રોફેસર) તરીકે થઈ હતી. તમિલનાડુ સરકારે ૫ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૩ના રોજ સહાયક પ્રાધ્યાપકના પદને વ્યાખ્યાતા (લેક્ચરર) તરીકે અને પ્રાધ્યાપકના પદને વ્યાખ્યાતા [સિનિયર સ્કેલ/સિલેક્શન ગ્રેડ] તરીકે પુનઃનામકરણ કર્યું હતું. તેમને ૨૨ ઓગસ્ટ, ૧૯૯૧ના રોજ એથિરાજ કોલેજમાં વ્યાખ્યાતા (સિનિયર સ્કેલ) તરીકે બઢતી આપવામાં આવી હતી. ૧૯૯૫થી, અપીલકર્તા મદ્રાસ યુનિવર્સિટીમાં એમ.ફિલ.ના ઉમેદવારો માટે માન્ય માર્ગદર્શક (ગાઈડ) રહ્યા છે. અપીલકર્તાને ૭ મે, ૧૯૯૮ના રોજ વ્યાખ્યાતા (સિલેક્શન ગ્રેડ)/રીડર તરીકે બઢતી આપવામાં આવી હતી અને ત્યારથી તેઓ મદ્રાસ યુનિવર્સિટીમાં પીએચ.ડી.ના ઉમેદવાર માટે માન્ય માર્ગદર્શક રહ્યા છે. ૨૦૦૮માં, તેઓ એથિરાજ કોલેજના અંગ્રેજી વિભાગના વડા તરીકે બઢતી પામ્યા હતા. ૯ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૯ના રોજ, તમિલનાડુ સરકારના ઉચ્ચ શિક્ષણ વિભાગે જી.કે. ચક્ષા સમિતિની ભલામણોની તપાસ કરવા માટે રચાયેલી અધિકૃત સમિતિના અહેવાલના આધારે આદેશ પસાર કર્યો હતો કે યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોમાં શિક્ષકોના સંદર્ભમાં માત્ર ત્રણ હોદ્દા રહેશે, એટલે કે,

સહાયક પ્રાધ્યાપક, સહયોગી પ્રાધ્યાપક (એસોસિયેટ પ્રોફેસર) અને પ્રાધ્યાપક. વધુમાં એવો આદેશ કરવામાં આવ્યો હતો કે સ્નાતક અને અનુસ્નાતક કોલેજો માટે તેમાં નિર્ધારિત માર્ગદર્શિકાના આધારે પ્રાધ્યાપકોની જગ્યાઓ ઊભી કરવામાં આવશે. જોકે, તમિલનાડુ રાજ્યમાં આજદિન સુધી આ નિર્દેશનો અમલ કરવામાં આવ્યો નથી.

૬. અપીલકર્તા-ડૉ. કલ્યાણી મથીવાનન વતી આગળ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે તેઓ મદુરાઈ કામરાજ યુનિવર્સિટી અધિનિયમ, ૧૯૬૫ (ત્યારબાદ 'યુનિવર્સિટી અધિનિયમ, ૧૯૬૫' તરીકે સંદર્ભિત) મુજબ યુનિવર્સિટીના કુલપતિ તરીકે નિમણૂક માટે લાયકાત ધરાવે છે. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ ફરજિયાત નથી પરંતુ નિર્દેશાત્મક છે અને તે યુનિવર્સિટી અધિનિયમ, ૧૯૬૫ની જોગવાઈઓને રદબાતલ ન કરી શકે.

૭. વડી અદાલતે આક્ષેપિત આદેશ દ્વારા વિચારણા માટે નીચે મુજબના પ્રશ્નો ઘડ્યા હતા, એટલે કે: (૧) શું ખાનગી સહાયિત કોલેજમાં અપીલકર્તા-ડૉ. કલ્યાણી મથીવાનન દ્વારા ધારણ કરાયેલ સહયોગી પ્રાધ્યાપકનું પદ સમકક્ષ પદ ગણી શકાય, જે યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ ના ફક્કરા ૭.૩.૦ ની જરૂરિયાતને સંતોષે છે; (૨) શું યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ ના પરિશિષ્ટના ફક્કરા ૭.૩.૦ માં સમાવિષ્ટ સૂચનો ફરજિયાત છે કે નિર્દેશાત્મક; અને શું યુ.જી.સી. વિનિયમો, ૨૦૧૦ યુનિવર્સિટી અધિનિયમ, ૧૯૬૫ અને તેના હેઠળ ઘડાયેલા વિનિયમોની

જોગવાઈઓને રદબાતલ કરશે.

૮. વડી અદાલતે યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ ના પરિશિષ્ટમાં નિર્ધારિત લાયકાતને ધ્યાનમાં લીધા પછી પ્રથમ પ્રશ્નનો નકારાત્મક જવાબ અપીલકર્તા-ડૉ. કલ્યાણી મથીવાનનની વિરુદ્ધમાં આપ્યો.

વડી અદાલતે કુલપતિ પ્રાધ્યાપક કે શિક્ષક હોવા જરૂરી નથી તેવી રજૂઆતને પણ નકારી કાઢી અને નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું: "જજ. તેથી, ભૂતકાળમાંથી પ્રેરણા લઈને કુલપતિ બનવા માટે વ્યક્તિ પ્રાધ્યાપક કે શિક્ષક પણ હોવું જરૂરી નથી તેવી દલીલ સ્વીકારવી શક્ય નથી. વાસ્તવમાં, યુનિવર્સિટીઓના ધોરણો સુધારવા માટે ભારત સરકાર દ્વારા છેલ્લા આશરે ૭૦ વર્ષોમાં કેટલીક સમિતિઓની રચના કરવામાં આવી હતી. તાજેતરમાં, કર્ણાટક રાજ્ય મુક્ત યુનિવર્સિટી, મૈસૂરના કુલપતિ અને સલાહકાર એએસઈઆરએફ કે. સુધા રાવ અને નવી દિલ્હીના પરિષ્ઠ ફેલો (એએસઈઆરએફ) મિથિલેશ કુમાર સિંઘ નામના બે વ્યક્તિઓ દ્વારા કેટલીક વિદેશી યુનિવર્સિટીઓ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી પદ્ધતિઓની તુલનામાં ભારતીય યુનિવર્સિટીઓમાં કુલપતિની નિમણૂક માટે અપનાવવામાં આવતી વિવિધ પદ્ધતિઓનું વિશ્લેષણ કરતો એક અભ્યાસ હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો.

૪૫. આ સંશોધનપત્ર દર્શાવે છે કે રાધાકૃષ્ણન કમિશન (૧૯૪૮:૪૨૨-૨૩), કોઠારી કમિશન (૧૯૬૪-૧૯૬૬: ૩૩૩-૩૫), જ્ઞાનમ સમિતિ (૧૯૯૦: ૨૭-

૩૦) અને રામલાલ પરીખ સમિતિ (૧૯૯૩:૧૫-૧૭) ના અહેવાલો મુજબ, યુનિવર્સિટીઓની ગુણવત્તા અને સુસંગતતા જાળવવામાં કુલપતિઓની મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા છે. વિદ્વાન લેખકો દ્વારા સદર સંશોધનપત્રમાં કેટલીક સમિતિઓના મુખ્ય અંશો નીચે મુજબ ટાંકવામાં આવ્યા હતા:- સામાન્ય રીતે કુલપતિ કોઈપણ વિદ્યાશાખા અથવા વ્યવસાયમાં પ્રતિષ્ઠિત શિક્ષણવિદ્ અથવા પ્રખર વિદ્વાન હોવા જોઈએ, જેમનું પોતાના ક્ષેત્રમાં ઉચ્ચ સ્થાન હોય અને પર્યાપ્ત વહીવટી અનુભવ હોય. અન્ય ક્ષેત્રોમાંથી નિવૃત્ત થયેલી વ્યક્તિઓની નિમણૂકની અમે સામાન્ય રીતે તરફેણ કરતા નથી. આ સામાન્ય ભલામણનો અપવાદ માત્ર એવી અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ વ્યક્તિઓના કિસ્સામાં જ થવો જોઈએ કે જેમનું યુનિવર્સિટીઓ સાથેનું જોડાણ તમામ દૃષ્ટિકોણથી ઈચ્છનીય હોય અને નિર્ધારિત શરતો પૂરી ન કરતા હોય તેવા વ્યક્તિઓને 'સમાવવા' અથવા 'પુરસ્કૃત કરવા' માટેનું બહાનું ન બનવું જોઈએ. કુલપતિ એવી વ્યક્તિ છે જે શિષ્યવૃત્તિ/પાંડિત્ય અને સત્યની શોધ પ્રત્યે યુનિવર્સિટીની પ્રતિબદ્ધતા માટે ઊભા રહે છે. (કોઠારી કમિશન ૧૯૬૪-૬૬:૩૩૪)

કુલપતિ વહીવટની ક્ષમતા સાથે દ્રષ્ટિ અને શૈક્ષણિક નેતૃત્વના ગુણો ધરાવતી વ્યક્તિ હોવી જોઈએ. તેઓ સમાજના તમામ વર્ગોમાં ઉચ્ચ આદર ધરાવતા હોવા જોઈએ. કુલપતિ એક પ્રતિષ્ઠિત શિક્ષણવિદ્ હોવા જોઈએ... (જેઓ) યુનિવર્સિટીઓ જે મૂલ્યો માટે ઊભી છે તેના પ્રત્યે પ્રતિબદ્ધતા ધરાવતા હોય.... તેમની પાસે તેમની શૈક્ષણિક યોગ્યતા, વહીવટી ક્ષમતા અને નૈતિક કદ દ્વારા યુનિવર્સિટીને નેતૃત્વ પૂરું પાડવાની ક્ષમતા હોવી જોઈએ. (કોઠારી કમિશન ૧૯૬૪-૬૬:૩૩૪)

પરીખ સમિતિ સરકારી અધિકારીઓને કુલપતિ તરીકે નિમણૂક કરવાની તરફેણમાં નહોતી. કોઠારી કમિશનના અહેવાલને ટાંકતાં, પરીખ સમિતિ ઉદ્દેખ કરે છે કે કુલપતિ યુનિવર્સિટીમાં માત્ર વહીવટી પક્ષે જ નહીં પરંતુ શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓ માટે યોગ્ય વાતાવરણ ઊભું કરવાની જવાબદારી સાથેના સૌથી મહત્વપૂર્ણ પદાધિકારી છે.

યુનિવર્સિટીઓને કુલપતિ તરીકે પ્રતિષ્ઠિત અને ગૌરવશાળી વ્યક્તિઓની જરૂર છે અને તે સુનિશ્ચિત કરવું જરૂરી છે કે તેમની સાથે ગૌરવ અને આદર સાથે વ્યવહાર કરવામાં આવે, જે આ પદને યોગ્ય છે. (રામલાલ પરીખ સમિતિ ૧૯૯૩:૧૫).

કુલપતિ યુનિવર્સિટીમાં માત્ર વહીવટી પક્ષે જ નહીં પરંતુ શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓ અસરકારક રીતે અને યોગ્ય ભાવનાથી તેમનું કાર્ય કરી શકે તે માટે યોગ્ય વાતાવરણ સુરક્ષિત કરવા માટેના સૌથી મહત્વપૂર્ણ પદાધિકારી છે. (યુનિવર્સિટીઓ માટેના મોડેલ એક્ટ પરની સમિતિનો અહેવાલ ૧૯૬૪:૧૧)

કુલપતિ યુનિવર્સિટીના મુખ્ય વહીવટી અને શૈક્ષણિક અધિકારી હોવાના નાતે, યુનિવર્સિટીની બાબતો પર સામાન્ય દેખરેખ અને નિયંત્રણ રાખશે અને તેની તમામ સત્તામંડળોના નિર્ણયોનો અમલ કરશે. તેઓ કોર્ટ, એક્ઝિક્યુટિવ કાઉન્સિલ, એકેડેમિક કાઉન્સિલ, ફાઇનાન્સ કમિટી અને સિલેક્શન કમિટીઓના હોદ્દાની રૂએ

અધ્યક્ષ રહેશે અને કુલાધિપતિ (ચાન્સેલર) ની ગેરહાજરીમાં પદવી એનાયત કરવા માટેના યુનિવર્સિટીના કોઈપણ પદવીદાન સમારોહની અધ્યક્ષતા કરશે. અધિનિયમ, વિનિયમો અને વટહુકમો તથા નિયમોની જોગવાઈઓનું સંપૂર્ણ પાલન થાય તે જોવાની કુલપતિની ફરજ રહેશે અને આ ફરજના નિર્વહન માટે જરૂરી સત્તા તેમની પાસે રહેશે. (યુનિવર્સિટીના શાસન પર ગજેન્દ્રગડકર સમિતિ, ૧૯૭૧:૬૦).

કુલપતિના કાર્યાલય માટેના વિનિયમ ૧ અનુસાર (કેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટીના કાનૂન અને વટહુકમ, જૂન ૨૦૦૨:૬૫૫)... કુલપતિ એક પ્રતિષ્ઠિત શૈક્ષણિક સંસ્થાનું નેતૃત્વ કરવા માટે યોગ્ય કદ અને તેમની ઉપસ્થિતિ અનુરૂપ હોવી જોઈએ. શિક્ષણ, અધ્યયન અને ઉત્કૃષ્ટતાના સર્વોચ્ચ આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે સંશોધનની શોધ દ્વારા સમાજમાં યોગદાન આપવાનું યુનિવર્સિટીનું નિર્ધારિત ધ્યેય છે. કુલપતિ શૈક્ષણિક વિશ્વસનીયતા, સ્પષ્ટ વ્યૂહાત્મક દ્રષ્ટિ અને ઉત્કૃષ્ટ નેતૃત્વ ગુણો સાથે અસાધારણ ક્ષમતા ધરાવતા હોવા જોઈએ. તેમની પાસે મજબૂત સંચાલન કૌશલ્ય અને એક જટિલ સંસ્થામાં મેળવેલ પરિષ્ઠ સ્તરનો અનુભવ હોવો જોઈએ અને લોકશાહી, સ્વાયત્ત યુનિવર્સિટીમાં તેને અમલમાં મૂકવાની ક્ષમતા હોવી જોઈએ. પ્રાદેશિક, રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય સંદર્ભમાં યુનિવર્સિટીને પ્રોત્સાહિત કરવાની ક્ષમતા, અને ખાસ કરીને યુનિવર્સિટીની સંપૂર્ણ ક્ષમતાને સાકાર કરવા માટે યુનિવર્સિટીને ઉપલબ્ધ નાણાકીય સંસાધનોમાં વધારો કરવાની ક્ષમતા મુખ્ય હોવી જોઈએ."

૯. આક્ષેપિત ચુકાદા દ્વારા, મદ્રાસ વડી અદાલતે આવા જ એક કેસ, "થાલોના

સુરેશ પાટીલખેડે વિરુદ્ધ કુલપતિ, મહારાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી, પીઆઈએલ (એલ) નં. ૮૦/૨૦૧૧, ૨૦૧૨ (૬) ઓલ એમઆર ૩૩૬ માં મુંબઈ વડી અદાલતના નિષ્કર્ષ સાથે અસંમતિ દર્શાવી હતી. મુંબઈ વડી અદાલતે સદર ચુકાદા દ્વારા ઠરાવ્યું હતું કે કુલપતિને તેમની સદર ક્ષમતામાં યુનિવર્સિટીના શૈક્ષણિક અથવા શિક્ષણ સ્ટાફના સભ્ય ગણી શકાય નહીં અને એમ પણ ઠરાવ્યું હતું કે યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ સ્વભાવે નિર્દેશાત્મક છે. આક્ષેપિત ચુકાદામાં મદ્રાસ વડી અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું: "૪૬. તેથી, અત્યંત આદર સાથે, અમે સુરેશ પાટીલખેડેના નિર્ણયના ફક્ત ૧૩ માં મુંબઈ વડી અદાલત દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા આ વિચાર સાથે સંમત થઈ શકતા નથી કે કુલપતિને શૈક્ષણિક શિક્ષણ સ્ટાફના સભ્ય તરીકે ગણવાની જરૂર નથી.

૧૦. વડી અદાલતે વધુમાં અવલોકન કર્યું: "૪૮. જો યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન વિનિયમો, ૨૦૧૦ નો અમલ કરવો જ પડે (પ્રશ્ન નં. ૨ ના પછીના બે પાસાઓ પરના અમારા નિષ્કર્ષને આધીન), તો કુલપતિ વાસ્તવમાં એક પ્રતિષ્ઠિત શિક્ષણવિદ્ હોવા જોઈએ. આજે, જ્યાં સુધી તેઓ યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન દ્વારા નિર્ધારિત લાયકાતો પૂર્ણ ન કરે ત્યાં સુધી આલ્બર્ટ આઈન્સ્ટાઈનની પણ કોઈપણ યુનિવર્સિટીના કુલપતિ તરીકે (ઓછામાં ઓછા ભારતમાં) નિમણૂક કરી શકાતી નથી, કારણ કે વિધાનિક અધિનિયમ દ્વારા વસ્તુલક્ષી માપદંડો નિર્ધારિત કર્યા પછી વ્યક્તિલક્ષી સંતોષ માટે કોઈ સ્થાન નથી.

૪૯. અમારો કહેવાનો અર્થ એવો નથી કે ચોથા સામાવાળા શિક્ષણવિદ્ નથી. તેઓ હંમેશાં એક શિક્ષક રહ્યા છે અને વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલ શ્રી એ.એલ. સોમયાજીએ ચોથા સામાવાળાની શૈક્ષણિક અને અન્ય સિદ્ધિઓને ઉજાગર કરવા માટે ભારે જહેમત ઉઠાવી હતી. પરંતુ અમે સંપૂર્ણપણે એ પ્રશ્ન પર છીએ કે શું અમે મુંબઈ વડી અદાલતના એ અભિપ્રાય સાથે સંમત થઈ શકીએ કે કુલપતિ શિક્ષણ સ્ટાફનો ભાગ નથી. શૈક્ષણિક પ્રવાહનો ભાગ હોવો અને શિક્ષણ વિદ્યાશાખાનો ભાગ હોવા વચ્ચે સૂક્ષ્મ તફાવત હોઈ શકે છે. પરંતુ અમારા માટે એ અર્થઘટન સ્વીકારવું શક્ય નથી કે કોઈ વ્યક્તિ શૈક્ષણિક વડા હોઈ શકે પરંતુ તેને શિક્ષણ સ્ટાફનો ભાગ ગણી શકાય નહીં."

૧૧. બીજા પ્રશ્નના નિર્ધારણ માટે, વડી અદાલતે નીચે મુજબ ત્રણ મુદ્દાઓ ઘડ્યા હતા: "૩૩. અમારા સુવિચારિત મત મુજબ, અમારી સમક્ષ ઉપસ્થિત બીજા પ્રશ્નના વાસ્તવમાં ત્રણ પાસાઓ છે, એટલે કે:— (એ) શું કુલપતિના પદને શિક્ષણ સ્ટાફના ભાગ તરીકે ગણવાનું નથી; (બી) શું મદુરાઈ કામરાજ યુનિવર્સિટી અધિનિયમ અને તેના હેઠળ જારી કરાયેલા વિનિયમો યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન વિનિયમો, ૨૦૧૦ દ્વારા નિર્ધારિત લાયકાતો કરતાં કુલપતિના પદ માટે અલગ લાયકાતો નિર્ધારિત કરે છે જેના કારણે વિરોધાભાસ ઊભો થાય છે; અને (સી) શું રાજ્ય અધિનિયમ અને યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન વિનિયમો, ૨૦૧૦ વચ્ચેના વિરોધાભાસના કિસ્સામાં, રાજ્ય અધિનિયમની જોગવાઈઓ પ્રવર્તશે."

૧૨. વડી અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે કુલપતિનું પદ શિક્ષણજગત એટલે કે શિક્ષણ સ્ટાફનો એક ભાગ છે અને વિરોધાભાસના કિસ્સામાં રાજ્ય અધિનિયમ એટલે કે યુનિવર્સિટી અધિનિયમ અને તેના હેઠળ ઘડાયેલા વિનિયમો કરતાં યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ પ્રવર્તશે.

૧૩. વડી અદાલતે આક્ષેપિત ચુકાદામાં ભારતમાં કુલપતિની નિમણૂકના પૃષ્ઠભૂમિ ઇતિહાસની ચર્ચા કરી અને નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું: "૪૩. એ સાચું છે કે લગભગ ૧૫૦ વર્ષ પહેલાં જ્યારે આ દેશમાં પશ્ચિમી શિક્ષણના બીજ રોપાયા હતા, ત્યારે વિવિધ ક્ષેત્રોની પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓની કુલપતિ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવતી હતી. આ અદાલતના કેટલાક ન્યાયાધીશોએ મદ્રાસ યુનિવર્સિટી સહિત વિવિધ યુનિવર્સિટીઓના કુલપતિ પદને સુશોભિત કર્યું છે. પરંતુ મહાન (અને વિરલ) ન્યાયાધીશો હોવા ઉપરાંત, તે પુરુષો પ્રતિષ્ઠિત શિક્ષણવિદ્ પણ હતા જેઓ વિવિધ ક્ષેત્રોમાં ઉત્કૃષ્ટ હતા.

ભારતીય ઇતિહાસના વિદ્યાર્થીઓ જાણતા હશે કે સર જહોન જ્યોર્જ વુડ્રોફ જેઓ કલકત્તા વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ હતા અને જેઓ એ જ અદાલતના કાર્યકારી મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ તરીકે નિવૃત્ત થયા હતા, તેમણે દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતા પ્રકાશિત કરવામાં અમીર અલી સાથે સહયોગ કર્યો હતો. તેઓ એક મહાન સંસ્કૃત વિદ્વાન હતા જેમણે મંત્ર શાસ્ત્ર અને તંત્ર શાસ્ત્ર પર પુસ્તકો લખ્યા હતા. કાર્યકારી મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ તરીકે નિવૃત્ત થયા પછી, તેમણે ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટીમાં સાત વર્ષ સુધી

કાયદાના રીડર તરીકે સેવા આપી હતી. સર સુબ્રમણ્ય ઐયર, સર પી.એસ. શિવસવામી ઐયર, જસ્ટિસ એફ.ડી. ઓલ્ડફિલ્ડ જેવા મહાન ન્યાયશાસ્ત્રીઓ (વકીલો અને ન્યાયાધીશો બંને) એ થોડા લોકોમાં સામેલ હતા જેઓ લગભગ ૧૫૦ વર્ષ પહેલાં તેની સ્થાપના થઈ ત્યારથી મદ્રાસ યુનિવર્સિટીના કુલપતિ બન્યા હતા. પરંતુ આજે, બે કારણોસર એ જ વારસો ચાલુ રાખવો શક્ય નથી, એટલે કે:- (એ) આપણી પાસે આવા ઉચ્ચ કદની મહાન પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓ નથી અને (બી) આજે આ ક્ષેત્ર કાયદા દ્વારા નિયંત્રિત છે."

૧૪. વડી અદાલતે કેસ નક્કી કરવા માટે વોરવિક બિઝનેસ સ્કૂલના લેવરહુલમે ફેલો અમાન્ડા એચ. ગુડઓલ દ્વારા ૨૦૧૦ માં પ્રકાશિત 'સંશોધન યુનિવર્સિટીઓમાં સોફ્ટેસ શા માટે બોર્ડરૂમમાં હોવા જોઈએ' શીર્ષકવાળા એક લેખ પર પણ આધાર રાખ્યો હતો અને નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું: "૪૭. વોરવિક બિઝનેસ સ્કૂલના લેવરહુલમે ફેલો અમાન્ડા એચ. ગુડઓલ દ્વારા ૨૦૧૦ માં પ્રકાશિત સંશોધન યુનિવર્સિટીઓમાં સોફ્ટેસ શા માટે બોર્ડરૂમમાં હોવા જોઈએ શીર્ષકવાળા એક રસપ્રદ લેખમાં, લેખિકા ૨૦૦૩ અને ૨૦૦૪ માં બનેલી બે વિરોધાભાસી ઘટનાઓ તરફ નિર્દેશ કરે છે. એ સર્વવિદિત છે કે કેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટી ૧૨૦૯ માં અસ્તિત્વમાં આવી હતી અને લગભગ ૮૦૦ વર્ષ પછી, એલિસન રિચાર્ડ નામના એક પ્રતિષ્ઠિત માનવશાસ્ત્રીની કેમ્બ્રિજના ૩૪૪મા પ્રમુખ અથવા કુલપતિ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી હતી. તેઓ એક પ્રખ્યાત શિક્ષણવિદ્ હતા. ૨૦૦૩ માં કેમ્બ્રિજમાં જે બન્યું તેનાથી વિપરીત, ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટીએ ૨૦૦૪ માં જહોન હૂડ નામના વ્યક્તિની

નિમણૂક કરી, જે શિક્ષણવિદ્ નહોતા પરંતુ માત્ર એક ઉદ્યોગપતિ હતા. તેઓ વર્ષ ૧૨૩૦ પછી ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટીના પ્રથમ વડા બન્યા, જેઓ યુનિવર્સિટીના વર્તમાન શૈક્ષણિક મંડળની બહારથી કુલપતિ પદે ચૂંટાયા હતા. અમાન્ડા ગુડઓલ દ્વારા લખાયેલ સંશોધનપત્રમાં એ પ્રશ્ન પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો કે કેમ્બ્રિજ અને ઓક્સફર્ડે તેમની પ્રાચીન અને પ્રતિષ્ઠિત સંસ્થાઓનું નેતૃત્વ કરવા માટે આવી અલગ-અલગ વ્યક્તિઓની પસંદગી શા માટે કરી. આ સંશોધનપત્રનો કેન્દ્રીય વિષય એ હતો કે શું યુનિવર્સિટીની કામગીરી અને કુશળ સંશોધક દ્વારા નેતૃત્વ વચ્ચે કોઈ સંબંધ હતો. આખરે, વિશ્વભરની લગભગ ૧૦૦ યુનિવર્સિટીઓના આંકડાઓનું વિશ્લેષણ કર્યા પછી, લેખિકા પુરાવા દ્વારા સમર્થિત એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યા કે સંશોધન યુનિવર્સિટીઓનું નેતૃત્વ ટોચના વિદ્વાનો દ્વારા થવું જોઈએ. લેખિકા દ્વારા પહોંચેલા નિષ્કર્ષો નીચે મુજબ સંક્ષિપ્ત કરી શકાય છે: (૧) વિશ્વની શ્રેષ્ઠ યુનિવર્સિટીઓનું નેતૃત્વ વધુ સ્થાપિત વિદ્વાનો દ્વારા કરવામાં આવે છે; (૨) વિદ્વાન-નેતાઓને યુનિવર્સિટીઓમાં વધુ વિશ્વસનીય નેતાઓ માનવામાં આવે છે, જેઓ તેમના શૈક્ષણિક સાથીદારો તરફથી વધુ આદર મેળવે છે. (૩) સંસ્થાના શૈક્ષણિક ધોરણો નક્કી કરવા એ કુલપતિના કાર્યનો એક મહત્વપૂર્ણ ભાગ છે અને તેથી એવી અપેક્ષા રાખવી જોઈએ કે ધોરણ નિર્ધારિત કરનાર પોતે પ્રથમ તે ધોરણ ધરાવતા હોય. (૪) એક નેતા, જે સ્થાપિત વિદ્વાન છે, તે સંસ્થાની પ્રાથમિકતાઓનો સંકેત આપે છે, આંતરિક રીતે તેની વિદ્યાશાખાઓને અને બાહ્ય રીતે સંભવિત નવા શૈક્ષણિક ઉમેદવારો, વિદ્યાર્થીઓ, ભૂતપૂર્વ વિદ્યાર્થીઓ, દાતાઓ અને માધ્યમોને. (૫) પાંડિત્યને સંચાલન અનુભવ અથવા નેતૃત્વ કૌશલ્યના

વિકલ્પ તરીકે જોઈ શકાતું ન હોવાથી, નિષ્ણાત નેતા પાસે પાંડિત્ય સિવાયના અન્ય ક્ષેત્રોમાં પણ કુશળતા હોવી આવશ્યક છે."

૧૫. પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોએ વડી અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલા ઉપરોક્ત અવલોકનો પર આધાર રાખ્યો હતો પરંતુ અમારો એવો મત છે કે કુલપતિઓની નિમણૂકનો પૃષ્ઠભૂમિ ઇતિહાસ અથવા આવા પદો ધરાવનાર મહાન હસ્તીઓ અથવા અમાન્ડા એચ. ગુડઓલ દ્વારા ૨૦૧૦ માં પ્રકાશિત 'સંશોધન યુનિવર્સિટીઓમાં સોક્રેટીસ શા માટે બોર્ડરૂમમાં હોવા જોઈએ' શીર્ષકવાળા રસપ્રદ લેખની નોંધ લેવી જરૂરી નથી કારણ કે તે વર્તમાન કેસમાં સંકળાયેલા મુદ્દાને નક્કી કરવા માટે સુસંગત નથી.

૧૬. અપીલકર્તા-ડૉ. કલ્યાણી મથીવાનનના વિદ્વાન વકીલે વડી અદાલત સમક્ષ લીધેલી દલીલો જેવી જ દલીલો કરી છે.

૧૭. વિરોધ કરનાર સામાવાળા નં. ૧-ડૉ. કે.વી. જયરાજે નીચે મુજબની દલીલો રજૂ કરી છે: (૧) યુજીસી અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૨૬(૧) ની કલમ (ઈ) માં આવતા "યુનિવર્સિટીનો શિક્ષણ સ્ટાફ" શબ્દો વ્યાપક અર્થ ધરાવતા શબ્દો છે. મદુરાઈ કામરાજ યુનિવર્સિટી અધિનિયમની કલમ ૨(એન) યુનિવર્સિટીના શિક્ષકોને તેના વતી શિક્ષણ આપવા માટે યુનિવર્સિટી દ્વારા નિમણૂક કરાયેલી વ્યક્તિઓ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. માત્ર વહીવટી સ્ટાફ સિવાય કુલપતિ સહિત યુનિવર્સિટીમાં

નિમણૂક પામેલી કોઈપણ વ્યક્તિ પાસે યુનિવર્સિટી તેના વતી શિક્ષણ આપવાની અપેક્ષા રાખી શકે છે. આમ, શિક્ષણ સ્ટાફમાં એવા લોકોનો સમાવેશ થવો જોઈએ જેઓ યોગદાન આપવા માટે નિમાયા છે અને જેમને તેની કાર્યાત્મક દ્રષ્ટિએ યુનિવર્સિટીની શૈક્ષણિક પ્રવૃત્તિઓમાં યોગદાન આપવા માટે બોલાવી શકાય છે અથવા સોંપી શકાય છે.

(૨) યુજીસી વિનિયમો યુનિવર્સિટી શિક્ષણની પ્રગતિ અને પ્રોત્સાહન માટે માનવામાં આવ્યા હોવાથી, તે પ્રેરક જાહેર નીતિના ઉચ્ચ સિદ્ધાંત તરીકે યોગ્ય ઠરશે જે યુનિવર્સિટી દ્વારા સ્વીકારવા યોગ્ય ગણાશે. વાસ્તવિક હકીકત એ છે કે કોઈપણ યુનિવર્સિટી અધિનિયમમાં કુલપતિઓની નિમણૂક માટેની લાયકાતો અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી નથી અથવા કાયદો ઘડવામાં આવ્યો નથી. જે હદ સુધી આવી બાબત સમવર્તી યાદીની પ્રવિષ્ટિ રૂપ હેઠળ આવતા રાજ્ય યુનિવર્સિટી વિધાન દ્વારા આવરી લેવામાં આવી નથી, તે હદ સુધી તે યાદી-૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૬૬ ને આધીન ઘડાયેલા વિનિયમો સહિતની તમામ જોગવાઈઓને આધીન રહેશે. આ નામદાર અદાલતે જાહેર કર્યું છે કે પ્રવિષ્ટિ ૬૬ ને આધીન વિધાનો હેઠળ ઘડાયેલા વિનિયમો પણ પ્રવિષ્ટિ ૬૬ ના દાયરામાં આવશે અને પ્રવિષ્ટિ રૂપ હેઠળના વિધાન પર પ્રભાવી રહેશે.

(૩) યુજીસી વિનિયમો યુનિવર્સિટી અને ઉચ્ચ શિક્ષણના પ્રચાર અને પ્રગતિ માટે સુસંગત જાહેર નીતિના પ્રેરક સિદ્ધાંતો છે. પરિણામે કોઈપણ ઉચ્ચ ધોરણોની

ગેરહાજરીમાં અને અન્ય કોઈપણ સુસંગત માર્ગદર્શિકાના અભાવમાં, નિમણૂક કરનાર સત્તામંડળ યુજીસી માર્ગદર્શિકાની અવગણના કરીને કાર્ય કરી શકે નહીં. કોઈપણ ધોરણના અભાવે પસંદગી પ્રક્રિયા રદબાતલ પ્રક્રિયા બની રહેશે. આ સંદર્ભમાં કાર્ય કરવું એ યુજીસી અધિનિયમ તેમજ ખુદ યુનિવર્સિટી વિધાનના હેતુ અને ઉદ્દેશોને નિષ્ફળ બનાવવા સમાન હશે.

(જ) કોઈપણ ધોરણો અથવા નિયમો કે માપદંડોના સંદર્ભ વિના જાહેર પદ પર નિમાયેલી વ્યક્તિને આપું પદ ધારણ કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી. કાયદા દ્વારા નિર્મિત તમામ જાહેર પદો પર તમામ નિમણૂકો કોઈ નિયમ, ધોરણ અથવા માપદંડના આધારે થવાની હોવાથી, નિમાયેલ વ્યક્તિ પર એ દર્શાવવાની જવાબદારી રહે છે કે સુસંગત નિયમ, ધોરણ અથવા માપદંડ અપનાવવામાં આવ્યો છે. અપીલકર્તા દ્વારા આ કરવામાં આવ્યું નથી.

(પ) એવો કોઈ પક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો નથી કે પ્રશ્ન હેઠળની નિમણૂક અન્યથા યુજીસી વિનિયમો કરતાં ગુણવત્તામાં ઉચ્ચ એવા કોઈ સુસંગત ધોરણ અથવા માપદંડ પર આધારિત છે. એવો કોઈ પક્ષ પણ બનાવવામાં આવ્યો નથી કે આવા ઉચ્ચ માપદંડના અમલ પર નિમણૂક કરનાર સત્તામંડળને નિમણૂક માટે વિચારણા હેઠળની અન્ય કોઈ વ્યક્તિ કુલપતિ તરીકે નિમણૂક માટે યોગ્ય અને સક્ષમ જણાઈ નહોતી.

૧૮. અમે પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા છે અને અમારી વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થતા મુદ્દાઓ આ પ્રમાણે છે: (૧) શું યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ સ્વભાવે ફરજિયાત છે; અને (૨) શું યુનિવર્સિટી અધિનિયમ, તેના હેઠળ ઘડાયેલા નિયમો અને યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ વચ્ચેના વિરોધાભાસના કિસ્સામાં, યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ ની જોગવાઈઓ પ્રવર્તશે કે નહીં; અને (૩) શું યુનિવર્સિટીના કુલપતિનું પદ શિક્ષણ સ્ટાફના ભાગ તરીકે ગણવાનું છે.

૧૯. આ મુદ્દાઓના નિર્ધારણ માટે, યુનિવર્સિટી કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ (ત્યારબાદ, 'યુજીસી અધિનિયમ, ૧૯૫૬' તરીકે સંદર્ભિત), યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦, યુનિવર્સિટી અધિનિયમ, ૧૯૬૫ અને તેના હેઠળ ઘડાયેલા વિનિયમોની સુસંગત જોગવાઈઓની નોંધ લેવી જરૂરી છે.

યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬: યુજીસી અધિનિયમ, ૧૯૫૬ યુનિવર્સિટીઓમાં ધોરણોના સંકલન અને નિર્ધારણ માટે જોગવાઈઓ કરવા અને તે હેતુ માટે, યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશનની સ્થાપના કરવા માટે ઘડવામાં આવ્યો હતો.

કલમ ૧૨ 'કમિશનના કાર્યો' સાથે સંબંધિત છે, જે પૈકી સુસંગત ભાગ નીચે ટાંકવામાં આવ્યો છે: "૧૨. યુનિવર્સિટી શિક્ષણના સંવર્ધન અને સંકલન માટે તેમજ યુનિવર્સિટીઓમાં શિક્ષણ, પરીક્ષા અને સંશોધનના ધોરણોના નિર્ધારણ અને

જાળવણી માટે સંબંધિત યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ કરીને, યોગ્ય જણાય તેવા તમામ પગલાં લેવાની કમિશનની સામાન્ય ફરજ રહેશે, અને આ અધિનિયમ હેઠળ તેના કાર્યો કરવાના હેતુથી, કમિશન- (એ) યુનિવર્સિટીઓની નાણાકીય જરૂરિયાતોની તપાસ કરી શકે છે; (બી) (સી) (ડી) યુનિવર્સિટી શિક્ષણના સુધારણા માટે જરૂરી પગલાંઓની કોઈપણ યુનિવર્સિટીને ભલામણ કરી શકે છે અને આવી ભલામણના અમલીકરણના હેતુ માટે લેવાના પગલાં અંગે યુનિવર્સિટીને સલાહ આપી શકે છે; (ઈ) થી (આઈ) (જે) ભારતમાં ઉચ્ચ શિક્ષણના હેતુને આગળ ધપાવવા માટે નિર્ધારિત કરવામાં આવે અથવા કમિશન દ્વારા જરૂરી માનવામાં આવે તેવા અન્ય કાર્યો કરી શકે છે અથવા ઉપરોક્ત કાર્યોના નિર્વહન માટે આનુષંગિક અથવા સહાયક હોય તેવા કાર્યો કરી શકે છે."

કલમ ૧૪ 'કમિશનની ભલામણોનું પાલન કરવામાં યુનિવર્સિટીઓની નિષ્ફળતાના પરિણામો' સાથે સંબંધિત છે જે નીચે મુજબ છે: ૧૪. જો કોઈપણ યુનિવર્સિટી ૧[કલમ ૧૨એ ની પેટા-કલમ (૫) માં નિર્દેશિત કોઈપણ કોલેજને તે પેટા-કલમની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરીને કોઈપણ અભ્યાસક્રમ સંબંધે જોડાણ આપે છે અથવા] કલમ ૧૨ અથવા કલમ ૧૩ હેઠળ કમિશન દ્વારા કરવામાં આવેલી કોઈપણ ભલામણનું વ્યાજબી સમયમાં પાલન કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે, ૨[અથવા કલમ ૨૫ ની પેટા-કલમ (૨) ના ખંડ (એફ) અથવા ખંડ (જી) હેઠળ ઘડાયેલા કોઈપણ નિયમની જોગવાઈનું, અથવા કલમ ૨૬ ના ખંડ (ઈ) અથવા ખંડ (એફ) અથવા ખંડ (જી) હેઠળ ઘડાયેલા કોઈપણ વિનિયમનું ઉલ્લંઘન કરે છે,] તો કમિશન, આવી

નિષ્ફળતા અથવા ઉદ્ધંધન માટે યુનિવર્સિટી દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલા કારણ, જો કોઈ હોય તો, તેને ધ્યાનમાં લીધા પછી ૩[કમિશનના ભંડોળમાંથી યુનિવર્સિટીને આપવામાં આવનાર અનુદાન રોકી શકે છે.]

૨૦. અન્ય એક સુસંગત જોગવાઈ જેની સાથે આપણો સંબંધ છે તે કલમ ૨૬ છે – 'વિનિયમો બનાવવાની સત્તા'. સદર કલમનો સુસંગત ભાગ નીચે ટાંકવામાં આવ્યો છે: "કલમ ૨૬. (૧) કમિશન [સત્તાવાર ગેઝેટમાં જાહેરનામા દ્વારા, આ અધિનિયમ અને તેના હેઠળ ઘડાયેલા નિયમો સાથે સુસંગત વિનિયમો બનાવી શકે છે]– (એ) થી (ડી) x x x x x "(ઈ) જેમાં તેમણે શિક્ષણ આપવાનું અપેક્ષિત હોય તે શિક્ષણની શાખાને ધ્યાનમાં રાખીને, યુનિવર્સિટીના શિક્ષણ સ્ટાફમાં નિમણૂક પામનાર કોઈપણ વ્યક્તિ માટે સામાન્ય રીતે જરૂરી લાયકાતો વ્યાખ્યાયિત કરવી;" (એફ) x x x "(જી) યુનિવર્સિટીઓમાં ધોરણોની જાળવણી અને કાર્ય અથવા સુવિધાઓના સંકલનનું નિયમન કરવું."

૨૧. કલમ ૨૮ મુજબ યુ.જી.સી. અધિનિયમ હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમો અને વિનિયમો સંસદના દરેક ગૃહ સમક્ષ મૂકવા જરૂરી છે અને જ્યારે બંને ગૃહો સંમત થાય ત્યારે સંસદ દ્વારા કરવામાં આવતા સુધારા સાથે નિયમો અને વિનિયમોનો અમલ કરી શકાય છે. કલમ ૨૮ નીચે મુજબ વંચાય છે: "કલમ ૨૮. આ અધિનિયમ હેઠળ ઘડવામાં આવેલ દરેક નિયમ અને દરેક વિનિયમ, તે ઘડાયા પછી બને તેટલી વહેલી તકે, સંસદના દરેક ગૃહ સમક્ષ જ્યારે તે સત્રમાં હોય ત્યારે કુલ ત્રીસ દિવસના

સમયગાળા માટે મૂકવામાં આવશે, જે એક સત્રમાં અથવા બે કે તેથી વધુ ક્રમિક સત્રોમાં સમાવિષ્ટ હોઈ શકે છે, અને જો, સત્રના તુરંત પછીના સત્રની અથવા ઉપરોક્ત ક્રમિક સત્રોની સમાપ્તિ પહેલાં, બંને ગૃહો નિયમ અથવા વિનિયમમાં કોઈ ફેરફાર કરવા સંમત થાય અથવા બંને ગૃહો સંમત થાય કે નિયમ અથવા વિનિયમ ઘડવો જોઈએ નહીં, તો તે પછી નિયમ અથવા વિનિયમ માત્ર આવા સુધારેલા સ્વરૂપમાં જ અમલમાં આવશે અથવા તેનો કોઈ પ્રભાવ રહેશે નહીં, જેવો કિસ્સો હોય; જોકે, આવો કોઈપણ ફેરફાર અથવા રદ્દીકરણ તે નિયમ અથવા વિનિયમ હેઠળ અગાઉ કરવામાં આવેલી કોઈપણ બાબતની માન્યતાને પ્રતિકૂળ અસર કરશે નહીં."]

[આ અધિનિયમની શરૂઆત પહેલાં મૂળ અધિનિયમની કલમ ૨૫ હેઠળ પૂર્વવર્તી અસર સાથે ઘડવામાં આવેલ અથવા ઘડાયેલ હોવાનું જણાતો કોઈ નિયમ માત્ર એવા આધારે અમાન્ય અથવા ક્યારેય અમાન્ય રહ્યો હોવાનું માનવામાં આવશે નહીં કે આવો નિયમ પૂર્વવર્તી અસરથી બનાવવામાં આવ્યો હતો અને તદ્દનુસાર તે હેઠળ લેવાયેલ દરેક પગલું અથવા કરવામાં આવેલ કાર્ય એટલું જ માન્ય અને અસરકારક રહેશે જાણે કે આ અધિનિયમ દ્વારા સુધારેલ મૂળ અધિનિયમની કલમ ૨૫ ની જોગવાઈઓ તમામ ભૌતિક સમયે અમલમાં હતી જ્યારે આવો નિયમ બનાવવામાં આવ્યો હતો અથવા પગલું કે કાર્ય કરવામાં આવ્યું હતું.]"

૨૨. ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ પરથી, અમે તારણ કાઢીએ છીએ કે યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ

કમિશનની સ્થાપના યુનિવર્સિટીઓના ધોરણોના નિર્ધારણ, યુનિવર્સિટી શિક્ષણના સંવર્ધન અને સંકલન, યુનિવર્સિટીઓમાં શિક્ષણ, પરીક્ષા અને સંશોધનના ધોરણોના નિર્ધારણ અને જાળવણી માટે, યુનિવર્સિટીના શિક્ષણ સ્ટાફ અંગેની લાયકાતો વ્યાખ્યાયિત કરવા, ધોરણોની જાળવણી વગેરે માટે કરવામાં આવી છે. યુજીસી અધિનિયમ હેઠળ તેના કાર્યો કરવાના હેતુ માટે (જુઓ કલમ ૧૨) જેમ કે યુનિવર્સિટીઓમાં નિમણૂક પામનાર કોઈપણ વ્યક્તિ માટે સામાન્ય રીતે જરૂરી લાયકાતો અને ધોરણો વ્યાખ્યાયિત કરવા [જુઓ કલમ ૨૬(૧)(ઈ)(જી)] યુજીસી વિનિયમો ઘડવા માટે સત્તા ધરાવે છે.

જ્યારે સંસદના બંને ગૃહો વિનિયમને મંજૂર કરે ત્યારે જ તેનો અમલ થઈ શકે છે. આમ, અમે ઠરાવીએ છીએ કે યુ.જી.સી. વિનિયમો ગૌણ વિધાન હોવા છતાં તે જે યુનિવર્સિટીઓને લાગુ પડે છે તેના પર બંધનકર્તા અસર ધરાવે છે; અને કમિશનની ભલામણોનું પાલન કરવામાં યુનિવર્સિટીની નિષ્ફળતાના પરિણામે, યુજીસી કમિશનના ભંડોળમાંથી યુનિવર્સિટીને આપવામાં આવનાર અનુદાન રોકી શકે છે. (જુઓ કલમ ૧૪)

૨૩. યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ અને તેમાં સામેલ પરિશિષ્ટ યુનિવર્સિટીઓ અને તેની સાથે જોડાયેલી સંસ્થાઓમાં શિક્ષકોની નિમણૂક અને કારકિર્દી પ્રગતિ માટે યુજીસીએ તારીખ ૪ એપ્રિલ, ૨૦૦૦ ના વિનિયમ નં. એફ.૩-૧/૨૦૦૦(પીએસ) દ્વારા, યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન (યુનિવર્સિટીઓ અને તેની સાથે જોડાયેલી

સંસ્થાઓમાં શિક્ષકોની નિમણૂક અને કારકિર્દી પ્રગતિ માટે જરૂરી લઘુત્તમ લાયકાતો) વિનિયમો, ૨૦૦૦ (ત્યારબાદ "યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૦૦" તરીકે સંદર્ભિત) ઘડ્યા હતા. ૨૦૦૦ ના સદર વિનિયમમાં, 'પ્રો-ચાન્સેલર' અથવા 'વાઈસ-ચાન્સેલર' (કુલપતિ) ના પદ માટે કોઈ લાયકાતો નિર્ધારિત કરવામાં આવી નહોતી.

ભારત સરકાર, માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય, ઉચ્ચ શિક્ષણ વિભાગ, નવી દિલ્હીએ તારીખ ૩૧ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૮ ના પત્ર નં. ૧-૩૨/૨૦૦૬-યુ.II/યુ.I(૧) દ્વારા સચિવ, યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન, નવી દિલ્હીને છઠ્ઠા કેન્દ્રીય પગાર પંચની ભલામણો પર કેન્દ્ર સરકારના કર્મચારીઓના પગાર ધોરણોના સુધારાને પગલે યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોમાં શિક્ષકો અને સમકક્ષ સંવર્ગોના પગાર સુધારણાની યોજનાથી વાકેફ કર્યા હતા. સદર પત્ર દ્વારા, ભારત સરકારે નિર્દેશ આપ્યો હતો કે યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોમાં શિક્ષકોના સંદર્ભમાં માત્ર ત્રણ હોદ્દા રહેશે, એટલે કે, સહાયક પ્રાધ્યાપક, સહયોગી પ્રાધ્યાપક અને પ્રાધ્યાપક.

સદર પત્રમાં યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોમાં સહાયક પ્રાધ્યાપક/સહયોગી પ્રાધ્યાપક/પ્રાધ્યાપકના પદ સહિત શિક્ષકો અને સમકક્ષ પદો માટે સુધારેલા પગાર ધોરણો, સેવાની શરતો અને કારકિર્દી પ્રગતિ યોજના જણાવવામાં આવી હતી. પ્રો-વાઈસ-ચાન્સેલર/વાઈસ-ચાન્સેલર (કુલપતિ) ના પગાર ધોરણો પણ તેમાં દર્શાવવામાં આવ્યા હતા. એવી જાણ કરવામાં આવી હતી કે રાજ્ય વિધાનમંડળના

અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ આવતી યુનિવર્સિટીઓ, કોલેજો અને અન્ય ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ માટે સદર યોજનાનો વિસ્તાર કરી શકાય છે, بشرતે રાજ્ય સરકારો તેમાં ઉદ્દેખિત નિયમો અને શરતોને આધીન રહીને આ યોજના અપનાવવા અને તેનો અમલ કરવા માંગતી હોય.

૨૪. ભારત સરકાર દ્વારા જારી કરાયેલ તારીખ ૩૧ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૮ ના ઉપરોક્ત પત્ર નં. ૧-૩૨/૨૦૦૬-યુ.II/યુ.I(૧) ને ધ્યાને રાખીને અને યુજીસી અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૨૬ ની પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (ઈ) અને (જી) હેઠળ મળેલી સત્તાઓની રૂએ, યુજીસીએ યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૦૦ ના અધિક્રમણમાં વિનિયમો, ૨૦૧૦ ઘડ્યા. તે ૨૮ જૂન, ૨૦૧૦ ના રોજ ભારતના ગેઝેટમાં પ્રકાશિત થયું હતું અને તાત્કાલિક અસરથી અમલમાં આવ્યું હતું. સદર વિનિયમોનો સુસંગત ભાગ નીચે મુજબ છે: "યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોમાં શિક્ષકો અને અન્ય શૈક્ષણિક સ્ટાફની નિમણૂક માટે લઘુત્તમ લાયકાતો અને ઉચ્ચ શિક્ષણ ૨૦૧૦ માં ધોરણોની જાળવણી માટેના પગલાં અંગેના યુજીસી વિનિયમો

ભારતના ગેઝેટમાં પ્રકાશિત કરવા માટે ભાગ III સેક્ટર ૪ યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન બહાદુર શાહ ઝફર માર્ગ નવી દિલ્હી-૧૧૦૦૦૨.

નં. એફ.૩-૧/૨૦૦૯ ૨૮ જૂન, ૨૦૧૦ યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ (૧૯૫૬ નો ૩) ની કલમ ૨૬ ની પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (ઈ) અને

(જી) હેઠળ મળેલી સત્તાઓની રૂએ, અને નાણા મંત્રાલય (ખર્ચ વિભાગ) ના તારીખ ૩૦ ઓગસ્ટ, ૨૦૦૮ ના ઓ.એમ. નં. એફ.૧-૧/૨૦૦૮-આઈસી સાથે વંચાણે લેતાં માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલયના તારીખ ૨૩ ઓક્ટોબર, ૨૦૦૮ ના ઓ.એમ. નં. એફ.૨૩-૭/૨૦૦૮-આઈએફડી ના અનુસંધાનમાં, અને ૩૧ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૮ ના રોજ જારી કરાયેલ એમએચઆરડી જાહેરનામા નં. ૧-૩૨/૨૦૦૬-યુ.II/યુ.I(૧) અનુસાર અને યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન દ્વારા તારીખ ૪ એપ્રિલ, ૨૦૦૦ ના વિનિયમ નં. એફ.૩-૧/૨૦૦૦ (પીએસ) દ્વારા જારી કરાયેલ યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન (યુનિવર્સિટીઓ અને તેની સાથે જોડાયેલી સંસ્થાઓમાં શિક્ષકોની નિમણૂક અને કારકિર્દી પ્રગતિ માટે જરૂરી લઘુત્તમ લાયકાતો) વિનિયમો, ૨૦૦૦, તેમાં સમયાંતરે કરવામાં આવેલા તમામ સુધારાઓ સહિત, તેના અધિક્રમણમાં, યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન આથી નીચે મુજબના વિનિયમો ઘડે છે, એટલે કે:-

૧. સંક્ષિપ્ત શીર્ષક, અમલ અને પ્રારંભ: ૧.૧. આ વિનિયમો યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન (યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોમાં શિક્ષકો અને અન્ય શૈક્ષણિક સ્ટાફની નિમણૂક માટેની લઘુત્તમ લાયકાતો અને ઉચ્ચ શિક્ષણમાં ધોરણોની જાળવણી માટેના અન્ય પગલાં) વિનિયમો, ૨૦૧૦ કહેવાશે.

૧.૨. તે કેન્દ્રીય અધિનિયમ, પ્રાંતીય અધિનિયમ અથવા રાજ્ય અધિનિયમ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ સ્થાપિત અથવા સમાવિષ્ટ દરેક યુનિવર્સિટીને, યુનિવર્સિટી

ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૨ ના ખંડ (એફ) હેઠળ સંબંધિત યુનિવર્સિટી સાથે પરામર્શ કરીને કમિશન દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત ઘટક અથવા સંલગ્ન કોલેજ સહિતની દરેક સંસ્થાને અને સદર અધિનિયમની કલમ ૩ હેઠળ યુનિવર્સિટી તરીકે ગણવામાં આવતી દરેક સંસ્થાને લાગુ પડશે.

૧.૩ તેઓ તાત્કાલિક અસરથી અમલમાં આવશે. પરંતુ શરત એ છે કે જો કોઈ ઉમેદવાર આ વિનિયમો અનુસાર ૩૧ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૮ ના રોજ અથવા તે પછી કારકિર્દી પ્રગતિ યોજના હેઠળ બઢતી માટે પાત્ર બને છે, તો આવા ઉમેદવારની બઢતી આ વિનિયમોની જોગવાઈઓ દ્વારા શાસિત થશે.

પરંતુ બીજી શરત એ છે કે આ વિનિયમોમાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ બાબત હોવા છતાં, જો કોઈ ઉમેદવાર ૩૧ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૮ પહેલાં કારકિર્દી પ્રગતિ યોજના હેઠળ બઢતી માટે પાત્ર બન્યો હોય, તો કારકિર્દી પ્રગતિ યોજના હેઠળ આવા ઉમેદવારની બઢતી તારીખ ૪ એપ્રિલ, ૨૦૦૦ ના જાહેરનામા નં. એફ.૩-૧/૨૦૦૦(પીએસ) દ્વારા અધિસૂચિત યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન (યુનિવર્સિટીઓ અને તેની સાથે જોડાયેલી સંસ્થાઓમાં શિક્ષકોની નિમણૂક અને કારકિર્દી પ્રગતિ માટે જરૂરી લઘુત્તમ લાયકાતો) વિનિયમો, ૨૦૦૦, સમયાંતરે સુધાર્યા મુજબ, આ સંદર્ભમાં સમયાંતરે યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન (યુજીસી) દ્વારા જારી કરાયેલા જાહેરનામા અને માર્ગદર્શિકાઓ સાથે વંચાણે લેતાં, તેના દ્વારા શાસિત થશે.

૨. ઉચ્ચ શિક્ષણમાં ધોરણોની જાળવણીના પગલા તરીકે યુનિવર્સિટી અને કોલેજના શિક્ષકો, ગ્રંથપાલો (લાઈબ્રેરિયનો) અને શારીરિક શિક્ષણ અને રમતગમતના નિયામકોની નિમણૂક અને અન્ય સેવાની શરતો માટેની લઘુત્તમ લાયકાતો આ વિનિયમોના પરિશિષ્ટમાં આપવામાં આવ્યા મુજબ રહેશે.

૩. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૪ ની જોગવાઈ મુજબ કમિશનની ભલામણોનું પાલન કરવામાં યુનિવર્સિટીઓની નિષ્ફળતાના પરિણામો: જો કોઈપણ યુનિવર્સિટી કલમ ૧૨-એ ની પેટા-કલમ (૫) માં નિર્દેશિત કોઈપણ કોલેજને પેટા-કલમની જોગવાઈઓનું ઉદ્ધંધન કરીને કોઈપણ અભ્યાસક્રમ સંબંધે જોડાણ આપે છે, અથવા કલમ ૧૨ અથવા કલમ ૧૩ હેઠળ કમિશન દ્વારા કરવામાં આવેલી કોઈપણ ભલામણોનું વાજબી સમયમાં પાલન કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે, અથવા કલમ ૨૫ ની પેટા-કલમ (૨) ના ખંડ (એફ) હેઠળ ઘડાયેલા કોઈપણ નિયમની અથવા કલમ ૨૬ ની પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (ઈ) અથવા ખંડ (એફ) અથવા ખંડ (જી) હેઠળ ઘડાયેલા કોઈપણ વિનિયમોની જોગવાઈઓનું ઉદ્ધંધન કરે છે, તો કમિશન આવી નિષ્ફળતા અથવા ઉદ્ધંધન માટે યુનિવર્સિટી દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલા કારણ, જો કોઈ હોય તો, તેને ધ્યાનમાં લીધા પછી, કમિશનના ભંડોળમાંથી યુનિવર્સિટીને આપવામાં આવનાર અનુદાન રોકી શકે છે. સચિવ."

૨૫. યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ નું પરિશિષ્ટ યુનિવર્સિટી અને કોલેજના શિક્ષકો,

ગ્રંથપાલો, શારીરિક શિક્ષણ અને રમતગમતના નિયામકોની નિમણૂક અને અન્ય સેવાની શરતો માટે લઘુત્તમ લાયકાતો નિર્ધારિત કરે છે.

વિનિયમ ૨.૦.૦ પગાર ધોરણો, પગાર નિર્ધારણ અને વચનિવૃત્તિની વચ વગેરે સાથે સંબંધિત છે. વિનિયમ ૭.૦.૦. યુનિવર્સિટીઓના પ્રો-વાઈસ-ચાન્સેલર/વાઈસ-ચાન્સેલરની પસંદગી સાથે સંબંધિત છે. વિનિયમ ૭.૩.૦. માં કુલપતિના પદ પર પસંદગી માટે અનુસરવાના ધોરણો અને જરૂરી લાયકાતોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. વિનિયમ ૭.૪.૦ યુનિવર્સિટીઓ અને રાજ્ય સરકારો દ્વારા વિનિયમોના સ્વીકાર સાથે સંબંધિત છે.

યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ ના પરિશિષ્ટની સુસંગત જોગવાઈઓ નીચે ટાંકવામાં આવી છે: "પરિશિષ્ટ યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોમાં શિક્ષકો અને અન્ય શૈક્ષણિક સ્ટાફની નિમણૂક માટે લઘુત્તમ લાયકાતો અને ઉચ્ચ શિક્ષણમાં ધોરણોની જાળવણી માટેના પગલાં અંગેના યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦

આ વિનિયમો ઉચ્ચ શિક્ષણમાં ધોરણોની જાળવણી અને પગાર ધોરણોના સુધારા માટે યુનિવર્સિટી અને કોલેજના શિક્ષકો, ગ્રંથપાલો, શારીરિક શિક્ષણ અને રમતગમતના નિયામકોની નિમણૂક અને અન્ય સેવાની શરતો માટે લઘુત્તમ લાયકાતો માટે જારી કરવામાં આવ્યા છે.

૨.૦.૦ પગાર ધોરણો, પગાર નિર્ધારણ ફોર્મ્યુલા અને વચનિવૃત્તિની વય, વગેરે.

૨.૧.૦ કેન્દ્રીય યુનિવર્સિટીઓ અને યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન (યુજીસી) દ્વારા નિભાવવામાં આવતી અને/અથવા ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવતી અન્ય સંસ્થાઓમાં વચનિવૃત્તિની વય સહિતના સુધારેલા પગાર ધોરણો અને અન્ય સેવાની શરતો પરિશિષ્ટ-૧ માં સમાવિષ્ટ કેન્દ્ર સરકાર, માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય (શિક્ષણ વિભાગ) ના નિર્ણય અનુસાર કડકપણે રહેશે. XXX XXX XXX XXX

૨.૩.૧. ઉપરના ખંડ ૨.૧.૦ માં આપેલા સુધારેલા પગાર ધોરણો અને વચનિવૃત્તિની વય પરિશિષ્ટ ૧ તરીકે પૂરા પાડવામાં આવેલા એમએચઆરડી જાહેરનામામાં અને તારીખ ૧૧ મે, ૨૦૧૦ ના એમએચઆરડી પત્ર નં. એફ.૧-૭/૨૦૧૦-યુ II માં નિર્ધારિત નિયમો અને શરતોને આધીન રહીને યુજીસી દ્વારા વિનિયમો અને અન્ય માર્ગદર્શિકાઓમાં નિર્દિષ્ટ તમામ શરતો સાથે આ યોજનાના સંયુક્ત અમલીકરણને આધીન રાજ્ય વિધાનમંડળના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ આવતી અને રાજ્ય સરકારો દ્વારા નિભાવવામાં આવતી યુનિવર્સિટીઓ, સંસ્થાઓ માટે પણ વિસ્તારી શકાય છે. XXX XXX XXX XXX XXX

૭.૦.૦. યુનિવર્સિટીઓના પ્રો-વાઈસ-ચાન્સેલર/વાઈસ-ચાન્સેલરની પસંદગી:

૭.૧.૦. પ્રો-વાઈસ-ચાન્સેલર: પ્રો-વાઈસ-ચાન્સેલર યુનિવર્સિટીના પૂર્ણ-

સમયના પ્રાધ્યાપક હોઈ શકે છે અને કુલપતિની ભલામણ પર એકિઝક્યુટિવ કાઉન્સિલ દ્વારા તેમની નિમણૂક કરવામાં આવશે.

૭.૨.૦. પ્રો-વાઈસ-ચાન્સેલર એવા સમયગાળા માટે હોદ્દો ધરાવશે જે કુલપતિના કાર્યકાળ સાથે સહ-સમાપ્ત થાય. જોકે, તેમના કાર્યકાળ દરમિયાન એકિઝક્યુટિવ કાઉન્સિલને નવા પ્રો-વાઈસ-ચાન્સેલરની ભલામણ કરવાનો કુલપતિનો વિશેષાધિકાર રહેશે. પ્રો-વાઈસ-ચાન્સેલરની પસંદગી માટેના આ વિનિયમો સંબંધિત યુનિવર્સિટી દ્વારા તેમના અધિનિયમ/કાનૂનમાં સુધારો કરીને અપનાવવામાં આવશે.

૭.૩.૦. કુલપતિ (વાઈસ-ચાન્સેલર): (૧) ક્ષમતા, અખંડિતતા, નૈતિકતા અને સંસ્થાકીય પ્રતિબદ્ધતાના સર્વોચ્ચ સ્તર ધરાવતા વ્યક્તિઓની કુલપતિ તરીકે નિમણૂક કરવાની રહેશે. નિમણૂક પામનાર કુલપતિ યુનિવર્સિટી પ્રણાલીમાં પ્રાધ્યાપક તરીકે ઓછામાં ઓછો દસ વર્ષનો અનુભવ ધરાવતા પ્રતિષ્ઠિત શિક્ષણવિદ્ અથવા પ્રતિષ્ઠિત સંશોધન અને/અથવા શૈક્ષણિક વહીવટી સંસ્થામાં સમકક્ષ પદ પર દસ વર્ષનો અનુભવ ધરાવતા હોવા જોઈએ.

(૨) કુલપતિની પસંદગી જાહેર જાહેરનામા અથવા નામાંકન અથવા પ્રતિભા શોધ પ્રક્રિયા દ્વારા અથવા તેના સંયોજન દ્વારા શોધ સમિતિ દ્વારા ૩-૫ નામોની પેનલની યોગ્ય ઓળખ દ્વારા થવી જોઈએ. ઉપરોક્ત શોધ સમિતિના સભ્યો ઉચ્ચ શિક્ષણના

ક્ષેત્રમાં પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓ હોવા જોઈએ અને સંબંધિત યુનિવર્સિટી અથવા તેની કોલેજો સાથે કોઈપણ રીતે જોડાયેલા હોવા જોઈએ નહીં. પેનલ તૈયાર કરતી વખતે, શોધ સમિતિએ શૈક્ષણિક ઉત્કૃષ્ટતા, દેશ અને વિદેશમાં ઉચ્ચ શિક્ષણ પ્રણાલીના સંપર્ક અને શૈક્ષણિક અને વહીવટી શાસનમાં પર્યાપ્ત અનુભવને યોગ્ય મહત્વ આપવું જોઈએ જે વિઝિટર/કુલપતિ (ચાન્સેલર) ને સુપરત કરવાની પેનલ સાથે લેખિતમાં આપવાનું રહેશે. રાજ્ય અને કેન્દ્રીય યુનિવર્સિટીઓના સંદર્ભમાં, શોધ સમિતિનું બંધારણ નીચે મુજબ રહેશે: (એ) વિઝિટર/કુલપતિના એક નામાંકિત વ્યક્તિ, જે સમિતિના અધ્યક્ષ રહેશે. (બી) અધ્યક્ષ, યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશનના એક નામાંકિત વ્યક્તિ. (સી) યુનિવર્સિટીની સિન્ડિકેટ/એક્ઝિક્યુટિવ કાઉન્સિલ/બોર્ડ ઓફ મેનેજમેન્ટના એક નામાંકિત વ્યક્તિ.

(૩) વિઝિટર/કુલપતિ શોધ સમિતિ દ્વારા ભલામણ કરાયેલ નામોની પેનલમાંથી કુલપતિની નિમણૂક કરશે.

(૪) કુલપતિની સેવાની શરતો આ વિનિયમોને અનુરૂપ સંબંધિત યુનિવર્સિટીઓના કાનૂનમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવશે.

(૫) કુલપતિનો હોદ્દાનો સમયગાળો સંબંધિત પદાધિકારીના સેવા સમયગાળાનો ભાગ બનશે જે તેમને સેવા સંબંધિત તમામ લાભો માટે પાત્ર બનાવશે.

૭.૪.૦ યુનિવર્સિટીઓ/રાજ્ય સરકારો આ વિનિયમો અપનાવ્યાના ૬ મહિનાની અંદર સંબંધિત યુનિવર્સિટીઓના સુસંગત અધિનિયમ/કાનૂનમાં ફેરફાર અથવા સુધારો કરશે.

૮.૦. ફરજ રજા, અભ્યાસ રજા, સાબતિકલ રજા"

૨૬. ભારત સરકાર, માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય, ઉચ્ચ શિક્ષણ વિભાગ, નવી દિલ્હી દ્વારા જારી કરાયેલ તારીખ ૩૧ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૮ નો પત્ર નં. ૧-૩૨/૨૦૦૬-યુ.II/યુ.I(૧)(i) પરિશિષ્ટ ૧ તરીકે જોડવામાં આવ્યો છે અને તે યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ નો ભાગ છે. સદર પત્રનો સુસંગત ભાગ નીચે ટાંકવામાં આવ્યો છે: "પરિશિષ્ટ ૧ નં. ૧-૩૨/૨૦૦૬-યુ.II/યુ.I(i) ભારત સરકાર માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય ઉચ્ચ શિક્ષણ વિભાગ નવી દિલ્હી, તારીખ ૩૧ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૮

પ્રતિ, સચિવ, યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન, બહાદુર શાહ ઝફર માર્ગ, નવી દિલ્હી - ૧૧૦ ૦૦૨.

વિષય: છટ્ટા કેન્દ્રીય પગાર પંચની ભલામણો પર કેન્દ્ર સરકારના કર્મચારીઓના પગાર ધોરણોના સુધારાને પગલે યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોમાં શિક્ષકો અને સમકક્ષ સંવર્ગોના પગાર સુધારણાની યોજના.

મહાશય, મને જણાવવાનો નિર્દેશ થયો છે કે ભારત સરકારે ૭-૮ ઓક્ટોબર ૨૦૦૮ ના રોજ યોજાયેલી કમિશનની બેઠકમાં લેવાયેલા નિર્ણયો પર આધારિત યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન (યુજીસી) દ્વારા કરવામાં આવેલી ભલામણોને ધ્યાનમાં લીધા પછી, કેન્દ્રીય યુનિવર્સિટીઓમાં શિક્ષકોના પગાર ધોરણોમાં સુધારો કરવાનો નિર્ણય લીધો છે. શિક્ષકોના પગાર ધોરણોનો સુધારો આ પત્રમાં સમાવિષ્ટ પગાર ધોરણોની સુધારણા યોજનાની વિવિધ જોગવાઈઓને આધીન રહેશે, અને નીચે આપેલ યોજના અનુસાર આ સંદર્ભમાં યુજીસી દ્વારા ઘડવામાં આવનાર વિનિયમોને આધીન રહેશે. સુધારેલા પગાર ધોરણો અને યોજનાની અન્ય જોગવાઈઓ નીચે મુજબ છે:-

૧. સામાન્ય (૧) યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોમાં શિક્ષકોના સંદર્ભમાં માત્ર ત્રણ હોદ્દા રહેશે, એટલે કે, સહાયક પ્રાધ્યાપક, સહયોગી પ્રાધ્યાપક અને પ્રાધ્યાપક. જોકે, વિવિધ સ્તરે ગ્રંથાલય અને શારીરિક શિક્ષણના કર્મચારીઓના સંદર્ભમાં વર્તમાન હોદ્દામાં કોઈ ફેરફાર થશે નહીં.

(૨) કોઈ પણ વ્યક્તિ પ્રાધ્યાપક તરીકે નિમણૂક પામવા, બઢતી મેળવવા કે નામાંકિત થવા માટે પાત્ર રહેશે નહીં, સિવાય કે તે પીએચ.ડી. ધરાવતી હોય અને યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન (યુજીસી) દ્વારા સમયાંતરે નિર્ધારિત અન્ય શૈક્ષણિક શરતોને સંતોષતી હોય. જોકે, આ બાબત એવા લોકોને અસર કરશે નહીં જેઓ પહેલેથી જ 'પ્રાધ્યાપક' તરીકે નિયુક્ત છે.

(૩) યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોમાં શિક્ષકો અને સમકક્ષ પદોનો પગાર તેમના હોદ્દા અનુસાર રૂ. ૧૫,૬૦૦-રૂ. ૩૯,૧૦૦ અને રૂ. ૩૭,૪૦૦-રૂ. ૬૭,૦૦૦ ના બે પે બેન્ડમાં યોગ્ય "એકેડેમિક ગ્રેડ પે" (સંક્ષિપ્તમાં એજીપી) સાથે નક્કી કરવામાં આવશે. દરેક પે બેન્ડમાં એકેડેમિક ગ્રેડ પે ના વિવિધ તબક્કા હશે જે સુનિશ્ચિત કરશે કે આ યોજના હેઠળ આવરી લેવાયેલા શિક્ષકો અને અન્ય સમકક્ષ કેડર, પાત્રતાની અન્ય શરતો સંતોષાતી હોવાને આધીન, તેમની કારકિર્દી દરમિયાન ઉપરની તરફ પ્રગતિ માટે બહુવિધ તકો મેળવે.

(૪) અંડર-ગ્રેજ્યુએટ (યુજી) કોલેજો તેમજ પોસ્ટ-ગ્રેજ્યુએટ (પીજી) કોલેજોમાં પ્રાધ્યાપકોની જગ્યાઓ ઊભી કરવામાં આવશે. યુજી કોલેજમાં પ્રાધ્યાપકોની જગ્યાઓની સંખ્યા તે કોલેજમાં સહયોગી પ્રાધ્યાપકોની જગ્યાઓની સંખ્યાના ૧૦ ટકા જેટલી રહેશે. દરેક પીજી કોલેજમાં પ્રાધ્યાપકોની તેટલી જગ્યાઓ હશે જેટલી તે કોલેજમાં વિભાગોની સંખ્યા હશે. યુજી અથવા પીજી કોલેજોમાં યુજીસીની પૂર્વ મંજૂરી વિના કોઈ નવા વિભાગો શરૂ કરી શકાશે નહીં.

(૫) યુનિવર્સિટીઓમાં પ્રાધ્યાપકોની ૧૦% સુધીની જગ્યાઓ યુજીસી દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવનાર પાત્રતા શરતો સાથે રૂ. ૧૨,૦૦૦ ના ઉચ્ચ એકેડેમિક ગ્રેડ પે માં રહેશે.

(ક) સહાયક પ્રાધ્યાપકના પ્રારંભિક સ્તરે નિમણૂક માટે રાષ્ટ્રીય પાત્રતા કસોટી (નેટ) ફરજિયાત રહેશે, જે નોંધણી, અભ્યાસક્રમ-કાર્ય અને બાહ્ય મૂલ્યાંકનની પ્રક્રિયા દ્વારા પદવી પ્રાપ્ત કરનાર વ્યક્તિઓના સંદર્ભમાં પીએચ.ડી.ની ડિગ્રીને મુક્તિને આધીન રહેશે, જે યુજીસી દ્વારા તેના વિનિયમો દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવી હોય/અથવા થઈ શકે, અને યુનિવર્સિટી દ્વારા અપનાવવામાં આવી હોય. જે વિદ્યાશાખાઓમાં નેટ લેવાતી નથી તેવા અનુસ્નાતક કાર્યક્રમો માટે નેટ ની જરૂર રહેશે નહીં.

૨. શિક્ષકો અને સમકક્ષ પદો માટે સુધારેલા પગાર ધોરણો, સેવાની શરતો અને કારકિર્દી પ્રગતિ યોજના: શિક્ષકો અને સમકક્ષ પદોની વિવિધ શ્રેણીઓ માટે પગાર માળખું નીચે દર્શાવ્યા મુજબ રહેશે:– (એ) કોલેજો અને યુનિવર્સિટીઓમાં સહાયક પ્રાધ્યાપક/સહયોગી પ્રાધ્યાપક/પ્રાધ્યાપક.

૩. યુનિવર્સિટીઓના પ્રો-વાઈસ-ચાન્સેલર/વાઈસ-ચાન્સેલરના પગાર ધોરણો:
(૧) પ્રો-વાઈસ-ચાન્સેલર પ્રો-વાઈસ-ચાન્સેલરની જગ્યાઓ રૂ. ૩૭,૪૦૦-રૂ. ૬૭,૦૦૦ ના પે બેન્ડમાં યથાપ્રસંગ રૂ. ૧૦,૦૦૦ અથવા રૂ. ૧૨,૦૦૦ ના એજીપી સાથે દર મહિને રૂ. ૪,૦૦૦ ના વિશેષ ભથ્થા સાથે રહેશે, મુશ્કેલી કે પે બેન્ડમાં પગાર, એકેડેમિક ગ્રેડ પે અને વિશેષ ભથ્થાનો કુલ સરવાળો રૂ. ૮૦,૦૦૦ થી વધુ ન થાય.

(૨) વાઈસ-ચાન્સેલર (કુલપતિ) કુલપતિની જગ્યા માટે દર મહિને રૂ. ૫,૦૦૦ ના વિશેષ ભથ્થા સાથે રૂ. ૭૫,૦૦૦ નો નિશ્ચિત પગાર રહેશે.

૮. અન્ય નિયમો અને શરતો: (એ) ઇન્ડીમેન્ટ્સ: XXX XXX XXX XXX XXX
XXX XXX XXX

(પી) યોજનાની ઉપયોગિતા: (૧) આ યોજના તમામ કેન્દ્રીય યુનિવર્સિટીઓ અને તેના હેઠળની કોલેજો અને સંસ્થાઓ કે જે ડીમ્ડ યુનિવર્સિટીઓ હોય અને જેમના નિભાવનો ખર્ચ યુજીસી દ્વારા પૂરો પાડવામાં આવતો હોય તેના શિક્ષકો અને ગ્રંથાલય અને શારીરિક શિક્ષણના અન્ય સમકક્ષ કેડરને લાગુ પડશે. સુધારેલા પગાર ધોરણોનો અમલ આ પત્રમાં દર્શાવેલ તમામ શરતો તેમજ આ સંદર્ભમાં યુજીસી દ્વારા ઘડવામાં આવનાર વિનિયમોની સ્વીકૃતિને આધીન રહેશે. આ યોજનાનો અમલ કરતી યુનિવર્સિટીઓને આ પત્ર જારી થયાની તારીખથી ત્રણ મહિનાની અંદર યુજીસીના વિનિયમોને અનુરૂપ તેમના સંબંધિત કાનૂન અને વટહુકમોમાં સુધારો કરવા યુજીસી દ્વારા સલાહ આપવામાં આવશે. XXX XXX XXX XXX

તારીખ ૩૧ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૮ ના પરિશિષ્ટ-૧ ના ફકરા ૮(પી)(૧) અને (૫) ને વિનિયમ ૭.૪.૦ સાથે વાંચતા અમને જણાય છે કે વિનિયમની આ યોજના તમામ કેન્દ્રીય યુનિવર્સિટીઓ અને તેના હેઠળની કોલેજો અને યુજીસી દ્વારા જેમના નિભાવનો ખર્ચ પૂરો પાડવામાં આવે છે તેવી ડીમ્ડ યુનિવર્સિટીઓના શિક્ષણ સ્ટાફને

લાગુ પડે છે. જોકે, યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ હેઠળની આ યોજના રાજ્ય વિધાનમંડળના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ આવતી યુનિવર્સિટીઓ, કોલેજો અને અન્ય ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓના શિક્ષણ સ્ટાફને લાગુ પડતી નથી, સિવાય કે રાજ્ય સરકાર તેમાં ઉદ્દેશિત નિયમો અને શરતોને આધીન આ યોજના અપનાવવા અને તેનો અમલ કરવા માંગતી હોય.

૨૭. મદુરાઈ-કામરાજ યુનિવર્સિટી અધિનિયમ, ૧૯૬૫ (યુનિવર્સિટી અધિનિયમ) [(તમિલનાડુ) ૧૯૬૫ નો અધિનિયમ નં. ૩૩] ઉપરોક્ત અધિનિયમ રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા મદુરાઈ ખાતે યુનિવર્સિટીની સ્થાપના અને સમાવેશ કરવા માટે ઘડવામાં આવ્યો હતો. યુનિવર્સિટી અધિનિયમની કલમ ૨(એમ) 'શિક્ષકો' ને નીચે મુજબ વ્યાખ્યાયિત કરે છે: "૨(એમ). "શિક્ષકો" એટલે યુનિવર્સિટી કોલેજો અથવા પ્રયોગશાળાઓમાં, સંલગ્ન અથવા માન્ય કોલેજોમાં અથવા છાત્રાલયોમાં શિક્ષણ આપતા વ્યાખ્યાતાઓ, રીડર્સ, સહાયક પ્રાધ્યાપકો, પ્રાધ્યાપકો અને અન્ય વ્યક્તિઓ, અને કાનૂન દ્વારા શિક્ષકો તરીકે જાહેર કરવામાં આવે તેવા ગ્રંથપાલો;

કલમ ૨(એન) 'યુનિવર્સિટીના શિક્ષકો' ને નીચે મુજબ વ્યાખ્યાયિત કરે છે: "૨(એન) "યુનિવર્સિટીના શિક્ષકો" એટલે યુનિવર્સિટી વતી શિક્ષણ આપવા માટે યુનિવર્સિટી દ્વારા નિમણૂક કરાયેલી વ્યક્તિઓ;

'યુનિવર્સિટી લેક્ચરર', 'યુનિવર્સિટી રીડર' અથવા 'યુનિવર્સિટી પ્રોફેસર' ને કલમ

૨(ટી) હેઠળ નીચે મુજબ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યા છે: "૨(ટી) "યુનિવર્સિટી લેક્ચરર", "યુનિવર્સિટી રીડર" અથવા "યુનિવર્સિટી પ્રોફેસર" એટલે યુનિવર્સિટી દ્વારા તે રીતે નિમણૂક કરાયેલા અનુક્રમે વ્યાખ્યાતા, રીડર અથવા પ્રાધ્યાપક;"

કલમ ૮ યુનિવર્સિટીના અધિકારીઓ નિર્ધારિત કરે છે. સદર કલમ નીચે મુજબ છે: "કલમ ૮. યુનિવર્સિટીના અધિકારીઓ.- યુનિવર્સિટી નીચેના અધિકારીઓની બનેલી રહેશે, એટલે કે:- (૧) કુલાધિપતિ (ચાન્સેલર), (૨) પ્રો-ચાન્સેલર; (૩) કુલપતિ (વાઈસ-ચાન્સેલર), (૪) રજિસ્ટ્રાર, અને (૫) કાનૂન દ્વારા યુનિવર્સિટીના અધિકારીઓ તરીકે જાહેર કરવામાં આવે તેવી અન્ય વ્યક્તિઓ."

કલમ ૯ કુલાધિપતિ સાથે, કલમ ૧૦ પ્રો-ચાન્સેલર સાથે અને કલમ ૧૧ કુલપતિ સાથે સંબંધિત છે. સદર કલમો નીચે મુજબ છે: "કલમ ૯. કુલાધિપતિ.- (૧) તમિલનાડુના રાજ્યપાલ યુનિવર્સિટીના કુલાધિપતિ રહેશે. તેઓ તેમના હોદ્દાની રૂએ યુનિવર્સિટીના વડા અને સેનેટના પ્રમુખ રહેશે અને જ્યારે ઉપસ્થિત હોય ત્યારે સેનેટની બેઠકોમાં અને યુનિવર્સિટીના કોઈપણ પદવીદાન સમારોહમાં અધ્યક્ષતા કરશે. (૨) કુલાધિપતિ આ અધિનિયમ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ તેમને આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરશે. (૩) જ્યાં સત્તામંડળોમાં વ્યક્તિઓને નામાંકિત કરવાની સત્તા કુલાધિપતિને આપવામાં આવી હોય, ત્યાં કુલાધિપતિ, જરૂરી હદ સુધી, અન્યથા પર્યાપ્ત રીતે પ્રતિનિધિત્વ ન પામેલા હિતોનું પ્રતિનિધિત્વ કરવા માટે વ્યક્તિઓને નામાંકિત કરશે.

કલમ ૧૦. પ્રો-ચાન્સેલર - (૧) તમિલનાડુ રાજ્યમાં શિક્ષણ વિભાગનો હવાલો સંભાળતા મંત્રી યુનિવર્સિટીના પ્રો-ચાન્સેલર રહેશે. (૨) કુલાધિપતિની ગેરહાજરીમાં, અથવા કાર્ય કરવાની કુલાધિપતિની અસમર્થતા દરમિયાન, પ્રો-ચાન્સેલર કુલાધિપતિની તમામ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરશે.

કલમ ૧૧. કુલપતિ (૧) કુલપતિની દરેક નિમણૂક પેટા-કલમ (૨) માં નિર્દેશિત સમિતિ દ્વારા ભલામણ કરાયેલ ત્રણ નામોની પેનલમાંથી કુલાધિપતિ દ્વારા કરવામાં આવશે. આવી પેનલમાં સદર સમિતિના કોઈપણ સભ્યનું નામ શામેલ રહેશે નહીં. પરંતુ શરત એ છે કે જો કુલાધિપતિ સમિતિ દ્વારા ભલામણ કરાયેલી પેનલમાંની કોઈપણ વ્યક્તિને મંજૂર ન કરે, તો તેઓ ત્રણ અલગ નામોની નવી પેનલ આપવા માટે પેટા-કલમ (૨) અનુસાર બીજી સમિતિની રચના કરવા પગલાં લઈ શકે છે અને નવી પેનલમાં નામ ધરાવતી વ્યક્તિઓમાંથી એકને કુલપતિ તરીકે નિયુક્ત કરશે.

(૨) પેટા-કલમ (૧) ના હેતુ માટે, સમિતિ ત્રણ વ્યક્તિઓની બનેલી રહેશે જેમાંથી એક કુલાધિપતિ દ્વારા નામાંકિત કરવામાં આવશે. પરંતુ શરત એ છે કે આ રીતે નામાંકિત વ્યક્તિ યુનિવર્સિટીના કોઈપણ સત્તામંડળના સભ્ય હોવા જોઈએ નહીં.

(૩) કુલપતિ ત્રણ વર્ષના સમયગાળા માટે હોદ્દો ધરાવશે અને બે કરતાં વધુ સળંગ મુદત માટે પુનઃનિમણૂક માટે પાત્ર રહેશે નહીં.

(૪) જ્યારે કુલપતિના કાર્યાલયમાં કોઈ કામચલાઉ ખાલી જગ્યા ઊભી થાય અથવા જો કુલપતિ ગેરહાજરીના કારણે અથવા અન્ય કોઈ કારણસર તેમના કાર્યાલયની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા અને ફરજો બજાવવા માટે અસમર્થ હોય, તો સિન્ડિકેટ શક્ય તેટલી વહેલી તકે કુલપતિની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા અને ફરજો બજાવવા માટે જરૂરી વ્યવસ્થા કરશે.

(૫) કુલપતિ યુનિવર્સિટીના પૂર્ણ-સમયના અધિકારી રહેશે અને કાનૂન દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવા વેતન, ભથ્થાં અને વિશેષાધિકારો મેળવવા માટે હકદાર રહેશે."

કુલપતિની સત્તાઓ અને ફરજોનો ઉદ્દેશ કલમ ૧૨ માં કરવામાં આવ્યો છે જે નીચે મુજબ છે: "કલમ ૧૨. કુલપતિની સત્તાઓ અને ફરજો. – (૧) કુલપતિ યુનિવર્સિટીના શૈક્ષણિક વડા અને મુખ્ય વહીવટી અધિકારી રહેશે અને કુલાધિપતિ અને પ્રો-ચાન્સેલરની ગેરહાજરીમાં સેનેટની બેઠકોમાં અને યુનિવર્સિટીના કોઈપણ પદવીદાન સમારોહમાં અધ્યક્ષતા કરશે. તેઓ હોદ્દાની રૂએ સભ્ય અને સિન્ડિકેટ, એકેડેમિક કાઉન્સિલ અને ફાઇનાન્સ કમિટીના અધ્યક્ષ રહેશે અને યુનિવર્સિટીના કોઈપણ સત્તામંડળની કોઈપણ બેઠકમાં ઉપસ્થિત રહેવા અને સંબોધન કરવા માટે

હકદાર રહેશે પરંતુ જ્યાં સુધી તેઓ સંબંધિત સત્તામંડળના સભ્ય ન હોય ત્યાં સુધી ત્યાં મતદાન કરવા માટે હકદાર રહેશે નહીં.

(૨) આ અધિનિયમ, કાનૂન, વટહુકમો અને વિનિયમોની જોગવાઈઓનું પાલન થાય અને તેનો અમલ થાય તે સુનિશ્ચિત કરવાની ફરજ કુલપતિની રહેશે અને તેઓ આ હેતુ માટે જરૂરી તમામ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે.

(૩) કુલપતિ પાસે સેનેટ, સિન્ડિકેટ, એકેડેમિક કાઉન્સિલ અને ફાઈનાન્સ કમિટીની બેઠકો બોલાવવાની સત્તા રહેશે.

(૪) (એ) કોઈપણ કટોકટીમાં જે કુલપતિના મતે તાત્કાલિક પગલાં લેવાની જરૂર હોય, તેઓ યથાપ્રસંગ કુલાધિપતિ અથવા પ્રો-ચાન્સેલરની મંજૂરીથી આવા પગલાં લઈ શકે છે, અને ત્યારબાદ શક્ય તેટલી વહેલી તકે અધિકારી અથવા સત્તામંડળને પોતાના પગલાંની જાણ કરશે કે જેમણે સામાન્ય રીતે આ બાબતનો નિકાલ કર્યો હોત. (બી) જ્યારે આ પેટા-કલમ હેઠળ કુલપતિ દ્વારા લેવામાં આવેલા પગલાંથી યુનિવર્સિટીની સેવામાં રહેલી કોઈપણ વ્યક્તિને અસર થાય છે, ત્યારે આવી વ્યક્તિને આવા પગલાંની નોટિસ મળ્યાની તારીખથી ત્રીસ દિવસની અંદર સિન્ડિકેટ સમક્ષ અપીલ કરવાનો અધિકાર રહેશે.

(૫) કુલપતિ યુનિવર્સિટીના શિક્ષકો અને સેવકોની નિમણૂક, મોકૂફી (સસ્પેન્શન)

અને બરતરફી અંગેના સિવિલકેટના આદેશોનો અમલ કરશે અને યુનિવર્સિટીની બાબતો પર સામાન્ય નિયંત્રણ રાખશે.

(૬) કુલપતિ નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવી અન્ય સત્તાઓનો ઉપયોગ કરશે."

ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ દર્શાવે છે કે કુલપતિ શૈક્ષણિક વડા છે [કલમ ૧૨(૧)], એકેડેમિક કાઉન્સિલના વડા છે, અને યુનિવર્સિટીમાં શિક્ષણ અને પરીક્ષા પર સામાન્ય નિયંત્રણ ધરાવે છે અને તેના ધોરણોની જાળવણી માટે જવાબદાર છે.

૨૮. યુનિવર્સિટી અધિનિયમનું પ્રકરણ V 'એકેડેમિક કાઉન્સિલ', વિદ્યાશાખાઓ (ફેકલ્ટીઝ), બોર્ડ્સ ઓફ સ્ટડીઝ, ફાઇનાન્સ કમિટી અને અન્ય સત્તામંડળો સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૨૩ એકેડેમિક કાઉન્સિલ સાથે સંબંધિત છે અને કલમ ૨૪ એકેડેમિક કાઉન્સિલના બંધારણ સાથે સંબંધિત છે. સદર જોગવાઈઓનો સુસંગત ભાગ નીચે મુજબ વંચાય છે: પ્રકરણ V એકેડેમિક કાઉન્સિલ, ફેકલ્ટીઝ, બોર્ડ્સ ઓફ સ્ટડીઝ, ફાઇનાન્સ કમિટી અને અન્ય સત્તામંડળો. કલમ ૨૩. એકેડેમિક કાઉન્સિલ.- એકેડેમિક કાઉન્સિલ યુનિવર્સિટીનું શૈક્ષણિક સત્તામંડળ રહેશે અને આ અધિનિયમ અને કાનૂનની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, યુનિવર્સિટીમાં શિક્ષણ અને પરીક્ષાનું નિયંત્રણ અને સામાન્ય નિયમન કરશે અને તેના ધોરણોની જાળવણી માટે જવાબદાર રહેશે અને નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવી અન્ય સત્તાઓનો ઉપયોગ કરશે અને અન્ય ફરજો બજાવશે.

કલમ ૨૪. એકેડેમિક કાઉન્સિલનું બંધારણ.- (એ) એકેડેમિક કાઉન્સિલમાં, કુલપતિ ઉપરાંત, નીચેની વ્યક્તિઓનો સમાવેશ થશે, એટલે કે:- વર્ગ ૧- હોદ્દાની રૂએ સભ્યો- (૧) ઉચ્ચ શિક્ષણ નિયામક, મદ્રાસ; (૨) માધ્યમિક શિક્ષણ નિયામક, મદ્રાસ; (૩) ટેકનિકલ શિક્ષણ નિયામક, મદ્રાસ; (૩-એ) તબીબી શિક્ષણ નિયામક; (૪) અધ્યયન અને સંશોધનના યુનિવર્સિટી વિભાગોના વડાઓ; (૫) સિન્ડિકેટના સભ્યો જેઓ અન્યથા એકેડેમિક કાઉન્સિલના સભ્યો નથી; XXX XXX XXX XXX

૨૯. યુનિવર્સિટી અધિનિયમનું પ્રકરણ VI કાનૂન (સ્ટેચ્યુટ્સ), વટહુકમો (ઓર્ડિનન્સિસ) અને વિનિયમો (રેગ્યુલેશન્સ) સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૩૦ એ બાબતો નિર્ધારિત કરે છે જે કાનૂન હેઠળ પૂરી પાડી શકાય છે. આમાં યુનિવર્સિટીના સત્તામંડળોનું બંધારણ અથવા પુનર્ગઠન, સત્તાઓ અને ફરજોનો સમાવેશ થાય છે. કલમ ૩૨ વટહુકમો સાથે સંબંધિત છે જે યુનિવર્સિટીના શિક્ષકોની લાયકાતો અને વેતન સહિત તેમાં દર્શાવેલ તમામ અથવા કોઈપણ બાબતો માટે જોગવાઈ કરી શકે છે [કલમ ૩૨(ડી)].

૩૦. યુનિવર્સિટીના સંદર્ભમાં કાનૂન (સ્ટેચ્યુટ્સ) શબ્દનો અર્થ યુનિવર્સિટીનો કાયદો થાય છે. વર્તમાન સંદર્ભમાં તેનો અર્થ યુનિવર્સિટી અધિનિયમની જોગવાઈઓ અને તેમાં ઘડવામાં આવેલા કાનૂન, વટહુકમો અને વિનિયમો થાય છે. મદુરાઈ

કામરાજ યુનિવર્સિટીના કાનૂનનું પ્રકરણ V કુલપતિ સાથે સંબંધિત છે. પ્રકરણ V ની કલમ ૨(૧) નિર્ધારિત કરે છે કે કુલપતિ યુનિવર્સિટીના પૂર્ણ-સમયના અધિકારી રહેશે જેઓ તેમાં દર્શાવેલ સત્તાઓ અને ફરજો સાથે યુનિવર્સિટીના શૈક્ષણિક વડા અને મુખ્ય વહીવટી અધિકારી રહેશે. જોગવાઈનો સુસંગત ભાગ નીચે મુજબ વંચાય છે: "પ્રકરણ V કુલપતિ ૧. નીચેના કાનૂન ૫ માં નિર્દેશિત સમિતિ દ્વારા ભલામણ કરાયેલ ૩ નામોની પેનલમાંથી કુલાધિપતિ દ્વારા કુલપતિની નિમણૂક કરવામાં આવશે. આવી પેનલમાં સદર સમિતિના કોઈપણ સભ્યનું નામ શામેલ રહેશે નહીં. (અધિનિયમ કલમ ૧૧ કુલપતિ) પરંતુ શરત એ છે કે જો કુલાધિપતિ સમિતિ દ્વારા ભલામણ કરાયેલી પેનલમાંની કોઈપણ વ્યક્તિને મંજૂર ન કરે, તો તેઓ ત્રણ અલગ નામોની નવી પેનલ આપવા માટે કાનૂન ૫ અનુસાર બીજી સમિતિની રચના કરવા પગલાં લઈ શકે છે અને નવી પેનલમાં નામ ધરાવતી વ્યક્તિઓમાંથી એકને કુલપતિ તરીકે નિયુક્ત કરશે.

૨.(૧) કુલપતિ યુનિવર્સિટીના પૂર્ણ-સમયના અધિકારી રહેશે. તેઓ શૈક્ષણિક વડા અને યુનિવર્સિટીના મુખ્ય વહીવટી અધિકારી રહેશે. (૨) કુલપતિ કુલાધિપતિ અને પ્રો-ચાન્સેલરની ગેરહાજરીમાં સેનેટની બેઠકોમાં અને યુનિવર્સિટીના કોઈપણ પદવીદાન સમારોહમાં અધ્યક્ષતા કરશે. (અધિનિયમ કલમ ૧૨ કુલપતિની સત્તાઓ અને ફરજો) (૩) કુલપતિ હોદ્દાની રૂએ સભ્ય અને સિન્ડિકેટ, એકેડેમિક કાઉન્સિલ અને યુનિવર્સિટીની ફાઇનાન્સ કમિટીના અધ્યક્ષ રહેશે અને યુનિવર્સિટીના કોઈપણ સત્તામંડળની કોઈપણ બેઠકમાં ઉપસ્થિત રહેવા અને સંબોધન કરવા માટે હકદાર

રહેશે પરંતુ જ્યાં સુધી તેઓ સંબંધિત સત્તામંડળોના સભ્ય ન હોય ત્યાં સુધી ત્યાં મતદાન કરવા માટે હકદાર રહેશે નહીં. (જ) કુલપતિ પાસે ડેન્ટ, સિલિડકેટ, એકેડેમિક કાઉન્સિલ અને યુનિવર્સિટીની ફાઇનાન્સ કમિટીની બેઠકો બોલાવવાની સત્તા રહેશે. (પ) કુલપતિ યુનિવર્સિટીની તમામ બાબતો પર સામાન્ય નિયંત્રણ રાખશે. XXX XXX XXX XXX XXX XXX."

૩૧. યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે કુલપતિ યુનિવર્સિટી પ્રણાલીમાં પ્રાધ્યાપક તરીકે ઓછામાં ઓછો દસ વર્ષનો અનુભવ અથવા પ્રતિષ્ઠિત સંશોધન અને/અથવા શૈક્ષણિક વહીવટી સંસ્થામાં સમકક્ષ પદ પર દસ વર્ષનો અનુભવ ધરાવતા પ્રતિષ્ઠિત શિક્ષણવિદ્ હોવા જોઈએ. જ્યારે યુનિવર્સિટી અધિનિયમ, ૧૯૬૫ અને તેના હેઠળ બનેલા કાનૂન હેઠળ કુલપતિનું પદ શિક્ષણ પદ નથી પરંતુ યુનિવર્સિટીના એક અધિકારીનું પદ છે.

સંવૈધાનિક જોગવાઈઓ: ૩૨. અનુચ્છેદ ૨૪૬ એ બાબતોનું સીમાંકન કરે છે કે જેના સંદર્ભમાં સંસદ અને રાજ્ય વિધાનમંડળ કાયદા બનાવી શકે છે. કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારોની કાયદાકીય સત્તાઓ ઝમી અનુસૂચિમાં આપેલી ત્રણ યાદીઓમાંની સુસંગત પ્રવિષ્ટિઓ દ્વારા શાસિત થાય છે.

યાદી ૧ માં પ્રવિષ્ટિ ૬૬ ઉચ્ચ શિક્ષણ અથવા સંશોધન અને વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી સંસ્થાઓ માટેની સંસ્થાઓમાં ધોરણોના સંકલન અને નિર્ધારણ માટે

જોગવાઈ કરે છે. જરૂમા સુધારા પહેલાં, યાદી-૧ ની પ્રવિષ્ટિઓ ૬૩, ૬૪, ૬૫, ૬૬ અને યાદી ૩ ની પ્રવિષ્ટિ ૨૫ ની જોગવાઈઓને આધીન યુનિવર્સિટીઓ સહિત શિક્ષણને યાદી ૨ - રાજ્ય યાદીની પ્રવિષ્ટિ ૧૧ માં દર્શાવવામાં આવ્યું હતું. ૩ જાન્યુઆરી, ૧૯૭૭ થી સંવિધાનના જરૂમા સુધારા દ્વારા યાદી ૨-રાજ્ય યાદીની પ્રવિષ્ટિ ૧૧ ૨૬ કરવામાં આવી હતી અને તેને યાદી-૩ ની પ્રવિષ્ટિ ૨૫ તરીકે ઉમેરવામાં આવી હતી.

હાલમાં ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ નીચે મુજબ વંચાય છે: "સાતમી અનુસૂચિ યાદી ૧-સંઘ યાદી પ્રવિષ્ટિ ૬૬. ઉચ્ચ શિક્ષણ અથવા સંશોધન અને વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી સંસ્થાઓ માટેની સંસ્થાઓમાં ધોરણોનું સંકલન અને નિર્ધારણ.

યાદી ૩ - સમવર્તી યાદી પ્રવિષ્ટિ ૨૫.- યાદી ૧ ની પ્રવિષ્ટિઓ ૬૩, ૬૪, ૬૫ અને ૬૬ ની જોગવાઈઓને આધીન રહીને શિક્ષણ, જેમાં તકનીકી શિક્ષણ, તબીબી શિક્ષણ અને યુનિવર્સિટીઓનો સમાવેશ થાય છે; શ્રમનું વ્યાવસાયિક અને તકનીકી પ્રશિક્ષણ."

અનુચ્છેદ ૨૫૪ સંસદ દ્વારા બનાવેલા કાયદા સાથે રાજ્ય દ્વારા બનાવેલા કાયદાની વિસંગતતા સાથે સંબંધિત છે. અનુચ્છેદ ૨૫૪ નીચે મુજબ વંચાય છે:- "૨૫૪. સંસદ દ્વારા બનાવેલા કાયદાઓ અને રાજ્યોના વિધાનમંડળો દ્વારા બનાવેલા કાયદાઓ વચ્ચે અસંગતતા.- (૧) જો રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવેલા

કાયદાની કોઈપણ જોગવાઈ સંસદ જે કાયદો ઘડવા સક્ષમ હોય તેવા સંસદ દ્વારા બનાવેલા કાયદાની કોઈપણ જોગવાઈથી વિસંગત હોય, અથવા સમવર્તી ચાદીમાં ગણાવેલી બાબતોમાંથી એકના સંદર્ભમાં વર્તમાન કાયદાની કોઈપણ જોગવાઈથી વિસંગત હોય, તો ખંડ (૨) ની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, સંસદ દ્વારા બનાવેલો કાયદો, ભલે તે આવા રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવેલા કાયદા પહેલાં કે પછી પસાર થયો હોય, અથવા યથાપ્રસંગ વર્તમાન કાયદો પ્રવર્તશે અને રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવેલો કાયદો, વિસંગતતાની હદ સુધી, શૂન્ય ગણાશે.

(૨) જ્યાં સમવર્તી ચાદીમાં ગણાવેલી બાબતોમાંથી એકના સંદર્ભમાં રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવેલા કાયદામાં સંસદ દ્વારા અગાઉ બનાવેલા કાયદાની અથવા તે બાબત સંદર્ભેના વર્તમાન કાયદાની જોગવાઈઓથી વિસંગત કોઈપણ જોગવાઈ હોય, તો આવા રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા તે રીતે બનાવેલો કાયદો, જો તે રાષ્ટ્રપતિની વિચારણા માટે અનામત રાખવામાં આવ્યો હોય અને તેમની સંમતિ મળી હોય, તો તે રાજ્યમાં પ્રવર્તશે: પરંતુ આ ખંડમાંની કોઈપણ બાબત સંસદને તે જ બાબત સંદર્ભે કોઈપણ સમયે કોઈપણ કાયદો ઘડતા અટકાવશે નહીં જેમાં રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા તે રીતે બનાવેલા કાયદામાં ઉમેરો કરતો, સુધારો કરતો, ફેરફાર કરતો અથવા તેને રદ કરતો કાયદો શામેલ છે."

૩૩. ચાદી ૩ દ્વારા આવરી લેવાયેલા વિષય પર સંસદ અને રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવેલા કાયદા વચ્ચે અસંગતતાના કિસ્સામાં શું અસર થાય તે આ અદાલત દ્વારા

અસંખ્ય કેસોમાં નક્કી કરવામાં આવ્યું છે.

૩૪. તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ અધિયામાન એજ્યુકેશન એન્ડ રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ અને અન્ય, (૧૯૯૫) ૪ એસસીસી ૧૦૪ માં, આ અદાલતે નોંધ્યું હતું કે સાતમી અનુસૂચિની યાદી ૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૬૬ શરૂઆતથી જ ચથાવત રહી છે અને યાદી ૨ માંથી પ્રવિષ્ટિ ૧૧ ને કાઢી નાખવામાં આવી હતી અને યાદી ૩ ની પ્રવિષ્ટિ ૨૫ સાથે જોડી દેવામાં આવી હતી. સદર કેસમાં અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું: "૧૨. "ઉચ્ચ શિક્ષણ અથવા સંશોધન અને વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી સંસ્થાઓ માટેની સંસ્થાઓમાં ધોરણોનું સંકલન અને નિર્ધારણ" વિષય હંમેશાં સંસદનો વિશેષ અધિકાર રહ્યો છે. આ બાબત બેતાળીસમા સુધારા પહેલાં પણ આવી જ હતી, કારણ કે યાદી ૨ ની પ્રવિષ્ટિ ૧૧ પણ તે સમયે, અન્યો ઉપરાંત, યાદી ૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૬૬ ને આધીન હતી. સદર સુધારા પછી, તે બાબત પરની સંવૈધાનિક સ્થિતિમાં કોઈ ફેરફાર થયો નથી. માત્ર એટલું જ બન્યું છે કે પ્રવિષ્ટિ ૧૧ ને યાદી ૨ માંથી કાઢી નાખવામાં આવી હતી અને યાદી ૩ ની પ્રવિષ્ટિ ૨૫ સાથે જોડી દેવામાં આવી હતી. જોકે, યાદી ૩ ની નવી પ્રવિષ્ટિ ૨૫ પણ, અન્યો ઉપરાંત, યાદી ૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૬૬ ની જોગવાઈઓને આધીન છે. તેથી, તેમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે ન તો અમારી સમક્ષ એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે ઉચ્ચ શિક્ષણ અથવા સંશોધન અને વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી સંસ્થાઓ માટેની સંસ્થાઓમાં ધોરણોના સંકલન અને નિર્ધારણ સંબંધિત કાયદો ઘડવો હંમેશાં સંસદનો વિશેષાધિકાર રહ્યો છે. રાજ્ય વતી અમારી સમક્ષ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે પ્રવિષ્ટિ ૬૬ સંસદને લઘુત્તમ

ધોરણો નિર્ધારિત કરવા સક્ષમ બનાવે છે પરંતુ રાજ્ય વિધાનમંડળને સદર લઘુત્તમ ધોરણો કરતાં ઉચ્ચ ધોરણો નિર્ધારિત કરવાથી વંચિત કરતી નથી. અમે આ દલીલનો યોગ્ય સ્થાને નિકાલ કરીશું. XXX XXX XXXX

૪૧. ઉપરોક્ત ચર્ચા પરથી જે ફલિત થાય છે તે નીચે મુજબ છે: (૧) સંવિધાનની સાતમી અનુસૂચિની સંઘ ચાદીની પ્રવિષ્ટિ ૬૬ માં વપરાયેલ 'સંકલન' શબ્દનો અર્થ માત્ર મૂલ્યાંકન થતો નથી. તેનો અર્થ વિકાસની ચોક્કસ યોજના, રૂપરેખા કે આયોજન અનુસાર સંયુક્ત પગલાં માટે સમાન ઢાંચો તૈયાર કરવાના ઉદ્દેશ સાથે સુમેળ સાધવો થાય છે. તેથી, તેમાં માત્ર ધોરણોમાં અસમાનતા દૂર કરવા માટે જ નહીં પરંતુ આવી અસમાનતાઓને બનતી અટકાવવા માટેના પગલાંનો પણ સમાવેશ થાય છે. તેથી, તેમાં એવી તમામ બાબતો કરવાની સત્તાનો પણ સમાવેશ થશે જે 'સંકલન' ને અશક્ય અથવા મુશ્કેલ બનાવે તેવી બાબતોને અટકાવવા માટે જરૂરી હોય. આ સત્તા સંપૂર્ણ અને બિનશરતી છે અને કોઈપણ માન્ય અનિવાર્ય કારણોની ગેરહાજરીમાં, તેના સ્પષ્ટ અને પ્રગટ આશય અનુસાર તેને સંપૂર્ણ પ્રભાવ આપવો જ જોઈએ.

(૨) જે હદ સુધી રાજ્ય વિધાન કેન્દ્રીય વિધાન સાથે વિરોધાભાસમાં હોય, ભલે પૂર્વોક્ત વિધાન સમવર્તી ચાદીની પ્રવિષ્ટિ ૨૫ હેઠળ ઘડાયેલું હોવાનું માનવામાં આવે પરંતુ વાસ્તવમાં સમવર્તી ચાદીની પ્રવિષ્ટિ ૨૫ હેઠળ કેન્દ્ર દ્વારા ઘડાયેલા ગૌણ વિધાન સહિતના વિધાન પર અથવા સંઘ ચાદીની પ્રવિષ્ટિ ૬૬ ને અમલી

બનાવવા પર તરાપ મારતું હોય, તો તે શૂન્ય અને બિનઅમલી બનશે.

(૩) જો બે કાયદાઓ વચ્ચે વિરોધાભાસ હોય, તો જ્યાં સુધી રાજ્ય વિધાન અનુચ્છેદ ૨૫૪ ના ખંડ (૨) ના મુખ્ય ભાગની જોગવાઈઓ દ્વારા સુરક્ષિત ન હોય, ત્યાં સુધી રાજ્ય વિધાન કેન્દ્રીય વિધાનથી વિસંગત હોવાને કારણે બિનઅમલી રહેશે.

(૪) શું રાજ્યનો કાયદો સંઘ ચાદીની પ્રવિષ્ટિ ૬૬ પર તરાપ મારે છે કે સમવર્તી ચાદીની પ્રવિષ્ટિ ૨૫ હેઠળ કેન્દ્ર દ્વારા બનાવેલા કાયદાથી વિસંગત છે, તે બંને કાયદાઓની ચકાસણી દ્વારા નક્કી કરવું પડશે અને દરેક કેસના તથ્યો પર નિર્ભર રહેશે.

(૫) જ્યારે ઉપલબ્ધ જગ્યાઓ/બેઠકો કરતાં અરજદારોની સંખ્યા વધુ હોય, ત્યારે અરજદારોની આખરી ચાદી (શોર્ટલિસ્ટ) તૈયાર કરવા માટે કેન્દ્ર અથવા કેન્દ્રીય સત્તામંડળ દ્વારા નિર્ધારિત ધોરણો અથવા લાયકાતો કરતાં ઉચ્ચ ધોરણો અથવા લાયકાતો નિર્ધારિત કરવામાં રાજ્ય સત્તામંડળને અટકાવવામાં આવતું નથી. જ્યારે રાજ્ય સત્તામંડળ આવું કરે છે, ત્યારે તે સંઘ ચાદીની પ્રવિષ્ટિ ૬૬ પર તરાપ મારતું નથી અથવા કેન્દ્રીય કાયદાથી વિસંગત કાયદો બનાવતું નથી.

(૬) જોકે, જ્યારે જગ્યાઓ/બેઠકો ઉપલબ્ધ હોય અને રાજ્ય સત્તામંડળો

અરજદારને એવા આધારે તેનો ઇનકાર કરે છે કે અરજદાર તેના પોતાના ધોરણો અથવા લાયકાતો અનુસાર યોગ્યતા ધરાવતો નથી, ભલે અરજદાર કેન્દ્રીય કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત ધોરણો અથવા લાયકાતો સંતોષતો હોય, તો તેઓ ગેરબંધારણીય રીતે વર્તે છે. તેવી જ રીતે જ્યારે રાજ્ય સત્તામંડળો કોઈ સંસ્થા દ્વારા તેમના દ્વારા નિર્ધારિત ધોરણો અથવા જરૂરિયાતો પૂરી ન કરવા બદલ તેની માન્યતા રદ કરે છે અથવા જોડાણ રદ કરે છે, ભલે તે કેન્દ્રીય સત્તામંડળ દ્વારા નિર્ધારિત ધોરણો અને જરૂરિયાતો સંતોષતી હોય, તો રાજ્ય સત્તામંડળો ગેરકાયદેસર રીતે વર્તે છે."

૩૫. ડૉ. પ્રીતિ શ્રીવાસ્તવ અને અન્ય વિરુદ્ધ એમ.પી. રાજ્ય અને અન્ય, (૧૯૯૯) ૭ એસસીસી ૧૨૦ માં, પાંચ ન્યાયાધીશોની બંધારણીય ખંડપીઠે ઉચ્ચ શિક્ષણને નિયંત્રિત અથવા નિયમન કરવા માટે યાદી ૩ પ્રવિષ્ટિ ૨૫ હેઠળ રાજ્યની સક્ષમતા પર વિચારણા કરી હતી જે ભારત સંઘ દ્વારા નિર્ધારિત ધોરણોને આધીન છે. અદાલતે નોંધ્યું કે કેન્દ્રીય વિધાન દ્વારા યાદી ૧ પ્રવિષ્ટિ ૬૬ હેઠળ ઉચ્ચ શિક્ષણના ધોરણો નિર્ધારિત કરી શકાય છે અને નીચે મુજબ ઠરાવ્યું: "૩૫. અનુચ્છેદ ૨૪૬ હેઠળ કાયદા બનાવવાની સંસદ અને રાજ્યોના વિધાનમંડળોની કાયદાકીય સક્ષમતા સંવિધાનની ૭મી અનુસૂચિ દ્વારા નિયંત્રિત થાય છે. મૂળભૂત રીતે અમલમાં રહેલી ૭મી અનુસૂચિમાં, યાદી ૨ ની પ્રવિષ્ટિ ૧૧ એ રાજ્યને નીચેની બાબતો પર કાયદો ઘડવાની વિશિષ્ટ સત્તા આપી હતી "યાદી ૧ ની પ્રવિષ્ટિઓ ૬૩, ૬૪, ૬૫ અને ૬૬ અને યાદી ૩ ની પ્રવિષ્ટિ ૨૫ ની જોગવાઈઓને આધીન રહીને યુનિવર્સિટીઓ સહિત શિક્ષણ". ૧૯૭૬ ના સંવિધાન ૪૨મા સુધારા અધિનિયમના

પરિણામે ૩-૧-૧૯૭૬ થી યાદી ૨ ની પ્રવિષ્ટિ ૧૧ કાઢી નાખવામાં આવી હતી અને યાદી ૩ ની પ્રવિષ્ટિ રૂપ માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો. સમવર્તી યાદીમાં વર્તમાન પ્રવિષ્ટિ રૂપ નીચે મુજબ છે: "રૂપ. યાદી ૧ ની પ્રવિષ્ટિઓ ૬૩, ૬૪, ૬૫ અને ૬૬ ની જોગવાઈઓને આધીન રહીને તકનીકી શિક્ષણ, તબીબી શિક્ષણ અને યુનિવર્સિટીઓ સહિત શિક્ષણ; શ્રમનું વ્યાવસાયિક અને તકનીકી પ્રશિક્ષણ." પ્રવિષ્ટિ રૂપ, અન્ય બાબતો સાથે, યાદી ૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૬૬ ને આધીન છે. યાદી ૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૬૬ નીચે મુજબ છે: "૬૬. ઉચ્ચ શિક્ષણ અથવા સંશોધન અને વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી સંસ્થાઓ માટેની સંસ્થાઓમાં ધોરણોનું સંકલન અને નિર્ધારણ."

કેન્દ્ર તેમજ રાજ્યો બંને પાસે તબીબી શિક્ષણ સહિતના શિક્ષણ પર કાયદો ઘડવાની સત્તા છે, જે અન્યો ઉપરાંત યાદી ૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૬૬ ને આધીન છે જે ઉચ્ચ શિક્ષણ અથવા સંશોધન અને વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી સંસ્થાઓમાં ધોરણો નિર્ધારિત કરવા તેમજ આવા ધોરણોના સંકલન સાથે સંબંધિત છે. તેથી, જ્યાં સુધી આ ક્ષેત્ર કોઈપણ કેન્દ્રીય વિધાન દ્વારા રોકાયેલું ન હોય ત્યાં સુધી રાજ્યને તબીબી શિક્ષણ સહિતના શિક્ષણને નિયંત્રિત કરવાનો અધિકાર છે. બીજું, રાજ્યમાં શિક્ષણનું નિયંત્રણ કરતી વખતે રાજ્ય ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓના ધોરણો પર તરાપ મારી શકે નહીં. કારણ કે આ બાબત સંપૂર્ણપણે કેન્દ્ર સરકારના અધિકારક્ષેત્રમાં છે. તેથી, ઉચ્ચ તબીબી શિક્ષણ સહિત ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓમાં પ્રવેશ માટેના માપદંડો નિર્ધારિત કરતી વખતે, રાજ્ય યાદી ૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૬૬ હેઠળ ભારત સંઘ દ્વારા

નિર્ધારિત ધોરણોને પ્રતિકૂળ અસર કરી શકે નહીં. બીજું, આ વિષય પરના કેસોની વિચારણા કરતી વખતે એ પણ યાદ રાખવું જરૂરી છે કે ૧૯૭૭ થી, અન્યો ઉપરાંત તબીબી અને યુનિવર્સિટી શિક્ષણ સહિત શિક્ષણ હવે સમવર્તી યાદીમાં છે જેથી સંઘ પ્રવેશ માપદંડો પર પણ કાયદો ઘડી શકે. જો તે આવું કરે છે, તો અનુચ્છેદ ૨૫૪ માં જોગવાઈ સિવાય, રાજ્ય આ ક્ષેત્રમાં કાયદો ઘડી શકશે નહીં.

૩૬. એવું કહેવું સાચું નથી કે પ્રવેશ માટેના ધોરણોને શિક્ષણના ધોરણ સાથે કોઈ સંબંધ નથી, અથવા પ્રવેશ માટેના નિયમો માત્ર યાદી ૩ ની પ્રવિષ્ટિ ૨૫ દ્વારા જ આવરી લેવાયેલા છે. પ્રવેશના નિયમો શિક્ષણના ધોરણો પર સીધી અસર કરી શકે છે. અલબત્ત, પ્રવેશ માટે એવા નિયમો હોઈ શકે છે જે યાદી ૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૬૬ હેઠળ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને સંઘ દ્વારા નિર્ધારિત શિક્ષણના ધોરણો સાથે સુસંગત હોય અથવા તેને પ્રતિકૂળ અસર ન કરતા હોય. ઉદાહરણ તરીકે, રાજ્ય અનુસ્નાતક તબીબી અભ્યાસક્રમોમાં પ્રવેશ માટે, યાદી ૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૬૬ હેઠળ નિર્ધારિત લાયકાતો ઉપરાંતની લાયકાતો નિર્ધારિત કરી શકે છે. આ ઉચ્ચ શૈક્ષણિક અભ્યાસક્રમોમાં પ્રવેશ માટે ઉચ્ચ ધોરણોને પ્રોત્સાહન આપવા સાથે સુસંગત રહેશે. પરંતુ નિર્ધારિત ધોરણોમાં કોઈપણ ઘટાડો ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓમાં શિક્ષણના ધોરણો પર પ્રતિકૂળ અસર કરી શકે છે અને કરે છે. સંસ્થા અથવા કોલેજમાં શિક્ષણના ધોરણો વિવિધ પરિબલો પર આધાર રાખે છે. આ પૈકીના કેટલાક આ પ્રમાણે છે: (૧) શિક્ષણ સ્ટાફની ક્ષમતા; (૨) આપેલ સમયગાળામાં ઉચ્ચ સ્તરનું શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરવા માટે રચાયેલ યોગ્ય અભ્યાસક્રમ; (૩) વિદ્યાર્થી-શિક્ષક

ગુણોત્તર; (૪) વિદ્યાર્થીઓ અને દરેક વિદ્યાર્થી માટે ઉપલબ્ધ હોસ્પિટલ પથારીઓ વચ્ચેનો ગુણોત્તર; (૫) સંસ્થામાં પ્રવેશ મેળવેલા વિદ્યાર્થીઓની ક્ષમતા; (૬) તબીબી કોલેજોના કિસ્સામાં પ્રશિક્ષણ માટે સાધનો અને પ્રયોગશાળાની સુવિધાઓ, અથવા હોસ્પિટલની સુવિધાઓ; (૭) કોલેજ અને તેની સાથે જોડાયેલ હોસ્પિટલ માટે પર્યાપ્ત આવાસ વ્યવસ્થા; અને (૮) જે રીતે પેપરો સેટ કરવામાં આવે છે અને તપાસવામાં આવે છે તથા ક્લિનિકલ કામગીરીનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે તે સહિત લેવાયેલી પરીક્ષાઓનું ધોરણ.

૩૭. કોઈપણ કોલેજ અથવા સંસ્થામાં શિક્ષણના ધોરણો પર વિચાર કરતી વખતે, તે સંસ્થા અથવા કોલેજમાં પ્રવેશ મેળવનાર વિદ્યાર્થીઓની ક્ષમતાને અવગણી શકાય નહીં. જો વિદ્યાર્થીઓ ઉચ્ચ ક્ષમતા ધરાવતા હોય, તો પ્રશિક્ષણ કાર્યક્રમો યોગ્ય રીતે ઘડી શકાય છે જેથી તેઓ ઉચ્ચ સ્તરના શિક્ષણમાંથી મહત્તમ લાભ મેળવી શકે. જો વિદ્યાર્થીઓની ક્ષમતા નબળી હોય અથવા તેઓ આપવામાં આવતી સૂચનાઓનું પાલન કરવામાં અસમર્થ હોય, તો તેમણે શરૂ કરેલા અભ્યાસક્રમને તેમને સમજાવવા માટે શિક્ષણનું ધોરણ અનિવાર્યપણે નીચું લાવવું પડે છે; અને તેજસ્વી જૂથ સાથે પ્રાપ્ત કરી શકાય તેવા શિક્ષણ અને પ્રશિક્ષણના સ્તરે પહોંચવું શક્ય ન પણ બને. શિક્ષણમાં શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે સતત આદાનપ્રદાન સામેલ છે. શિક્ષણની ગતિ, શિક્ષણ જે સ્તર સુધી પહોંચી શકે છે અને વિદ્યાર્થીઓને આખરે જે લાભ મળે છે, તે વિદ્યાર્થીઓની ક્ષમતા પર એટલો જ આધાર રાખે છે જેટલો શિક્ષકોની ક્ષમતા અને પર્યાપ્ત માળખાકીય સુવિધાઓની ઉપલબ્ધતા પર રાખે છે. એટલા માટે ઉચ્ચ

યુનિવર્સિટી શિક્ષણના સ્તરે નીચો વિદ્યાર્થી-શિક્ષક ગુણોત્તર આવશ્યક માનવામાં આવ્યો છે, ખાસ કરીને જ્યારે અપાતું પ્રશિક્ષણ અત્યંત વ્યવસાયિક તાલીમ હોય જેમાં વ્યક્તિગત ધ્યાન અને એવા વિદ્યાર્થીઓને પ્રત્યક્ષ તાલીમ આપવાની જરૂર હોય જેઓ પહેલેથી જ ડૉક્ટર છે અને જેઓ પોતાના અનુસ્નાતક અભ્યાસક્રમો દરમિયાન દર્દીઓની સારવાર કરે તેવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે."

૩૬. અન્નામલાઈ યુનિવર્સિટી વિરુદ્ધ શાસન સચિવ, માહિતી અને પ્રવાસન વિભાગ અને અન્ય, (૨૦૦૯) ૪ એસસીસી ૫૯૦ માં, આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે ભારત સંવિધાનની સાતમી અનુસૂચિની યાદી ૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૬૬ હેઠળ સંસદ દ્વારા તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને યુજીસી અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો હતો જ્યારે યાદી ૩ ની પ્રવિષ્ટિ ૨૫ હેઠળ સંસદ દ્વારા તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને મુક્ત યુનિવર્સિટી અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો હતો. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે આવા સંજોગોમાં સદર બે અધિનિયમોની જોગવાઈઓ વચ્ચે વિસંગતતાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી. યુજીસી અધિનિયમની જોગવાઈઓ તમામ યુનિવર્સિટીઓ પર બંધનકર્તા છે તેમ ઠરાવતાં અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું: "૪૦. ભારત સંવિધાનની સાતમી અનુસૂચિની યાદી ૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૬૬ હેઠળ સંસદ દ્વારા તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને યુજીસી અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો હતો જ્યારે તેની યાદી ૩ ની પ્રવિષ્ટિ ૨૫ હેઠળ સંસદ દ્વારા તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને મુક્ત યુનિવર્સિટી અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો હતો. તેથી સદર બે અધિનિયમોની જોગવાઈઓની વિસંગતતાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી. એ સાચું છે કે મુક્ત યુનિવર્સિટી અધિનિયમના ઉદ્દેશો અને

કારણોનું કથન દર્શાવે છે કે શિક્ષણની ઔપચારિક પ્રણાલી શૈક્ષણિક તકો સમાન બનાવવાનું અસરકારક સાધન પૂરું પાડવા સક્ષમ નહોતી. આ પ્રણાલી અન્યો ઉપરાંત વર્ગખંડોમાં હાજરીના સંદર્ભમાં જડ છે. વિષયોના સંયોજનો પણ અપરિવર્તનશીલ છે.

૪૨. યુજીસી અધિનિયમની જોગવાઈઓ તમામ યુનિવર્સિટીઓ પર બંધનકર્તા છે પછી ભલે તે પરંપરાગત હોય કે મુક્ત. તેની સત્તાઓ ખૂબ વ્યાપક છે. કલમ ૨૬ ની પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (ઈ), (એફ), (જી) અને (એચ) અનુસાર તેના દ્વારા ઘડવામાં આવેલા વિનિયમો વ્યાપક ક્ષેત્ર ધરાવે છે. તે મુક્ત યુનિવર્સિટીઓને તેમજ ઔપચારિક પરંપરાગત યુનિવર્સિટીઓને સમાન રીતે લાગુ પડે છે. ઉચ્ચ શિક્ષણની બાબતમાં, શિક્ષણના લઘુત્તમ ધોરણો જાળવવા જરૂરી છે. શિક્ષણના આવા લઘુત્તમ ધોરણો યુજીસી દ્વારા વ્યાખ્યાયિત કરવા જરૂરી છે. યુનિવર્સિટીઓમાં કાર્ય અથવા સુવિધાઓનું ધોરણ અને સંકલન જાળવવું આવશ્યક છે અને તે હેતુ માટે નિયમન કરવું જરૂરી છે. કલમ ૨૬(૧)(એફ) અને ૨૬(૧)(જી) હેઠળ યુજીસીની સત્તાઓ ખૂબ વ્યાપક સ્વરૂપની છે. સર્વવિદિત છે તેમ ગૌણ વિધાન જ્યારે માન્ય રીતે ઘડવામાં આવે છે ત્યારે તે અધિનિયમનો ભાગ બને છે. અમે અગાઉ નોંધ્યું છે કે કલમ ૧૨-એ ની પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (ડી) અને તેની પેટા-કલમ (૨) ના ખંડ (એ) અને (સી) માં નિર્દિષ્ટ બાબતોના સંદર્ભમાં યુજીસીના કાર્યો સર્વવ્યાપી છે."

૩૭. ઉપરોક્ત ચુકાદો સ્પષ્ટ કરે છે કે સમવર્તી ચાદીની પ્રવિષ્ટિ રૂપ હેઠળ કેન્દ્રીય વિધાન દ્વારા ઘડવામાં આવેલા ગૌણ વિધાન સહિતનું કેન્દ્રીય વિધાન જે હદ સુધી રાજ્ય વિધાન સાથે વિરોધાભાસમાં હોય, તે હદ સુધી તે કેન્દ્રીય વિધાનથી વિસંગત ગણાશે અને બિનઅમલી બનશે.

૩૮. હવે પ્રશ્ન એ ઉપસ્થિત થાય છે કે શું રાજ્ય વિધાન (યુનિવર્સિટી અધિનિયમ, ૧૯૬૫) અને તેના હેઠળ ઘડાયેલા કાનૂનની કોઈપણ જોગવાઈ કેન્દ્રીય વિધાન એટલે કે યુજીસી અધિનિયમ, ૧૯૫૬ જેમાં યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ નો સમાવેશ થાય છે તેની સાથે વિરોધાભાસમાં છે કે નહીં.

૩૯. અમે જોયું કે યુનિવર્સિટી અધિનિયમ, ૧૯૬૫ હેઠળ કુલપતિનું પદ એક અધિકારીનું પદ છે. યુજીસી અધિનિયમ ૧૯૫૬ આ પાસા પર મૌન છે. યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૦૦ પણ કુલપતિના પદ અંગે મૌન છે. યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ હેઠળ પ્રથમ વખત કુલપતિ અંગેની જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે.

અમે નોંધ્યું અને ઠરાવ્યું છે કે જ્યાં સુધી રાજ્ય સરકાર તેમાં સમાવિષ્ટ નિયમો અને શરતોને આધીન આ યોજના અપનાવવા અને તેનો અમલ કરવા ન માંગતી હોય ત્યાં સુધી, રાજ્ય વિધાનમંડળના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ આવતી યુનિવર્સિટીઓ, કોલેજો અને અન્ય ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓને યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ લાગુ પડતા નથી. આ સંદર્ભમાં, કોઈ વ્યક્તિ તારીખ ૩૧ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૮ ના પરિશિષ્ટ-૧ ના ફક્ત

૮(પી)(પ) અને યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ ના વિનિયમ ૭.૪.૦ નો સંદર્ભ લઈ શકે છે.

૪૦. સામાવાળાઓનો એવો પક્ષ પણ નથી કે યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ ના પરિશિષ્ટના પરિશિષ્ટ-૧ માં સમાવિષ્ટ યોજના રાજ્ય સરકાર દ્વારા અપનાવવામાં આવી છે અને તેનો અમલ કરવામાં આવ્યો છે. હકીકતો પરથી એ પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ અનુસાર યુનિવર્સિટી અધિનિયમમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો નથી કે ન તો યુજીસી અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૪ હેઠળ કમિશનની ભલામણોનું પાલન કરવામાં યુનિવર્સિટીની નિષ્ફળતાના પરિણામ સ્વરૂપે યુજીસી અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૪ હેઠળ યુજીસી દ્વારા કોઈ પગલાં લેવામાં આવ્યા હતા.

૪૧. મુંબઈ ખાતેની નામદાર વડી અદાલત સમક્ષ લગભગ આવી જ જાહેર હિતની અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી જે જાહેર હિતની અરજી (લોજિંગ) નં. ૮૦/૨૦૧૧ સુરેશ પાટીલખેડે વિરુદ્ધ કુલપતિ, મહારાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટીઓ (ઉપરોક્ત) હતી. સદર કેસમાં રિટ અરજદારે પુણે યુનિવર્સિટીના કુલપતિની પસંદગી માટે યોગ્ય વ્યક્તિની પેનલની ભલામણ કરવા માટે શોધ સમિતિની નિમણૂકને એવા આધારે પડકારી હતી કે મહારાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી અધિનિયમની કલમ ૧૨ ની જોગવાઈઓ અનુસાર કુલપતિ દ્વારા શોધ સમિતિની નિમણૂક યુજીસી અધિનિયમ હેઠળ બનાવેલા યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ ના વિનિયમ ૭.૩.૦ ની

જોગવાઈઓને અનુરૂપ નથી.

૪૨. સદર કેસમાં પણ, મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને પુણે યુનિવર્સિટીના કુલપતિએ રિટ અરજીનો વિરોધ કરતી વખતે એવી દલીલ કરી હતી કે યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ ગૌણ વિધાન સ્વરૂપે હોવાથી તે મહારાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી અધિનિયમ, ૧૯૮૪ ની કલમ ૧૨ ની જોગવાઈઓને રદબાતલ ન કરી શકે, જે રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા ઘડવામાં આવેલું મૂળભૂત વિધાન છે. સદર કેસમાં મુંબઈ વડી અદાલતે ઠરાવ્યું હતું: "૧૬..... "શિક્ષણના ધોરણ પર સીધી અસર" ની ઉપરોક્ત કસોટી અને ઉપરોક્ત નિર્ણયોમાં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતો લાગુ કરતાં, અમારો એવો મત છે કે યુનિવર્સિટીના પ્રો-ચાન્સેલર અને કુલપતિના પદ માટેની લાયકાતો અને નિમણૂકની પદ્ધતિને "શિક્ષણના ધોરણો પર સીધી અસર" ધરાવતી ગણી શકાય નહીં.

૧૭. તદ્દનુસાર, અમારો સુવિચારિત મત છે કે યુજીસી અધિનિયમ દ્વારા શાસિત યુનિવર્સિટીના પ્રો-ચાન્સેલર અને કુલપતિની નિમણૂક માટેના યુજીસી વિનિયમોના વિનિયમ ૭.૨.૦ અને ૭.૩.૦ ને યુજીસી અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૨૬(૧) ના ખંડ (ઈ) અને (જી) હેઠળ આવતા ગણી શકાય નહીં."

મુંબઈ વડી અદાલતે વધુમાં ઠરાવ્યું: "૪૬. અમે અગાઉ ઠરાવ્યા મુજબ, યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ ના વિનિયમો ૭.૨.૦ અને ૭.૩.૦ યુજીસી અધિનિયમ, ૧૯૫૬

ની કલમ ૧૨(ડી) સાથે સંબંધ ધરાવે છે. તે કાયદાની કોઈપણ સત્તા વિનાના નથી પરંતુ તે જ સમયે, તે માત્ર ભલામણરૂપ સ્વરૂપના છે અને તેથી, ન તો રાજ્ય વિધાનમંડળ કે ન તો રાજ્ય સરકાર તેને સ્વીકારવા માટે બંધાયેલી છે. તદ્દનુસાર, જ્યારે રાજ્ય સરકારે પ્રદર્શન 'એફ' પર તારીખ ૧૫ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૧ નો આદેશ જારી કર્યો જેમાં યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ માંથી રાજ્ય સરકાર દ્વારા અપનાવવામાં આવેલા વિનિયમોની ગણતરી કરવામાં આવી હતી, ત્યારે રાજ્ય સરકારે વિનિયમો ૭.૨.૦ અને ૭.૩.૦ ન અપનાવવાનો નિર્ણય લીધો હતો. તેથી વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલની આ દલીલમાં અમને નોંધપાત્ર વજન જણાય છે કે નિર્દેશાત્મક વિનિયમ ૭.૩.૦ ન અપનાવવાથી રાજ્યનું વિધાન અથવા તારીખ ૧૫ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૧ નો સરકારી આદેશ અમાન્ય કે ગેરબંધારણીય બનશે નહીં.

૪૭. સારાંશમાં- (૧) યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ નો વિનિયમ ૭.૩.૦ યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૨૬(૧) ના ખંડ (ઈ) અથવા ખંડ (જી) સાથે જોડી શકાય નહીં. (૨) યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ નો વિનિયમ ૭.૩.૦ ઘડવાનો સ્ત્રોત યુજીસી અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૨(ડી) અને (જે) છે. જોકે, યુજીસી અધિનિયમની કલમ ૧૨(ડી) અને (જે) માત્ર યુજીસીને યુનિવર્સિટીઓને ભલામણો કરવા સક્ષમ બનાવતી હોવાથી, વિનિયમ ૭.૩.૦ ને માત્ર ભલામણરૂપ ગણવો પડશે. (૩) સંસદના અધિનિયમ હેઠળનું ગૌણ વિધાન હોવાને કારણે યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ નો વિનિયમ ૭.૩.૦ રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા સંપૂર્ણ વિધાનને રદબાતલ કરી શકતો નથી અને તેથી પણ

વિનિયમ ૭.૩.૦ મહારાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી અધિનિયમ, ૧૯૯૪ ની કલમ ૧૨ ને રદબાતલ કરતો નથી."

૪૩. મુંબઈ વડી અદાલતના એ નિષ્કર્ષ સાથે અમે સંમત નથી કે યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ નો વિનિયમ ૭.૩.૦ યુજીસી અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૨૬(૧) ના ખંડ (ઈ) અથવા (જી) સાથે જોડી શકાય નહીં. સંસદના અધિનિયમ હેઠળનું ગૌણ વિધાન હોવાને કારણે યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ નો વિનિયમ ૭.૩.૦ રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા પ્રારંભિક વિધાનને રદબાતલ ન કરી શકે તે બાબત સાથે પણ અમે સંમત થવાનો ઇનકાર કરીએ છીએ. જોકે, મુંબઈ વડી અદાલતનો એ નિષ્કર્ષ માન્ય રાખવામાં આવે છે કે જ્યાં સુધી રાજ્ય વિધાન હેઠળની યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી વિનિયમ ૭.૩.૦ ને ભલામણરૂપ ગણવો પડશે.

૪૪. ઉપર દર્શાવેલી ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે ઠરાવીએ છીએ: (૧) સમવર્તી યાદીની પ્રવિષ્ટિ રૂપ હેઠળ કેન્દ્રીય વિધાન દ્વારા બનાવવામાં આવેલ ગૌણ વિધાન સહિતનું કેન્દ્રીય વિધાન જે હદ સુધી રાજ્ય વિધાન સાથે વિરોધાભાસમાં હોય, તે હદ સુધી તે કેન્દ્રીય વિધાનથી વિસંગત ગણાશે અને બિનઅમલી બનશે.

(૨) યુજીસી વિનિયમો સંસદના બંને ગૃહો દ્વારા પસાર કરવામાં આવ્યા હોવાથી, ગૌણ વિધાન હોવા છતાં તે જે યુનિવર્સિટીઓને લાગુ પડે છે તેના પર બંધનકર્તા

અસર ધરાવે છે.

(૩) યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ તમામ કેન્દ્રીય યુનિવર્સિટીઓ અને તેના હેઠળની કોલેજો તથા ડીમ્ડ યુનિવર્સિટીઓ કે જેમના નિભાવનો ખર્ચ યુજીસી દ્વારા પૂરો પાડવામાં આવે છે તેના શિક્ષકો અને અન્ય શૈક્ષણિક સ્ટાફ માટે ફરજિયાત છે.

(૪) રાજ્ય વિધાનના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળની યુનિવર્સિટીઓ, કોલેજો અને અન્ય ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ માટે યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ નિર્દેશાત્મક છે કારણ કે આ યોજના અપનાવવા અને તેનો અમલ કરવાની બાબત રાજ્ય સરકાર પર છોડવામાં આવી છે. આમ, યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ અંશતઃ ફરજિયાત છે અને અંશતઃ નિર્દેશાત્મક છે.

(૫) તમિલનાડુ રાજ્ય દ્વારા યુજીસી વિનિયમો, ૨૦૧૦ નો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો ન હોવાથી, રાજ્ય વિધાન અને કેન્દ્રીય વિધાન હેઠળ ઘડાયેલા કાનૂન વચ્ચે વિરોધાભાસનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી. એકવાર રાજ્ય સરકાર દ્વારા તેનો સ્વીકાર કરવામાં આવે, એટલે રાજ્ય વિધાનમાં યોગ્ય સુધારો કરવાનો રહેશે. આવા કિસ્સામાં પણ રાજ્ય વિધાન અને કેન્દ્રીય વિધાન વચ્ચે કોઈ વિરોધાભાસ રહેશે નહીં.

૪૫. ઉપર નોંધાયેલા કારણો અને નિષ્કર્ષોને ધ્યાનમાં રાખીને, તમિલનાડુ સરકારના ઉચ્ચ શિક્ષણ (એચર) વિભાગના તારીખ ૯ એપ્રિલ, ૨૦૧૨ ના જી.ઓ.

(૧ડી) નં. ૮૦ દ્વારા મદુરાઈ કામરાજ યુનિવર્સિટીના કુલપતિ તરીકે ડૉ. કલ્યાણી મથીવાનનની કરાયેલી નિમણૂકને અમે માન્ય રાખીએ છીએ અને મદ્રાસ વડી અદાલતની મદુરાઈ ખંડપીઠ દ્વારા રિટ પિટિશન (એમડી) નં. ૧૧૩૫૦/૨૦૧૨ અને રિટ પિટિશન (એમડી) નં. ૩૩૧૮/૨૦૧૩ માં તારીખ ૨૬ જૂન, ૨૦૧૪ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલ આક્ષેપિત સંયુક્ત ચુકાદો અને આદેશ રદ કરીએ છીએ. અપીલો મંજૂર કરવામાં આવે છે પરંતુ કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ કરવામાં આવતો નથી.

નિધિ જૈન

અપીલો મંજૂર કરવામાં આવી.

*This judgment has been translated using AI Tool
– M/s. Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.